

Bijdrage tot de geschiedenis der Oostersche kwestie

<https://hdl.handle.net/1874/262429>

BIJDRAGE

TOT DE

GESCHIEDENIS DER OOSTERSCHE KWESTIE.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

NA MAGTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

MR. B. J. L. DE GEER,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE REGTSGELEERDHEID,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

Op Woensdag den 23sten Junij 1869, des namiddags ten 2 ure,

DOOR

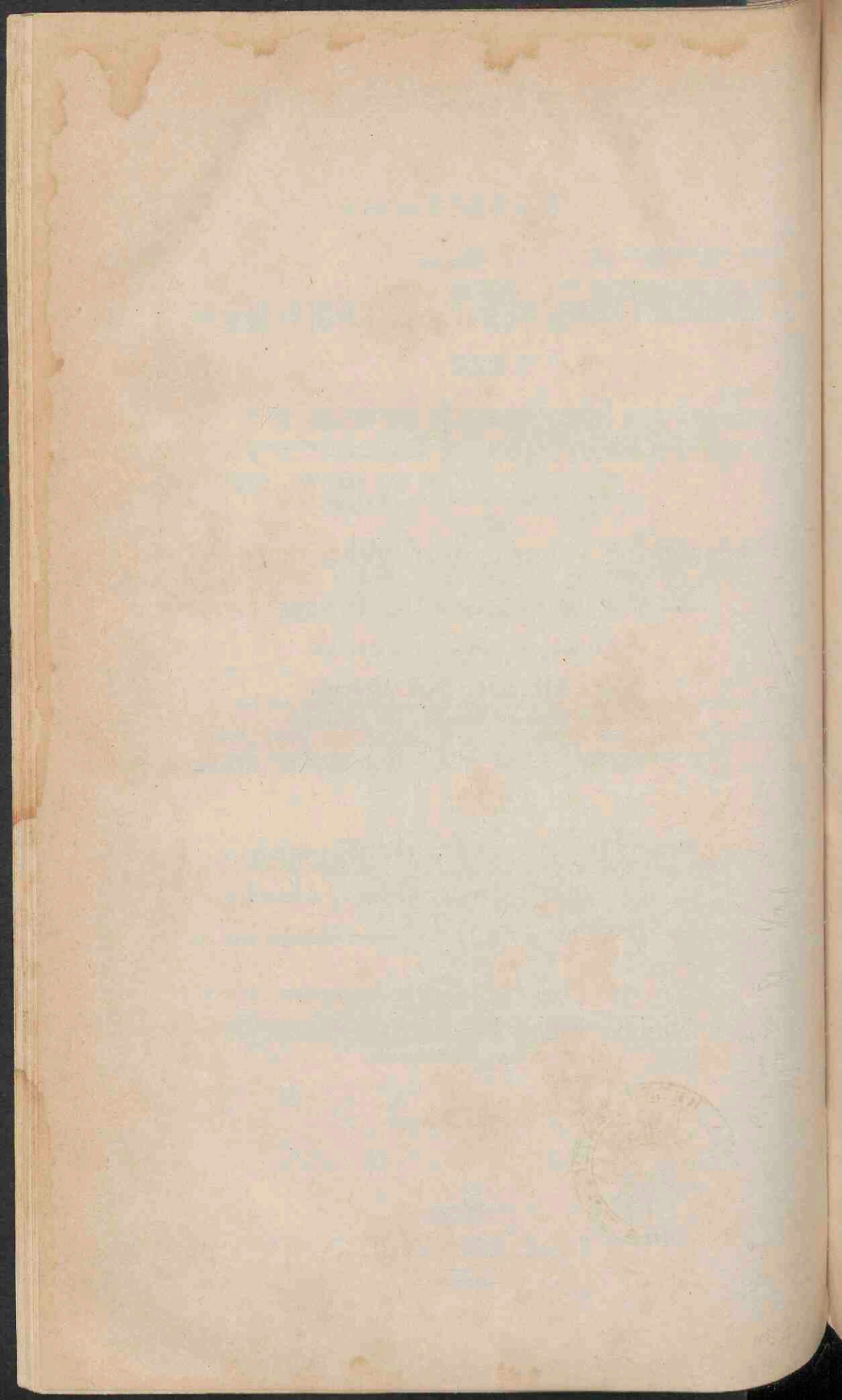
AUGUST VON DAEHNE VAN VARICK,

GEBOREN TE 'S GRAVENHAGE.

UTRECHT,
J. GREVEN.

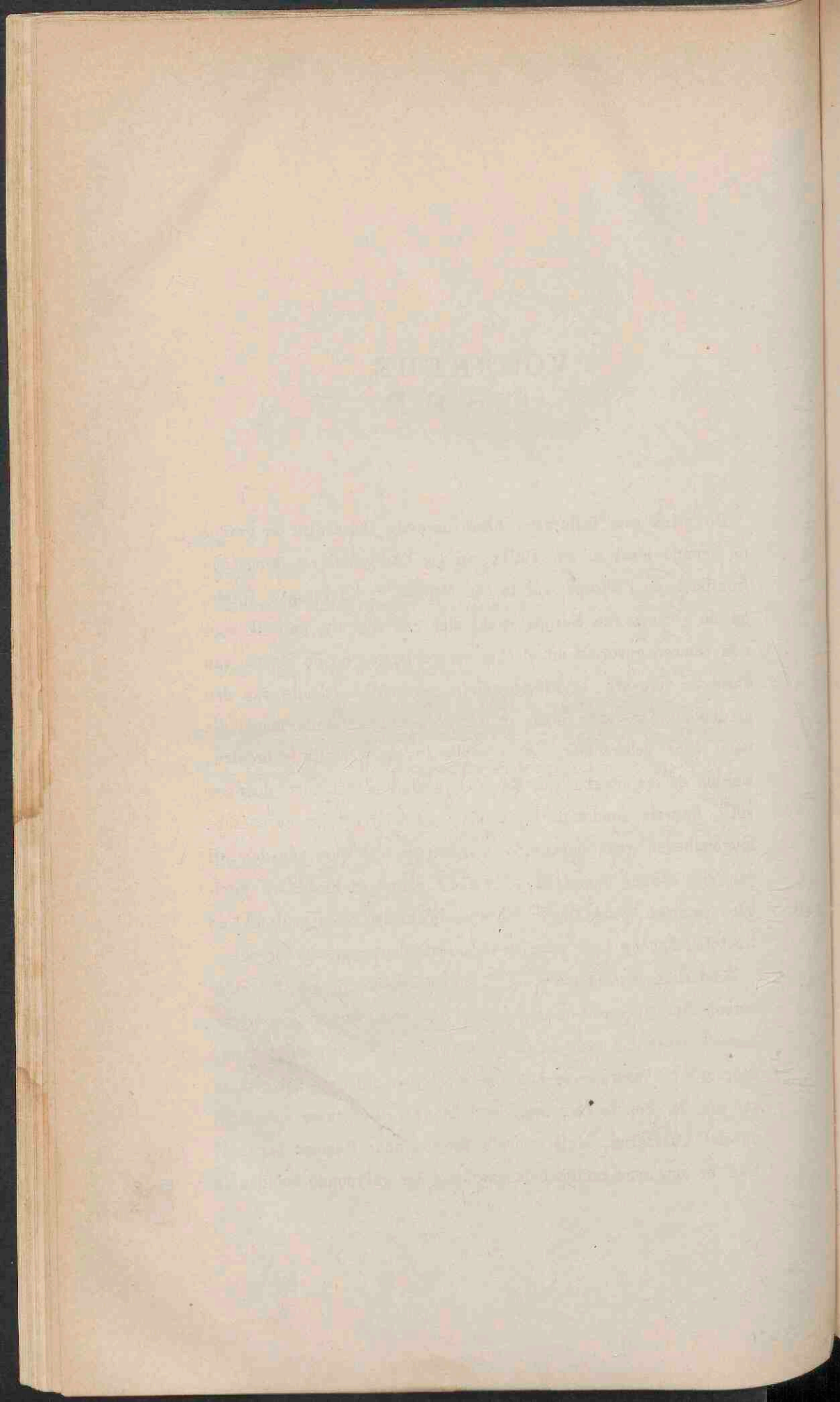
1869.

AAN MIJNE OUDERS.

INHOUD.

	Bladz.
Voorrede	
I. Rusland tot op het einde der regering van Peter den Groote	1
II. Rusland onder de opvolgers van Peter den Groote tot den Krim-oorlog, in 1854	25
III. De Krim-oorlog en het tractaat van Parijs	70
IV. Besluit. Het europeesch evenwigt	112

VOORREDE.

De prins van Talleyrand heeft gezegd: „le centre de gravité du monde n'est ni sur l'Elbe, ni sur l'Adige; il est là-bas aux frontières de l'Europe, sur le bas Danube.” En terecht. Ginds, op de grenzen van Europa strekt zich een rijk uit, hetwelk voor tien eeuwen gevormd uit slechts eenige landen op de Slaven van Sarmatie veroverd, op dit oogenblik een vierde gedeelte van den aardbodem inneemt. Maar ondanks deze ontzettende magt, die nooit eene gelegenheid liet voorbijgaan om zich uit te breiden, worden de oogmerken van Rusland in Europa verhinderd door een volk, hetwelk zonder de herhaalde tusschenkomst der europesche mogendheden geen oogenblik in staat geweest ware aan den wil van zijn nabuur weerstand te bieden. Stroomen bloeds en ontelbare sommen gouds heeft die tusschenkomst reeds geeischt, en tractaten hebben haar voor de toekomst plegtig gewaarborgd.

Zonderling verschijnsel! Wat mag de reden zijn van het hulpbetoon der europesche staten aan dat volk van ongloovigen, hetwelk meer dan eens de onafhankelijkheid der christelijke wereld bedreigde? Waaraan is het toe te schrijven, dat de halve maan van de St. Sophia-kerk nog hare flauwe lichtstralen verspreidt op dat Czaragrad, sinds zoovele eeuwen door Rusland begeerd? Kan er aan eene innige belangstelling der gekroonde hoofden in

het behoud van den troon van Osman gedacht worden, terwijl de nakomelingen uit de roemrijke geslachten van Lodewijk den Heilige en van Hendrik den Leeuw in ballingschap omzwerven?

Ziedaar, wat men de Oostersche kwestie noemt.

In dit onderzoek heeft men getracht in vlugtige trekken de historische zijde van het geschilpunt te schetsen. Aan den eenen kant staat de eeuwenoude staatkunde der Czaren, die naar het bezit van Constantinopel streeft; aan den anderen kant het hoogste belang van Europa, om de Ottomanische Porte te handhaven. Een beroep op de vroegste zoowel als op de jongste bladzijden der geschiedenis staaft, naar het schijnt onwedersprekelijk de waarheid dezer bewering.

De lezer verschoone welwillend de zwakke poging tot de ontwikkeling dezer meening aangewend!

Les gouvernements devraient au moins rester les défenseurs des deux principes dont ils vivent : la religion et l'ordre européen, c'est-à-dire le principe conservateur.

A. DECHAMPS, *Ministre d'état et ancien Ministre des Affaires Etrangères.*

Le second Empire etc. I, p. 58.

I.

Rusland tot op het einde der regering van Peter den Grooten.

Reeds tijdens de vestiging van het eerste russische vorstelijke huis, wordt men deszelfs heerschzuchtige bedoelingen gewaar ¹⁾).

De Russen of kinderen van Rurik in 850 uit Zweden gekomen, waren nauwelijks de Oostzee overgestoken om den eersten zetel hunner magt te Groot-Nowgorod te vestigen of wij zien hen een begeerig oog slaan op Constantinopel, op Czaragrad, zooals zij de stad der Caesaren noemden.

Het eerste russische opperhoofd bereikt de muren dezer

¹⁾ Herrmann, *Gesch. des Russischen Staates*; Freih. von Hammer-Purgstall, *Gesch. des Osmanischen Reiches.*

stad, doch een ontzettende storm belet haar te bemagtigen. De weg was aangewezen. Zijne opvolgers verzuimden niet hem te volgen.

In de X eeuw besluiten de Russen uit een deels staatkundig, deels godsdienstig inzicht de wreede dienst van Peroen te verlaten en het grieksche schisma te omhelzen. Ten einde op hunne bekeering het zegel te drukken, vragen zij voor hun hoofd Wladimir de hand eener grieksche vorstin, die hun wordt toegestaan. Deze vorstin regeert te Kiew aan de boorden des Dniepers, waar het den kinderen van Rurik reeds gelukt was zich neer te zetten.

Intusschen moest hunne heerschzucht zich gedurende twee eeuwen inhouden, want zij werden schatplichtig aan de Tartaren of Mongolen van Gengis-Khan en in 1320 ontnemen hun de Lithauers Kiew, de heilige stad, de Polen van Rood-Rusland Podolie en Volhijnie. Zoo was het Russische rijk beperkt tot het Groot-Hertogdom van Wladimir of Moscou.

Het was echter aan de Turken beschoren zich het eerst in 1453 te vestigen in het zoo zeer door de Russen begeerde Czaragrad, dank zij het musulmansche fanatisme en het gebrek aan eenheid in de christelijke wereld. De Russen, onmagtig de verovering te verhinderen, behielden niettemin het vaste voornemen om zich van Constantinopel meester te maken en de veroveraars over gene kant van den Bosporus terug te dringen.

Zij begonnen met de staatkunde der huwelijken. Iwan III merkte in 1472 te Rome eene grieksche vorstin op, dochter van Thomas Paleologus, oud-hospodar van Achaia en huwde haar. Bij deze gelegenheid voegde hij in Ruslands wapenschild den adelaar met twee koppen, het wapen van het Grieksche rijk en nam voor het eerst den titel van Czar aan. Zoo naderde hij het Oostersche rijk, door zich als erfgenaam der Comnenen op te werpen.

Een weinig later komt Iwan IV duidelijker met zijne aanspraken voor den dag. Hij laat zich een geslachtsboom zamenstellen, die hem van keizer Augustus doet afstammen, zoodat hij van nu af kon beweren krachtens zijne geboorte, regt te hebben zoowel op het Westersche als op het Oostersche keizerrijk.

Te gelijktijd wordt het hof des Czars eene wijkplaats van voortvlugtige en onderdrukte Grieken. Aan dit hof vonden zij de meeste hunner gebruiken weder, die door de Turken opgeheven waren. Men berekende de dagen en maanden naar grieksche wijze; de vorsten, edelen en vele onder het volk droegen grieksche namen. Daar bediende men zich van het grieksche alfabet, daar hingen de belijders der godsdienst even als hunne priesters van het geestelijk hoofd af, van den patriarch van Constantinopel. De dienst was dezelfde, men riep dezelfde heiligen aan. De Russen kortom, waren niet slechts vrienden en geloofsgenooten, maar trouwe aanhangers, volhardend bij

het schisma, dat hen van de catholieke eenheid scheidde.

De godsdienstzaak was van nu af, indien men zich voor een oogenblik op turksch standpunt plaatst een onoverkomelijk bezwaar tegen de ineensmelting der volkstammen. De Musulmannen bleven onverzoenbaar met het Evangelie. Het ware beter voor hen, geweest te zijn in de plaats der oude barbaren van het westen. Want hier bestond geene verwantschap van gedachten of van geweten, geene betrekking van het eene wezen tot het andere. Integendeel, onverzoenbare haat. In zulk een stand van zaken konden de Turken alleen hopen door geweld te heerschen en de Grieken moesten zich dus in Ruslands armen werpen om nevens zijnen godsdienstigen invloed alle zijne staatkundige bedoelingen te dienen.

Hetgeen de Turken in de XV eeuw niet vermogten, is hun nimmer gelukt.

Vandaar dat de tijd, die alles wettigt waaraan hij heeft deelgenomen, gelijk Aeschylus reeds zeide, aan deze verovering zijn zegel toch niet gehecht heeft; vandaar dat wij ze nog thans als vreemdelingen en indringers in Europa beschouwen; vandaar dat dit rijk nog een vlek werpt te midden der christelijke beschaving en van dag tot dag dieper zinkt tot vreugde van Ruslands adelaar, gereed om zijne prooi aan te grijpen, maar tot groot gevaar van het evenwigt der Staten.

En terwijl de Turken aan hunne eeuwenoude dwalingen

vast hielden, werden de schrandere Russen onmerkbaar de hoofden van het schismatieke Europa en Azie. In die hoedanigheid zagen de Hellenen in hen hunne beschermheeren en redders. Door deze politiek werden de Czaren, de heeren van het grootste deel der bevolking van de provincien door Mahomeds horden overstroomd; niets werd nagelaten om den geest van opstand aan te stoken tegen de halve maan en dien van vriendschap voor Rusland te verwerven.

Maar niet alleen naar den Bosporus en Czaragrad wendde zich de blik van Ruslands souvereinen. In dien tijd regeerden in Duitschland Ferdinand I en Maximiliaan II, in Frankrijk de laatste der Valois, in Engeland Elizabeth, in Spanje Philips II, in de Nederlanden was Willem van Oranje, Stadhouder van Holland en Zeeland, in Denemarken regeerde Frederik II en de zonen van Gustaaf Wasa in Zweden. Deze mogendheden vereenigden eene aanzienlijke legermagt ten dienste eener beleidvolle diplomatie.

Ondanks dezen indrukwekkenden toestand van Europa, waagde het Iwan IV in een brief aan den sultan zich te noemen keizer van Germanie, onder voorwendsel dat hij de broeder was, van „Caesar Augustus”. Verder trachtte hij Lijffland en Pruissen te veroveren. Zoo dacht hij over Germanie en het Westen en de tweespalt tusschen de christelijke vorsten, die hij als scherpsziend staatsman gade-

sloeg, waren gewis niet bestand om zijne verwachtingen omtrent de vergrooting van het rijk te doen zwijgen. Hij was overtuigd eene ster te zijn, door God uitverkoren om de geheele wereld te verlichten. 1)

De Czaren intusschen kenden de kracht van het „festina lente”. Zij poogden eerst gelijken tred te gaan met de europesche beschaving door alle elementen en alle mannen tot zich te lokken, die in staat waren om nuttig werkzaam te zijn tot dat doel, tot hunne opvoeding. 2) De godsdienstvervolgingen, die de rampzalige oorlogen van de XVI en XVII eeuw na zich sleepten, begunstigten volkomen de inzigten van Rusland. Vele Duitschers vooral verhuisden derwaarts en de herroeping van het Edict van Nantes deed eveneens een groot aantal Franschen in Rusland een nieuw vaderland zoeken.

De legerinrigting, de artillerie, de invoering der boekdrukkunst, de geneeskunde, enz. dagteekenen van de regering van Iwan IV. De europesche vorsten begonnen naar een verbond met hem te streven. Reeds had hij zich Englands vriendschap weten te verwerven, door aan deszelfs handel het verkeer van Rusland te openen in de Witte Zee. Spanje, in den persoon van Philips II

1) *La Moscovia del Possevino*, De Jezuit P. Possevin, vertoefde lang aan het hof van Iwan IV.

2) Mr. J. Scheltema, *Rusland en de Nederlanden beschouwd in derzelver wederkeerige betrekkingen*. IV. 157.

versmaadde niet de hulp zijner wapenen in te roepen tegen de Turken.

En toch was de weg van Europa toen nog geheel voor de Russen gesloten. Zij waren meester van de kom der Wolga, van een gedeelte van Klein-Azie en de Kaspische Zee, maar den Dnieper en de Dwina waren zij nog niet overgestoken. Lithauen en Polen in 1501 onder denzelfden scepster vereenigd, een weinig hooger Koerland, de Duitsehe Orde en de Lijflandsche Ridderschap waren in het Noorden de hinderpalen tegen Ruslands veroveringen van den kant van Europa. In het Zuiden ontzeiden hun de Tartaren van de Krim den ingang der Zwarte Zee. Deze stand van zaken mogt niet voortduren.

Iwan III, was de eerste, die Lijfland veroverde in 1502, doch zonder vrucht, want eerst in 1721 werden de Russen meester der provincien gelegen tusschen Riga en den golf van Finland.

Van nu af dagteekenen ook de eerste verwickelingen met Lithauen en Polen. In een woord de bedoelingen der Russen ontsluijden zich allengs. Met eene ongelooftelijke volharding ziet men hen beurtelings overwonnen en overwinnaars, met alle naburen tractaten sluiten, die zij zich voorbehouden bij gelegenheid te schenden.

Gelukkig voor Europa, bestond in het Noorden een ander magtig rijk, het uitgestrekt Zweden met eene dappere bevolking. Meer dan eens waren de Russen met

de Zweden handgemeen geweest, maar vruchteloos en de vrede van Stolbova ¹⁾, in 1617 maakte voor een tijd een einde aan de moskovitische heerschzucht. Beide rijken moesten naast elkander groot worden en elkander den voorrang in het Noorden van Europa betwisten.

Zoodanig was de toestand, dan eens vrede, dan weder oorlog, toen Peter I in 1689 den russischen troon beklom. Met hem begint de uitvoering der heerschzuchtige ontwerpen, door de eerste Czaren beraamd.

Het is bekend dat Peter I de wezenlijke stichter van het russische rijk is en overigens een der hatelijkste despoten, die de menschheid heeft voortgebracht. In vergelijking echter met zijne voorgangers voornamelijk met Iwan IV, bijgenaamd de Vreeselijke, dien men uit de jaarboeken der geschiedenis zou willen schrappen, kan Peter I voor een mild vorst doorgaan.

Rusland heeft hem alles te danken: bestuur, instellingen, marine, leger, maatregelen van openbare veiligheid, doorlopende betrekkingen met Europa, kortom zijn rang onder de mogendheden. Tot die groote hervorming van Rusland hebben zonder twijfel de Hollanders en de kennis der hollandsche zaken het meest bijgedragen. Catharina I erkende de diensten door onze voorouders aan haar land

¹⁾ Koch, Abrégé de l'hist. des Traités de paix. III, 32.

bewezen, toen zij zeide: „Holland is de wieg der grootheid van Peter.”¹⁾

Tijdens zijne troonsbestijging was Rusland ten N. begrensd door de Witte Zee, welke de haven van Archangel beheerschte; ten Z. door de Kaspische Zee en den Don, ten W. door den Dnieper, Polen en de Zweedsche bezittingen gelegen ten O. der Oostzee; ten O. kende dit rijk geen grenzen, zich eindeloos uitstreckende in de velden van Siberie. Een geniaal man, aan het hoofd van zulk een rijk vermogt alles. Die man was Peter.

Gelijk wij zeiden, strekte zich naast het Moskovitisch rijk een andere staat uit, krachtig georganiseerd, met een uitmuntend leger en bestuurd door een held, wien het voldoende is te noemen: Karel XII. Het kon niet achter blijven of de Czar moest op zulk een nabuur een afgunstigen blik werpen en aan dien kant het veroveringsplan doorzetten, door zijne voorgangers gedroomd. Zijn leger kostte hem weinig, uithoofde der weinige behoeften zijner troepen en menschenlevens kostten hem niets. „Zijn de Russen eigenlijk niet de munt der Czaren,” vroeg eens een der grootste britsche staatslieden?²⁾

Met zeldzame vastberadenheid en volharding legde zich

¹⁾ De geschiedenis der betrekkingen tusschen Rusland en de Nederlanden is voortreffelijk beschreven door Mr. J. Scheltema. 4 d.

²⁾ Test. van Robert Walpole. II.

Peter I nu toe op een ééinig doel, nl. om de poorten der Oostzee te verbreken ¹⁾ ten koste der Zweden en er zich voor goed te vestigen. In 1699 treedt hij in een verbond ²⁾ met Denemarken en Polen tegen Zweden, maar wordt met 32.000 man te Narva geslagen door 13.000 Zweden welke hun koning in persoon aanvoerde. In 1702 is hij op zijne beurt overwinnaar te Dorpat en Pernaw. Deze overwinningen worden door vele andere gevolgd: Wiborg, de sleutel van Finland, Marienburg, Noteburg, Nientchantz vallen voor de russische legerhoofden. „Ten laatste, zijn wij nu aan de Oostzee,” roept de Czar uit. En om zijne veroveringen te vereeuwigen vestigt hij den zetel zijner magt aldaar, sticht Petersburg aan den mond der Newa en laat de haven van Kroonstadt graven. Lijfland, Ingermanland, Koerland, Eshtland, alles valt hem in handen.

Nu laat Karel XII zijn strijd met Polen varen, in welken hij op onhandige wijze zijne beste troepen verspilde en keert zich tegen Peter, maar — te laat. In zijne school hadden de Russen geleerd te overwinnen. De nederlaag bij Pultawa verzekert hun voor goed de magt in het N. „Deze zegepraal, schreef terstond de Czar

¹⁾ Ségur, Politique de tous les Cabinets de l'Europe I, 308 en v.

²⁾ Koch, III, 161.

aan een zijner generalen, zal den grondsteen bevestigen, waarop Petersburg gebouwd is." 1)

Karel naar Turkije gevlugt, meer dan 600 mijlen van zijn rijk verwijderd had den glans en roem verloren, dien hij in Europa genoot. Men had nog niet bedacht dat in den strijd dezer twee mannen van het Noorden, het bestaan der nationaliteiten op het spel stond 2). Men bemerkte toen, dat de zeeweg voor de Russen geopend was door de Oostzee en de landweg over Polen, destijds bestuurd door August II, een werktuig der Czaren. Het was vooral de fransche diplomatie, welke zich over zulk een toestand verontrustte. Lodewijk XIV weigerde volstrekt de minste betrekking met Peter te onderhouden, maar zijn dood, in 1715, beroofde Karel XII van een magtig bondgenoot. Want de Regent, volgde Lodewijks staatkunde niet. De Czar werd te Parijs bijzonder gevierd en Frankrijk teekende met hem een handelstractaat, merkwaardig als eerste deelneming van Rusland in de Westersche aangelegenheden, terwijl Zwedens vorst aan zich zelve overgelaten, jammerlijk sneuvelde bij het beleg van Frederikshall in 1718, zijn rijk uitgeput achterlatende 3).

1) Journal de Pierre le Grand.

2) Voltaire, Hist. des Charles XII.

3) Over den toestand van Zweden na Karel XII raadplege men het werk van Geijer, Des Königs Gustaf III nachgelassene und funfzig Jahre nach seinem Tode geöffnete Papiere. p. 19.

Rusland intusschen zette een bloedigen krijg tegen Zweden voort, en de europesche mogendheden waren gedrongen in 1721 bij den vrede van Nystadt, de veroveringen van den autokraat te erkennen ¹⁾. Deze vrede deed Zweden den eersten rang onder de mogendheden van het Noorden, die het in 1660 ten koste van Polen verkregen had bij den vrede van Oliva, verliezen ²⁾.

Benmaal meester der Oostzee, rigtte zich Peter naar den kant van Europa, alwaar men reeds naar zijn bondgenootschap streefde en naar huwelijken in zijn geslacht. Eindelijk had hij de voldoening zich door de meeste staten als keizer begroet te zien, behalve door Frankrijk, Spanje, Engeland, Polen en Turkije.

Het valt niet moeilijk te begrijpen, dat Peter ten opzichte van deze laatste mogendheid zijne traditionele staatkunde niet liet varen, maar het turksche rijk was nog magtig en bezat, als staat eene krachtige inrigting. De zeemagt door Soliman gesticht, de onstuimige en fanatieke infanterie der Janitzaren hadden van de russische soldaten niets te vreezen en het was niet voldoende dat de Czar het verlangen koesterde, om onder zijn sceppter alle schismatieke landen te vereenigen. De worstelstrijd met Turkije zou hevig en gevaarvol zijn.

¹⁾ Heeren. Gesch. des Europ. Staatensystems. I. 347.

²⁾ Koch, III, 3.

Intusschen zag Peter zeer goed in, welke partij hij kon trekken van den wraaklust der Christenen tegen de Turken. Als bondgenoot van keizer Leopold I en der Venetianen viel hij hen aan in 1695 te Azof. Hij nam deze stad in, terwijl de Venetianen de Krim veroverden en de Duitschers den vijand aan de boorden van de Theiss versloegen. De vrede van Carlowitz in 1699, liet elk zijn overwinningen ¹⁾).

Het voornaamste doel van de verovering der zee van Azof schijnt te zijn geweest om de vernietiging te voltooijen van de magt der Tartaren in Rusland, door hun de Krim te ontnemen en vervolgens de handelswegen der oude wereld, door Georgie in Azie te openen ²⁾).

Peter wenschte den vrede zoo spoedig niet, maar genoodzaakt om aan zijne bondgenooten toe te geven en gedwongen den strijd tegen Zweden te hervatten, vergenoegde hij zich met eene geheime verstandhouding met de Christenen aan te kweeken, die hetzij Slaven, hetzij Grieken onder het turksche juk zuchtten en gelastte zijn gezant te Constantinopel, Tolstoï, om te bewerken, dat de grieksche priesters boven de latijnsche zouden worden begunstigd. Het gold hier niets minder dan de sleutels van het

¹⁾ Koch. IV. 15.

²⁾ Gen. Cte de Ficquelmont, La politique de la Russie et les principautés Danubiennes. p. 109.

Heilige Graf aan de Grieken over te geven, na ze den Latijnen ontnomen te hebben, welke de Turken steeds bevoorregt hadden om in goede verstandhouding te blijven met het catholieke Europa.

De Porte sloeg formeel het aanzoek des russischen gezants af en toen hij bleef aandringen, werd hij volgens het gebruik in de Zeven Torens opgesloten. Eene plegtige oorlogsverklaring, door den Czar in de hoofdkerk van Moscou uitgesproken, volgde hierop. De Russen verlieten de Cathedraal met de ontplooide witte banier van Moskovie, waarop de leus der Heilige oorlogen te lezen stond: „In name Godes en voor den Christus.”

Meer was niet noodig om in alle deelen van het Ottomanische rijk het godsdienstig gevoel der Grieken op te wekken. Intusschen liep deze kruistogt voor Rusland slecht af. Te zeer steunende op den hospodar Demetrius Cantemir waagde zich de Czar te ver in Moldavie, werd achter de Pruth ingesloten, in 1710 met zijne troepen overrompeld en gedwongen door het tractaat van de Pruth Azof over te geven en verscheiden vestingen te slechten. ¹⁾

Niettemin was het voor niemand meer twijfelachtig, dat de Russen erkend waren als de hoofden der grieksche schismatieke wereld en van alle slaven aan de Ottomanische heerschappij onderworpen.

¹⁾ Koch, IV, 26.

Czar Peter de Groote, uitgeput door kommer en arbeid overleed den 28 Januarij 1725, in den ouderdom van 53 jaren. Ondanks grooten tegenspoed liet hij het Russische rijk achter, aan alle kanten vergroot, ten N. en ten W. ten koste van Europa, ten Z. ten koste van Perzie, wier vorsten hij op onwaardige wijze bedrogen had om zich van hunne staten meester te maken. Hij had zijn rijk het toppunt van aanzien doen bereiken onder de europesche staten en aan zijne onderdanen een besef hunner magt gegeven, dat weldra voor hunne naburen noodlottig zou zijn. Zij behoeven slechts getrouw den weg te volgen, welken de grondlegger van Ruslands grootheid hun heeft aangewezen.

Er bestaat eene oorkonde, waarover wij ondanks zorgvuldige nasporingen bij de voornaamste geschiedschrijvers en staatslieden geene inlichtingen hebben kunnen vinden. De uitgever beweert, dat hetzelfde gevonden is in de archieven van het paleis van Peterhoff door den ridder d'Eon, die het den abt de Bernis Minister van Buitenlandsche Zaken in 1757, en aan Lodewijk XV zelf zou hebben overhandigd. Het is het testament van Peter den Groote, na diens dood zamengesteld uit aanteekeningen in de papieren van den Czar gevonden. Aan de echtheid van dit stuk twijfelen wij om vele redenen, ten sterkste; ook uit de mémoires van d'Eon, dat raadselachtig personaadje, blijkt niets dan dat hij zeer bekend met

russische aangelegenheden in vertrouwelijke betrekkingen verkeerde met fransche staatslieden, die hem voor zijne vele goede diensten, groote geldsommen uitkeerden. ¹⁾ Deze beruchte avonturier was nu eens voorlezeres bij keizerin Elizabeth, dan weder minister van Frankrijk te Londen, kapitein der dragonders, ridder van St. Louis, werd gewond op het slagveld in den Zevenjarigen Krijg, en was ook dame van gezelschap bij de koningin van Engeland. Hij beroemde zich de minnaar geweest te zijn van drie souverainen: van de markiezin de Pompadour, de keizerin van Rusland en de koningin van Engeland. „C'était une tête chaude, exaltée et souverainement dangereuse,” zeide de omzigtige de Vergennes. ²⁾

Dewijl dit quasi-testament het ware programma der moskovitische politiek teruggeeft, gelijk de feiten het staven, wenschen wij hetzelfde qua curiositeit, in zijn geheel neer te schrijven in den franschen tekst, waarin het voor ons ligt, maar herhalen dat het stuk ons voorkomt geheel valsch te zijn.

¹⁾ Lettres, mémoires et négociations particulières du Chev. d'Eon etc. Londres 1765.

²⁾ Revue de cours litt. de France et de l'étranger, 1867—1868. Louis XV et la diplomatie secrète par A. Rambaux. p. 668.

Testament du Czar Pierre I.

CONSIDÉRATIONS PRÉLIMINAIRES.

AU NOM DE LA TRÈS-SAINTE ET INDIVISIBLE
TRINITÉ: NOUS, PIERRE I EMPEREUR ET AUTO-
CRATE DE TOUTES LES RUSSIES, ETC., à TOUS NOS
DESCENDANTS ET SUCCESSEURS AU TRÔNE ET GOU-
VERNEMENT DE LA NATION RUSSIENNE.

„Le grand Dieu de qui nous tenons notre existence et notre couronne, nous ayant constamment éclairé de ses lumières et soutenu de son divin appui; nous permet de regarder le peuple russe comme appelé par l'avenir à la domination générale de l'Europe. Nous fondons cette pensée sur ce que les nations européennes sont arrivées, pour la plupart, à un état de vieillesse voisin de la caducité, ou elles y marchent à grands pas; il s'en suit donc qu'elles doivent être *facilement et indubitablement* conquises par un peuple jeune et neuf, quand ce dernier aura atteint toute sa force et toute sa croissance. Nous regardons l'invasion future des pays de l'Occident et de l'Orient, par le Nord comme un mouvement périodique arrêté dans les desseins

de la Providence, qui a ainsi *régénéré* le peuple romain par l'invasion des Barbares. Ces émigrations des hommes polaires sont comme le reflux du Nil, qui à certaines époques, vient engraisser de son limon la terre amaigrie de l'Égypte. Nous avons trouvé la Russie rivière, nous la laissons fleuve, mes successeurs en feront une grande mer, destinée à fertiliser l'Europe appauvrie, et ses bords déborderont malgré toutes les digues que des mains affaiblies pourront leur opposer, si nos descendants savent en diriger le cours. C'est pourquoi nous leur laissons les enseignements suivants: nous les recommandons à leur attention et à leur observation constante, de même que Moïse avait recommandé les tables de la loi au peuple Juif.

I.

„Entretenir la nation russe dans un état de *guerre continuelle*, pour tenir le soldat sous les armes et toujours en halcine: ne la laisser reposer que pour améliorer les finances de l'État, refaire les troupes et choisir les moments opportuns pour l'attaque. Faire ainsi servir la paix à la guerre et la guerre à la paix, dans l'intérêt de l'agrandissement et de la prospérité croissante de la Russie.

II.

„Appeler par tous les moyens possibles de chez les peuples instruits de l'Europe, des capitaines pendant la

guerre et des savants pendant la paix, pour faire profiter la nation russe des avantages des autres pays sans lui faire perdre des siens propres.

III.

„Prendre part en toute occasion aux affaires et démêlés quelconques de l'Europe, et surtout à ceux de l'Allemagne, qui plus rapprochée, intéresse plus directement.

IV.

„Diviser la Pologne en y fomentant le trouble et les discordes civiles; gagner la haute-noblesse à prix d'or, influencer les diètes, les corrompre, afin d'avoir action sur les élections des rois; y faire nommer ses partisans, les protéger ¹⁾, y faire entrer et séjourner les troupes moskovites jusqu'à l'occasion de s'y établir définitivement. Si les puissances voisines opposaient quelques difficultés, les apaiser momentanément en morcelant le pays, jusqu'à ce qu'on puisse reprendre en détail ce qui aura été donné.

V.

„Prendre le plus qu'on pourra de la Suède, et savoir

¹⁾ Men denke aan Stanislaus Poniatowsky, minnaar van Catharina II, laatste koning van Polen, gekozen door den invloed der prinsen August en Michael Czartoryski, zijne bloedverwanten, verklaarde aanhangers van Rusland.

se faire attaquer pour elle *pour avoir le prétexte de la subjuguier*. A cet effet isoler le Danemarck de la Suède et la Suède du Danemarck, et entretenir avec soin leurs rivalités.

VI.

„Prendre toujours les épouses des princes russes parmi les princesses de l'Allemagne, pour multiplier les alliances de famille, rapprocher les intérêts, et unir d'elle-même l'Allemagne à notre cause *en y propageant nos principes*.

VII.

„Rechercher de préférence l'alliance commerciale de l'Angleterre, cette puissance ayant plus que toute autre besoin de nous pour sa marine et pouvant être la plus utile au développement de la nôtre. Echanger nos bois et nos matières premières contre son or, et établir entre ses marchands, ses matelots et les nôtres, des rapports continuels, qui formeront les flottes russiennes à la navigation et au commerce.

VIII.

„S'étendre sans relâche vers le Nord le long de la Baltique *ainsi que vers le Sud, le long de la Mer Noire*.

IX.

„Approcher le plus possible de Constantinople et des Indes. Celui qui y règnera sera le vrai souverain du monde. En conséquence, susciter des guerres continuelles tantôt au Turc, tantôt à la Perse; établir des chantiers sur la Mer Noire, s'emparer peu à peu de cette mer, ainsi que de la Baltique, ce double point nécessaire à la réussite du projet; hâter la décadence de la Perse, pénétrer jusqu'au golfe Persique: rétablir, si c'est possible, par la Syrie, l'ancien commerce du Levant, et avancer jusqu'aux Indes, qui sont l'entrepôt du monde.

„Une fois là, on pourra se passer de l'or de l'Angleterre.

X.

„Rechercher et entretenir avec soin l'alliance de l'Autriche; favoriser en apparence ses idées de domination sur l'Allemagne et exciter contre elle, en sous-main, la jalousie des provinces.

„Tâcher de faire réclamer l'intervention de la Russie par les uns et par les autres, en exerçant sur le pays une espèce de tutelle qui prépare la domination future.

XI.

„Intéresser la Maison d'Autriche à chasser le Turc de l'Europe et la frustrer de sa part du butin lors de la

conquête de Constantinople, soit en lui suscitant une guerre avec les anciens États de l'Europe, soit en lui donnant une portion de la conquête, *que l'on reprendra plus tard.*

XII.

„S'attacher et réunir autour de soi tous les Grecs unis et désunis ou schismatiques, qui sont répandus soit dans la Hongrie, soit dans la Turquie, soit dans le midi de la Pologne; se faire leur centre, leur appui, et fonder d'avance une suprématie universelle par une sorte de royauté ou de domination sacerdotale: les grecs-slaves seront autant d'amis que l'on aura chez chacun de ses ennemis.

XIII.

„La Suède démembrée, la Perse vaincue, la Pologne subjuguée, la Turquie conquise, nos armées réunies, la Mer Noire et la Baltique gardées par nos vaisseaux, il faudra proposer séparément et très-discrètement, d'abord à la cour de Versailles, puis à celle de Vienne, de partager avec elle l'empire de l'univers.

„Si l'une des deux accepte, ce qui ne peut manquer pour peu que l'on flatte leur orgueil et leur ambition, se servir d'elle pour écraser l'autre; puis, écraser à son tour celle qui survivra, en engageant avec elle une lutte à mort, dont l'issue ne saurait être douteuse, la Russie

possédant déjà en propre tout l'Orient et une grande partie de l'Europe.

XIV.

„Si, ce qui n'est guère probable, toutes deux refuseraient *l'offre de la Russie*, il faudrait savoir leur susciter des querelles et les faire s'épuiser l'une par l'autre. Alors profitant d'un moment décisif, la Russie ferait fondre ses troupes rassemblées d'avance sur l'Allemagne, en même temps que deux flottes considérables partiraient l'une de la mer d'Azof et l'autre du port d'Archangel, chargées de hordes asiatiques, sous le convoi des flottes armées de la mer Noire et de la Baltique.

„*S'avançant* par la Méditerranée, et par l'Océan, elles inondent la France d'un côté, tandis que l'Allemagne le serait de l'autre, et ces deux contrées vaincues, le reste de l'Europe passerait facilement et sans coup férir sous le joug.

XV.

„*Ainsi peut et doit être subjuguée l'Europe!*”

PIERRE Ier,

Autocrate de toutes les Russies.

Het is thans van belang na te gaan, hoe de opvolgers van Peter I deze gewaande laatste wilsverklaring, het

programma van den Alleenheerscher, hebben ten uitvoer gelegd. De daden van Rusland zouden op zich zelve de echtheid van dit testament kunnen doen vermoeden. Geen vorst in Europa, die niet ondervonden heeft, hoe het aanzien van het hof van St. Petersburg sinds het begin van de XVIII eeuw, het zijne heeft verminderd. Peter de Grootte en zijne opvolgers hebben de andere mogendheden gewend hun eene eer te bewijzen, tot dusver ongekend. De Czaren hebben hun altijd bezorgdheid ingeboezemd. ¹⁾

¹⁾ Mably, Droit public de l'Europe. Addition bij tome I. ch. 11

II.

Rusland onder de opvolgers van Peter den Groote tot den Krimoorlog, in 1854.

Van dit oogenblik af zijn de Russen in aanraking met het Midden- en Westelijk Europa. Zij mengen zich in alle gebeurtenissen van het vaste land, zoowel in den Oostenrijkschen Successie oorlog, als in den Zevenjarigen Krijg. In Zweden steunen zij de Hornsche staatspartij tegen de Gyllenborgsche, die de belangen der kroon vertegenwoordigde. In Polen wakkeren zij den republikeinschen geest, d. i. de anarchie aan. In Turkije blijven zij niet in gebreke de aanhangers van het grieksche schisma te beschermen, zoodat de Grieken zich gewennen maar één geestelijk opperhoofd te erkennen, den Czar. Ten gevolge van dit Caesaropapismus vertrekken in 1767 verscheiden grieksche prelaten, o. a. de Bisschop van Montenegro naar

Petersburg om de wijding te ontvangen, in plaats van zich voor deze plegtigheid aan den Patriarch van Constantinopel te onderwerpen.

Hunne bedoelingen ten opzichte van de Oostzee, de Zwarte Zee en den Archipel nooit uit het oog verliezende, zien wij de Russen de vriendschap van Engeland onderhouden. Daarentegen is hunne staatkunde Frankrijk vijandig, vooral sedert het huwelijk van Zijne Aller Christelijkste Majesteit Lodewijk XV met de dochter van Stanislaus Leczinski dezen staat tot Polen scheen te doen naderen.

Het karakter dezer betrekkingen openbaarde zich eerlang door feiten. Zoo plaatst keizerin Anna, door de verheffing van Ernst van Biron te begunstigen tot hertog van Koerland, dit gewest onder den onmiddellijken invloed van Rusland. In 1751 beklimt een der naaste bloedverwanten des Czars den Zweedschen troon, als afstammende uit het Huis van Holstein-Gottorp, waarvan de oudere linie in den persoon van Peter III op den Russischen verheven was; eene staatkunde volmaakt gelijk aan die van Lodewijk XIV ten opzichte van Spanje. Maar hier behoefde Europa niet bevreesd te zijn voor het overwigt, dat een verbond dier beide landen ten gevolge zou kunnen hebben, daar blijkbaar zulk verbond onmogelijk was, dewijl — zoo schrijft 4 Januarij 1743 van Hoeij aan den Griffier H. Ho. Mo. Pagel, beide monarchien te zelfstandig zijn, de haat tusschen

beide natien te groot en het verbond binnenlandsche oorlogen na zich zou slepen. ¹⁾

In het Zuiden hielden Ruslands veroveringen niet op. Peters opvolgers moesten over het tractaat van den Pruth wraak nemen. Anna vooral was bezield voor dien zoogenaamden heiligen krijg. De Porte was op dit oogenblik in een oorlog gewikkeld met Nadir Schach; men won Moldavie en de grieksche geestelijkheid der Tartaren van de Krim met welke betrekkingen in 1736 Azof gemakkelijk heroverd werd en twee jaren later met Oostenrijksche hulp de vesting Nissa. Oostenrijk had het verbond met Catharina tot voorwendsel genomen om zich met haar te vereenigen. ²⁾ Maar Eugenius was niet meer en ondanks den Eugenius van het Noorden, gelijk Frederik II Münnich noemde, liep deze veldtogt niet voorspoedig af. Door het tractaat van Belgrado ³⁾ in 1739 verloor Oostenrijk vooreerst Belgrado zelf, Orsowa en Sabacz, die den loop van den Donau verdedigden, evenals Servie en Oostenrijksch Walachije. Rusland moest alle veroveringen aan de Porte teruggeven, Azof slechten en mogt geene vloot meer onderhouden noch op de Zee van Azof, noch op de Zwarte Zee. Sultan Mahmoud dankte dezen vrij eervollen vrede aan de fransche

¹⁾ Lettres et négociations de M. van Hoeij. Amb. à la cour de France. Paris. 1743.

²⁾ Heeren, t. a. p. I, 357.

³⁾ Koch, IV, 63.

bemiddeling. ¹⁾ In 1763 waren de Donau-vorstendommen en de Zwarte Zee nog voor Rusland gesloten, toen de fiere Catharina hare regering aanvaardde.

Sints langen tijd scheen deze vorstin een voorgevoel te hebben gehad van de taak, waartoe zij geroepen werd. In den omgang met haren echtgenoot weinig behagen schepende, had zij met ijver de staatsinrigtingen der verschillende landen, vooral van Frankrijk en Engeland beoefend en in hare eenzaamheid de grootsche plannen bedacht, wier vervulling zij van de toekomst verwachtte.

Een Grieksch-Oostersch rijk was haar droombeeld. Zoo al dit plan bij haar niet het eerst moge zijn opgekomen, dan was Münnich gedurende eene twintigjarige ballingschap naar Siberie de ontwerper geworden van de geheele omverwerping der Porte; de maarschalk zette haar het verheven plan uiteen, hetwelk, gelijk hij verzekerde, Peter den Groote jaren had bezig gehouden en dat zonder de onbekwaamheid der oostenrijksche veldheeren en de wèl geslaagde poging van Frankrijk om Weenen van Petersburg te scheiden, onder Czarin Anna reeds zou zijn uitgevoerd, maar voor haar weggelegd, haar thans den grootsten roem zou doen verwerven. ²⁾

En waarlijk, in Europa sprak men vol bewondering over

¹⁾ Ségur. t. a. p. III, 108.

²⁾ Von Dohm, Denkwürdigkeiten meiner Zeit, II, hoofdstuk 10.

de vrouw, die Griekenland zou doen herrijzen; Voltaire zelfs de bittere bespotter der Kruistogten, die den vorsten het behoud des vrede als het edelste doel hunner regering voorhield, Voltaire luidde de stormklok, „le tocsin des Rois” tegen de Ongeloovigen. Hij schreef aan zijne vereerster, dat het eene heldin paste de barbaren, die de schoone kunsten verachtten en de dames met zoo weinig eerbied behandelden, te tuchtigen en uit te roeijen. De briefwisseling der Czarin met den genialen filosoof bewijst hoe zeer deze roeping haar toelachte.

Turkije in die dagen was diep gezonken. De tijd was voorbij, toen de sultans zich aan het hoofd hunner leger-scharen stelden; zij waren de slaven van het serail geworden, gelijk het volk hun slaaf was. De voornaamste staatsdienaren, gewoonlijk uit de laagste volksklasse door gunst verheven, bezaten niet de minste staats- of krijgskennis; de korte oogenblikken van hun aanzien maakten zij zich slechts ten nutte om schatten bijeen te rapen. De belegering van Weenen was de laatste onderneming, die van den ouden geest der Osmanen getuigde, sedert hadden alom de voorspellingen van den toekomstigen val des rijks zich verbreid en heden ten dage nog, geloofd de ware Musulman aan geene toekomst van zijn vaderland. ¹⁾

Men beweert dat Potemkin Rusland tot eene aziatische

¹⁾ Ubicini, Lettres sur la Turquie.

magt wilde verheffen, hetgeen Frederik de Grootte niet ongaarne gezien had. Potemkin vond het europeesch veld een te kleinen werkring, maar Catharina dacht anders, zij hield Rusland voor eene europesche magt en verloor ook dit werelddeel geenszins uit het oog. ¹⁾ Zij wenschte eene uitbreiding naar beide kanten, waardoor zij hare magt verdeelde. Nevens den Taurier bezat zij nog een ander hoogst begaafd man om hare inzigten te dienen, graaf Panin. ²⁾

Een grooten invloed oefenden ook destijds de vijf broeders Orloff uit, die niets verzuimden om den oorlog gaande te houden. Uit eene persoonlijke vete ijverden zij tegen Stanislaus Augustus en de gunst of de ongenade der Orloffs waren de thermometer van Catharina's gezindheid jegens dien koning. Zweden wilden zij terugbrengen tot den toestand tijdens het overlijden van Adolf Frederik. Eigen belang was hun drijfveer tegen Turkije.

Maar men vergete niet, de oorlog tegen Turkije was nationaal, want het gold de wezenlijke belangen van Rusland, zoowel als zijn roem en zijne wraak. Sedert Peter

¹⁾ Heeren, t. a. p. II, 140.

²⁾ Over deze beide en andere personen, die in de toenmalige russische geschiedenis eene hoofdrol vervulden en in het algemeen over den inwendigen toestand van het keizerrijk, van 1731—1808, geeft het werk van Blum, ein russischer Staatsman. Des Grafen Jakob Johann Sievers Denkwürdigkeiten zur Geschichte Ruszlands, de belangrijkste mededeelingen.

den Grooten hebben zijne opvolgers den handel op de Zwarte Zee, op wier kusten zij de overleveringen der Pisanen, Genuezen en Venetianen vonden, nooit uit het oog verloren.

De cabinetten van Frankrijk en Engeland intusschen zagen deze plannen zeer ongaarne. Immers het eerstgenoemde had voor zijn handel buitengewone voordeelen bedongen, die het niet verliezen wilde en ofschoon Engeland meer belang in de Oostzee stelde, kon het aan Rusland toch moeilijk de heerschappij over beide wateren gunnen. Frankrijk beschouwde Turkije daarenboven sedert Frans I¹⁾ als zijn natuurlijken bondgenoot en hoewel de minister Vergennes niet geloofde, dat de Czarin in hare pogingen om de Osmanen te overwinnen zou slagen, meende evenwel Lodewijk XVI den keizer zijnen zwager te moeten herinneren, hoezeer de uitbreiding van deszelfs nabuur de Oostenrijksche monarchie nadeelig was. Jozef II had een verbond gesloten met Catharina; „zij kon hem als haar veldheer en zijn leger als het hare beschouwen”, waren zijne eigene woorden. Maar ten onregte schreven vele staatslieden o. a. Harris en Lord Stormont aan de beide keizerlijke hoven de bedoeling toe om het Turksche rijk

¹⁾ Bon de Testa, Recueil des traités de la Porte Ottomane avec les puissances étrangères depuis le premier traité, conclu entre Suleyman I et François I, jusqu'à nos jours.

te verdeelen. ¹⁾ Jozef wilde de vernietiging niet van het Ottomanische rijk, hij had slechts tot de verovering van de Krim meegewerkt om van Rusland den koning van Pruissen te scheiden, die hem in zijne plannen ontrent Beijeren in den weg stond. Verder ging zijne toegewendheid jegens Catharina niet. De Russische vorstin bedoelde niets anders dan Jozef te misleiden, maar zij vergiste zich ten zeerste. ²⁾ Meermalen heeft Ségur van hem de woorden vernomen, „que si l'Autriche avait été mise en danger tant de fois par les turbans, elle serait dans une position bien plus périlleuse, si les chapeaux russes régnaient à Constantinople”. Beroemd is de memorie van Vergennes, waarin hij zijn koning aanraadt met Jozef te breken en een verbond met Pruissen te sluiten tegen de eeroezucht der keizerlijke hoven. Zelfs indien Jozef aan Frankrijk de Oostenrijksche Nederlanden aanbood, meende hij, woog dit niet op tegen de handelsverliezen in den Levant. Door den invloed van Frankrijk daarenboven was in dit gedeelte van Europa, de Porte de eenige magt in staat om Oostenrijk en Rusland in bedwang te houden ³⁾. Catharina

¹⁾ Diaries and Correspondence of James Harris, first Earl of Malmesbury. I, 482, 539.

²⁾ Men raadplege de hoogst belangrijke briefwisseling tusschen Jozef II en Catharina van Rusland, uitgegeven door A. Ritter von Arneth. Weenen. 1869.

³⁾ De Flassan, Histoire générale et raisonnée de la diplomatie française etc., VII, 383; Ségur, t. a. p. I, II, III; v. Dohm, t. a. p. I, hoofdstuk 9.

kon dien invloed niet verdragen.¹⁾ Wat den koning van Zweden betreft, Gustaaf III hoopte in deze omstandigheden door Catharina niet verhinderd te worden, wanneer hij Denemarken en Noorwegen aanviel.²⁾ Doch, laat ons nu zien hoe de Czarin hare taak aanving.

Zij begon de vijandelijkheden tegen de Porte, door zich even als haar voorgangers als beschermvrouwe op te werpen der schismatieke Grieken en der slavische volken. Zij had talrijke betrekkingen aangeknoopt en tot in het paleis des Grooten Heers telde zij hare vrienden. Het land der Montenegrijnen was tot handelen bereid. In het N. zoowel als in het Z. van het Ottomanische rijk, wakkerden russische agenten den opstand aan. Zelfs de pacha van Egypte werd tot verzet overgehaald, door de belofte van hem eenmaal de onafhankelijkheid te doen verwerven.

Toen in 1768 een russisch leger in Polen binnenrukte, verklaarde de Porte aan Rusland den oorlog.³⁾ Engeland en Pruisen ondersteunden Catharina. De elkander opvolgende overwinningen dwongen de Turken den vrede te verzoeken, die even hard voor de overwonnene als gevaarvol voor

¹⁾ A. de St. Priest. Etud. dipl. et litt. I, hoofdstuk 2.

²⁾ Geijer, Des Königs Gustaf III nachgelassene und funfzig Jahre nach seinem Tode geöffncte Papierre III, 15.

³⁾ Heeren, t. a. p. II, 145.

Europa zoude zijn. De hoofdpunten waren vervat in het ultimatum van Obrescoff. Rusland eischte:

- 1°. Vernietiging van alle vroegere tractaten, omdat daarin sprake was van de onschendbaarheid van Polen;
- 2°. Onafhankelijkheid der Krim-Tartaren, met den afstand van Kertsch en Jenikale;
- 3°. Vrijheid voor de russische scheepvaart op de Zee van Azof, de Zwarte Zee en in den Archipel;
- 4°. Afstand van Kilburn;
- 5°. Verplichting van de Turken om voortaan aan Catharina II en hare opvolgers den keizerlijken titel van Padischah, hetgeen ook Koning-Beschermerheer beteekende, te geven;
- 6°. Het protectoraat der grieksche geloofsgenooten in Turkije;
- 7°. De overgave der Krim-vestingen aan de Tartaren, qua russische onderdanen;
- 8°. Stonden de Russen de bevestiging toe van den ouden Gregorius Ghika, hun gevangene, als Woiwode van Walachije; maar op voorwaarde zijner schatplichtigheid aan Rusland.

Zoo luidde het beroemde tractaat van Kutschuk-Kainardje, van 21 Julij 1774. ¹⁾ Constantinopel van nu af aan alle kanten bloot, bood zich hoe lang zoo meer als mosko-

¹⁾ Koch, IV, 114.

vitische buit aan en Turkije werd, om zoo te zeggen vasal van Rusland.

Den 17 Augustus 1774 schreef de b^{on} Thugut, gezant te Constantinopel in een rapport naar Weenen, dat de ongelooftelijke domheid der diep gezonken Porte meer dan de vijandelijke wapenen de vernietiging van het rijk zou veroorzaken; dat geene natie in haar val minder medelijden of belangstelling verdiende, indien niet de gebeurtenissen, die hadden plaats gegrepen, den meest beslissenden invloed op de toekomstige bestemming der wereld moesten uitoefenen en de ernstigste onheilen na zich slepen.

Nu was in Petersburg alleen sprake van de aanstaande herstelling van het oude Grieksche keizerrijk. Overal was de studie der grieksche taal in zwang en een kleinzoon der Czarin, die bestemd was om over de Turken te regeren ontving den naam van Constantijn. In 1787 reisde Catharina naar Cherson om het feest bij te wonen, dat Potemkin ter viering van de voltooiing van deze haven had aangerigt. Dit feest heeft in Europa waarschijnlijk zijns gelijke niet gekend. ¹⁾ Op de poorten der stad smaakte de Czarin de voldoening de woorden te lezen: „dit is de weg naar Constantinopel.”

Bij haar terugkeer in Petersburg kwam eene deputatie

¹⁾ Des Grafen Sievers Denkwurdigkeiten, II, b. 6.

Grieken aan haar kleinzoon verzoeken het hoofd te willen worden van het herboren Grieksch rijk.

Deze wedergeboorte kon de Czarin nog inniger verlangen sedert Jozef II gelijk wij zagen, een verbond met Rusland gesloten had.¹⁾ De diplomatie deed alle moeite om den oorlog te voorkomen en welligt ware het gelukt, toen de moord van een koerier door Ségur aan Choiseul gezonden met een verzoeningsplan door beide ministers beraamd en door de Czarin persoonlijk goedgekeurd, tegen den zin van Potemkin, de goede verstandhouding tusschen Rusland en Frankrijk afbrak.²⁾ „Maar de oorlog was onvermijdelijk, de laatste vrede met de Porte was geenszins gesloten om een blijvenden toestand te vestigen, maar alleen om tijd te winnen ten einde met vernieuwde krachten den aanval te hervatten.” Zoo schreef Graaf Görtz aan Frederik den Groote. Panin zelfs had hem verklaard, dat iedere vrede met de Porte slechts een wapenstilstand was.³⁾

Engeland en Pruissen namen op zich de Turken te verdedigen, die onmagtig waren alleen aan de vereenigde keizerlijke legers weerstand te bieden. Zweden sloot zich aan bij de cabinetten van Londen en Berlijn, maar des-

¹⁾ Diaries and Correspondence of James Harris, First Earl of Malmesbury, I, 538.

²⁾ Flassan, t. a. p. VII, 457.

³⁾ V. Dohm, t. a. p. I, 401.

niettegenstaande liep de veldtogt af met den vrede van Jassy in 1792, ¹⁾ die niet gelijk de vrede van Sistowa door de bemiddeling van Holland, Engeland en Pruisen tot stand kwam, want Catharina had hem alleen willen sluiten. Rusland verkreeg den linkeroever des Dniesters waar onmiddellijk de haven van Odessa gesticht werd. De naam van den edelen en talentvollen hertog de Richelieu is ten naauwste met die hoofdstad van de Krim verbonden. Door eergevoel verhinderd in de dagen der omwenteling zijn vaderland te dienen, trad hij in russische dienst, werd gouverneur van Nieuw-Rusland en stichtte door een wijs en voorspoedig bestuur een rijk tusschen den Dniester en den Kaukasus; als onderdaan van twee vorsten heeft hij beider belangen waardiglijk behartigd. Toen in 1815 de gebieders van Europa Frankrijk wilden verdeelen, werd hij de redder van zijn vaderland en verkreeg wat men Lodewijk XVIII weigerde. Voor hem herstelde Alexander de kaart van Frankrijk. ²⁾

Polen, gelijk reeds in 1661 Jan Casimir Wasa, in 1749 Stanislaus Leszcinski voorspelden, was middelerwijl bezweken. De verdeeling, die meer dan honderd jaren te voren Rusland, Zweden en Oostenrijk had bezig gehouden,

¹⁾ Martens, *Recueil de traités*, etc. V, 67.

²⁾ De St. Priest. *Étud. dipl. et litt.* II, 227; de Lamartine. *Histoire de la Restauration* XIII, 12.

zooals ons uit de correspondentie van de Pomponne blijkt, had plaats gegrepen. De inwendige verdeeldheid, de omkoopbaarheid der Landdagen bragten den val mede, dien geene mogendheid in staat was te verhinderen; de voortdurende regeringloosheid was voor de aangrenzende Staten gevaarlijk geworden.¹⁾ Reeds eenmaal had Catharina, na het overlijden van August III een koning aan Polen gegeven, naar een vooraf beraamd plan, dat minder de vrucht van hare persoonlijke neiging, dan wel van de gedachte van Peter den Grooten²⁾ was, hetzij dan in waarheid of ondersteld. Frederik de Grooten had van den grooten Keurvorst den haat geerfd tegen de ondankbare republiek³⁾ en Kaunitz meende te moeten toegeven ten einde het evenwigt tusschen Oostenrijk en diens twee magtige naburen te behouden. Later heeft Oostenrijk over dezen stap veel berouw gevoeld. „Croit-on, zeide eens Metternich tot den franschen ambassadeur, que comme homme je puisse être insensible à la vue de tant de courage? Et pense-t-on que, comme ministre, je n'aimerais pas mieux avoir pour voisin une Pologne toujours bienveillante et toujours amie, plutôt qu'une Russie toujours envieuse et toujours envahis-

¹⁾ Rulhière, Hist. de l'anarchie de la Pologne et du démembrement de cette République; Bon de Vioménil. Lettres particulières sur les affaires de Pologne en 1771 et 1772.

²⁾ De St. Priest, Etud. dipl. et litt. I, 60.

³⁾ Oeuvres de Frédéric le Grand, Mémoires de Brandebourg.

sante"?) 1) Europa scheen onverschillig in 1772. Frankrijk meende dat de buit de partijen zou verdeelen. 2) Engeland, zegt Lord Mahon verzette zich niet, omdat men aan een verbond met Rusland te veel waarde hechtte. Den 20 Oct. 1773 schreef lord Chatham aan lord Shelburne „your Lordship knows, I am quite a Russ.”

Van de drie mogendheden heeft Rusland uit de verdeling het meeste voordeel getrokken. Door het verbond met Oostenrijk behoefde het niet langer te vreezen van dezen kant in de turksche ondernemingen te worden gedwarsboomd, en behoefde het evenmin bij de Porte de overblijfselen van den franschen invloed te duchten, die reeds door het tractaat van 1756 zoozeer verzwakt was en gemakkelijk had kunnen herleven, zoo de hoven van Weenen en Versailles eendrachtig gehandeld hadden. 3) Het deel van den leeuw, aan Rusland toegewezen bij het verdeelingstractaat van 5 Augustus 1772 bestond uit het overige deel van Lijfland, het gedeelte der palatinaten van Polozk en Witepsk aan genen kant der Dwina, het palatinaat van Micislaw, ongeveer 3.000 □ m. In 1793 maakte het zich eveneens meester van de helft van Lithauen, van de palatinaten van Podolie, Polozk en Minsk, van een

1) D'Haussonville. Hist. de la politique extérieure de la France depuis 1830.

2) Flassan, t. a. p. VII, 91.

3) Ségur I, 338.

derde van het palatinaat van Wilna, van de helft van die van Nowgorodek, Brzesc en Volhynie, vertegenwoordigende 4.550 □ m. en 3.000.000 inwoners. Nog bleven aan Polen 3.800 □ m., waarover Rusland zich een streng recht van opperleenherschap voorbehield; maar ook deze zouden bij de derde verdeling in 1795 voor goed onder de heerschappij der Czaren geraken. ¹⁾

Het oogenblik was daar van den grooten strijd tegen het republikeinsche Frankrijk. Catharina had aan de nieuwe begrippen een diepen haat gezworen, zij verbond zich met Engeland en Oostenrijk tegen de revolutie, maar Polen kostte nog te veel inspanning om anders dan door notas haren afschuw tegen Frankrijk te kunnen uiten. En toen eindelijk lord Withworth een tractaat bedongen had, waarbij zij 60.000 man voor de zaak der Bourbons beschikbaar stelde, overleed zij den 17 November 1796. Paul I volgde haar op. Deze meende eveneens dat zijn plicht hem gebod zijne gekroonde broeders in hunne regten te handhaven.

Intusschen waren Corfu, Cephalonia, Zante, Cerigo, St. Maura, Paxos en Ithaca door de Franschen op de Republiek van Venetie veroverd en het tractaat van Campo-Formio in 1797 had er hen definitief meester van gemaakt.

¹⁾ Neumann, Recueil des traités et conventions conclus par l'Autriche avec les puissances étrangères, depuis 1763 jusqu'à nos jours. I, 539.

De Turken waren ten zeerste verontrust over de nabuurschap der Franschen en wie weet of deze niet even groote voornemens koesterden in het Oosten als Rusland? De oorlog in Egypte, een turksch wingewest, en Bonaparte's gezegde: „il faut que la Méditerranée soit un lac français”, laten geen twijfel over. De oorlog, gevoerd onder voorwendsel van den engelschen handel te ondermijnen, had nog eene andere oorzaak.

Selim III besloot nu de Franschen in de Zeven Eilanden aan te vallen en als bondgenoot bood zich Paul I aan, vol ijver om het aangevallen oostersche rijk te beschermen. Maar de bewoners der eilanden waren Grieken van oorsprong en godsdienst, en moest de Czar, gedurende den oorlog niet waken, dat de belangen zijner geloofsgenooten niet gekwetst wierden, ook niet van de zijde zijns bondgenoots? Europa aanschouwde toen het zonderling verbond tusschen de Russen en Turken, nl. van de volken, die elkander het meest haten. Te zamen togen zij op, de een bewakende, de ander bewaakt, voor hetzelfde doel.

Corfu werd den 1 Maart 1799 ten ondergebracht en de overige eilanden ondergingen weldra hetzelfde lot. Het verdrag van Constantinopel 21 Maart 1800 bedong, dat de Zeven Eilanden eene Republiek zouden vormen onder het opperleenheerschap des sultans, maar eveneens geplaatst onder de garantie van Rusland. Ten gevolge daarvan vestigde zich een klein russisch legercorps

aan den mond van den Cattaro, waar het bleef tot 1807.

De Oostenrijksche staatsman Thugut heeft aan Rusland het inzicht toegeschreven om zich op de Middellandsche Zee te vestigen en Oostenrijk in het protectoraat van Italie op te volgen ten einde in staat te zijn de Turken van twee kanten te overvallen op den dag, waarop het Constantinopel zou hopen te bereiken. Pauls ijver om Malta aan de orde van St. Jan van Jeruzalem terug te geven, het belang dat hij voor Napels aan den dag legde, de drift waarmede Souworoff te werk ging, die in Midden-Italie verlangde te oorlogen, alles maakte den argwaan van Weenen gaande, terwijl de groote britsche minister Pitt de Russen evenmin als de Franschen gaarne in de buurt van Genua zag. Sardinie daarentegen schatte den bijstand van Rusland op hoogen prijs en de ridder Balbo stelde zijnen koning voor, den Czar als Grootmeester der Malthezer orde te erkennen. In 1799 werd tusschen Engeland, Rusland en Napels een verdrag gesloten, waarbij Malta door deze drie mogendheden zou bezet worden, om later aan de Orde te worden in handen gesteld. Waarom hetzelfde nooit geteekend is, is onbekend. Engeland echter weigerde Malta aan Paul in bovengenoemde waardigheid af te staan en ofschoon het bij den vrede van Amiens het tegendeel beloofde, heeft het dit eiland, waaraan het te regt een buitengewoon gewigt hecht,

evenals aan de Ionische, ¹⁾ tot op den huidigen dag behouden. De bemoeijingen des Czars in de Italiaansche aangelegenheden zijn uitvoerig geschetst door een italiaansch staatsman, heden gezant te Stuttgart. ²⁾

Zoo hadden de Russen onder Paul I kans gezien om troepen te nestelen in de eilanden der Adriatische Zee, bij Italie, op de grensscheiding der grieksche en der latijnsche wereld. In Petersburg onder Peter I, te Warschau en Odessa onder Catharina II, te Corfu onder Paul I: welk een weg had men niet in een eeuw afgelegd!

Wij zijn genaderd tot Alexander I. Bekend is zijne denkwijze omtrent Polen. „Ce démembrement était un crime de ses yeux, qu'il s'agissait de réparer”. Hij dacht niet evencens over het Oosten, waar hij de handelingen zijner voorouders goedkeurde en wilde navolgen.

Even als onder Catharina vereenigde zich Engeland met Rusland en Constantinopel had haar behoud alleen te danken aan de bekwaamheid van Sebastiani, gezant van Frankrijk, die den moed der Turken wist te doen herleven. Het is bekend dat in 1798 een defensief verbond

¹⁾ Sir R. Adair, The negotiations for the peace of the Dardanelles in 1808—1809. Evenwel heeft Engeland sedert de Ionische eilanden aan Griekenland vrijwillig afgestaan.

²⁾ Le Cte J. Greppi, Révélations dipl. sur les relations de la Sardaigne avec l'Autriche et la Russie pendant la première et la deuxième coalition, tirées de la corresp. offic. et inédite des Ambass. de Sardaigne à St. Petersbourg. Paris. 1859.

tusschen Rusland en de Porte was gesloten, tot hetwelk in 1799 Engeland toetrad. Een ander tractaat was in 1802 tusschen Rusland en de Porte gesloten, betreffende de Hospodars van Moldavie en Walachije. Deze beide wilde Engeland in 1807 hernieuwen, maar toen lord Arbuthnot eene weigering op dezen eisch ontvangen had, gelijk ook op dien om met Bonaparte te breken, verscheen een engelsch eskader voor Constantinopel, in een ultimatum de vorige eischen handhavende alsmede de overgave vorderende van het kasteel der Dardanellen en der turksche vloot, gelijk ook den afstand van Moldavie en Walachije aan Rusland. Door franschen invloed beheerscht, weigerde de Porte en de vijandelijkheden daaruit voortgevloeid duurden voort tot den 5 Januarij 1809, toen sir R. Adair het tractaat der Dardanellen bemiddelde, waarvan hij de onderhandeling beschreven en in het licht gegeven heeft. ¹⁾ Door dit tractaat werden de vorige hernieuwd. De later weder uitgebrokene vijandelijkheden tusschen Rusland en de Porte namen eerst in 1812 een einde.

Intusschen had Napoleon te Friedland gezegepraald en Alexander in de ontmoeting met zijn overwinnaar te Tilsit

¹⁾ Sir Robert Adair, *The negotiations for the peace of the Dardanelles in 1808—1809*; een vervolg op zijn werk: *Historical account of a mission to the court of Vienna in 1806*, waarin hij p. 21—82 de redenen schetst, die in 1806 de vredesonderhandelingen tusschen Engeland en Frankrijk afbraken.

toegestemd. Daar hoopte hij te verkrijgen, wat de fortuin tot dusver aan zijne wapenen geweigerd had. Napoleon ontvouwde nu aan den misleiden monarch het plan eener alliantie met Frankrijk en bood daartegen aan Rusland Finland aan, terwijl hij het bezit der Donau-provincien voorspiegelde. „Rusland kon behalve Bessarabie, Moldavie, Walachije, Bulgarije tot aan den Balkan verkrijgen. Napoleon moest natuurlijk de zee provincien begeeren, zooals Albanie, Thessalie, Morea, Candia. In Bosnie en Servie zou men eenige schadeloosstelling voor Oostenrijk vinden, hetzij door ze in geheelen eigendom af te staan, hetzij door van deze gewesten het erfgoed van een Aarts-hertog te maken en men zou hetzelfde trachten te troosten over deze omkeeringen der wereld, waaruit het telkens al kleiner en zijne mededingers al grooter te voorschijn traden”. 1)

De geestdrift van Alexander steeg ten top en de verdeling van het turkse rijk maakte het voorwerp zijner geliefkoosde gesprekken met Napoleon uit, want de Czar wilde nog meer dan men hem beloofde. Inderdaad, de Porte behield nog Rumelie, Constantinopel, Klein-Azië, Egypte! Maar Napoleon begreep al het gewigt zijner beloften en wilde niet verder gaan, zelfs niet ten voordeele van een vijand der Engelschen. Eens, zegt

1) Thiers, Hist. du Cons. et de l'Emp. VII, 649.

Thiers, keerden beide keizers van eene lange wandeling weder en sloten zich in een studeervertrek op, waar talrijke landkaarten ontrold lagen. Terwijl Napoleon bezig scheen een levendig gesprek met Alexander te voeren, vroeg hij Meneval eene kaart van Turkije, ontvouwde haar, zette zijn onderhoud voort, dan eensklaps den vinger op Constantinopel plaatsende, riep hij meermalen uit: „Constantinople! Constantinople! jamais!, c'est l'empire du monde.”¹⁾ Woorden, die de echo van St. Helena herhaald heeft. „J'ai pu partager l'empire turc avec la Russie, il en a été plus d'une fois question entre nous: Constantinople l'a toujours sauvé. Cette capitale était le grand embarras, la vraie pierre d'achoppement. La Russie la voulait, je ne devais pas l'accorder; c'est une clé trop précieuse; elle vaut à elle seule un empire; celui qui la possédera peut gouverner le monde.”²⁾

Intusschen kwamen de toezeggingen aan Rusland schoon en verleidelijk genoeg voor, om het verbond te teekenen. Alexander begreep het en teekende de stipulatiën van Tilsit in de hoop van weldra den tegenstand van Napoleon te zullen overwinnen ten opzichte van den sleutel des Bosphorus, „de kattentong”, gelijk hij zich uitdrukte over deze smalle strook gronds.

¹⁾ T. a. p. p. 654.

²⁾ Memorial de St. Hélène.

In September 1808 zag het vaste land eene nieuwe zamenkomst der beide monarchen te Erfurt. Napoleons denkbeelden ¹⁾ stonden vaster dan ooit over de verdeeling van het Ottomanische rijk. De overgave van Constantinopel stond gelijk met de opoffering van Europa's toekomst. Hij berekende echter, dat hij om de gunst des Czars te behouden, allereerst een aanzienlijk turksch grondgebied moest afstaan, b. v. Walachije en Moldavie, maar hij liet aan Rusland niet de minste hoop om de zeeengten te verkrijgen. (Later toen hij te midden van de puinhoopen van het Kremlin aan Alexander in het geheim den vrede liet verzoeken, bood hij hem volkomene vrijheid aan ten opzichte van europeesch Turkije, niet alleen tot aan den Donau, maar zelfs met inbegrip van Constantinopel. ²⁾)

O wisselvalligheid der fortuna!

Alexander zag zich verplicht het voorstel van Napoleon aan te nemen en een beter oogenblik af te wachten om het wrakke rijk des sultans te veroveren. Bij het verdrag van Erfurt verzekerde Frankrijk aan Rusland Finland, Walachye en Moldavie; Rusland aan Frankrijk, en onafhankelijk van al wat het reeds bezat, de kroon van Spanje op het hoofd van koning Jozef. Onmiddellijk na het teekenen van het verdrag, zou Rusland bij de Porte

¹⁾ De Gardin, *Hist. génér. des traités de paix*, etc. XIV, § 1.

²⁾ De Gardin, XIII, p. 452, 454.

de noodige pogingen kunnen aanvangen om hetzij door den vrede, hetzij door den oorlog de twee vorstendommen van den Donau te verkrijgen. ¹⁾

Doch de vriendschap der beide keizers moest een einde nemen. Verblind en begoocheld door een overdreven zelfvertrouwen en den toestand der volkeren miskennende, besloot Napoleon aan Rusland allen invloed aan Europa te ontnemen, om het tot een werktuig zijner misdadige plannen te vernederen. Hij wilde Rusland tot een gemeenschappelijken oorlog tegen de Turken dwingen, deze uit Europa verdrijven, den zetel van zijn gebied voor een jaar naar Constantinopel overbrengen, Klein-Azie en Perzie veroveren, in Ispahan alles voor bereiden tot den togt naar Indie en zoo doende Engeland geheel ondermijnen. In één woord, hij wilde over geheel de wereld heerschen. Daarom moest ook Rusland's magt vernietigd worden. ²⁾ Dit land was nog staande gebleven, uit de hoofdstad van dit rijk had Napoleon nog geen zege bulletin aan de Aarde verkondigd. Tot den vorst van dit land daarentegen had zijn eigen broeder zich reeds eenmaal gewend om voor Holland den bijstand af te smeeken tegen het ondragelijk juk van den Corsikaan, in het laatst van 1809. ³⁾

¹⁾ Thiers, t. a. p. IX, 340.

²⁾ Pertz, Das Leben des Min. Freiherrn vom Stein, III, 599. Brief van Alexander aan Stein.

³⁾ G. W. Vrede, Een twintigjarige strijd, p. 171.

Maar door zijne magt zoo te willen uitbreiden, ontmoette hij een volk, gelijk weleer Trajanus de Gothen gevonden had, toen hij den Donau was overgetrokken. Het heldhaftig besluit van een tweede Numantium redde de onafhankelijkheid der Russen en was oorzaak der verlossing van het overige Europa. De keizer der Russen werd de redder der volkeren, zijne verklaring van de beginselen, die het werk der bevrijding moesten leiden, gedagteekend uit Warschau 10 Februarij 1813 ¹⁾ verdient met gulden letteren in de jaarboeken der menschheid bewaard te blijven. Met eerbied en dankbaarheid moet steeds de naam genoemd worden van hem, die zoo grootmoedig de ketenen van Europa verbrak. Men weet niet wat meer te bewonderen, Alexanders geestkracht in tegenwoord of zijne grootmoedigheid in de overwinning. Op het tooneel der wereld is zelden eene rol op zoo edele wijze vervuld.

Doch, laat ons den draad der gebeurtenissen weder opnemen, waar wij dien afbraken om aan de groote figuur van Alexander onze hulde te brengen. Rusland was genoodzaakt geworden een gedeelte zijner aanspraken op de landen, waarover Napoleon zoo welwillend beschikt had te laten varen. Het verdrag van Bucharest ²⁾ met de Porte

¹⁾ De Garden, XIV, 139.

²⁾ Martens, VII, 397.

gesloten, liet Rusland alleen de grens van den Pruth tot aan de zamenvloeiing met den Donau en van daar af langs den linkeroever van dezen stroom tot aan de monding in de Zwarte Zee.

Dien toestand behield het Weener Congres ¹⁾. De Europeesche vergadering erkende al hetgeen de Ozaren gedurende de omwenteling en het keizerrijk aangewonnen hadden. Het hertogdom Warschau werd door toedoen van Talleyrand en Castlereagh niet ingelijfd, maar in een koninkrijk herschaper met den Czar tot koning en zou eene constitutie verkrijgen. Het gedeelte, dat de vrede van Weenen in 1809 ²⁾ van Oost-Gallicie gescheiden had, werd aan Oostenrijk teruggegeven. Krakau werd in eene Republiek herschaper. Het nieuwe koninkrijk Polen bestond uit het Groot-Hertogdom Warschau, zooals het tijdens Napoleon was, behalve Krakau, de zoutmijnen van Wieliczka en het Groot-Hertogdom Posen. Zoo werd de Russische heerschappij tot in het centrum van Europa verlegd, op tien dagen afstands van de hoofdsteden van Oostenrijk en Pruissen zonder eene versterkte of verdedigbare grens tusschen beide. ³⁾ De militaire kracht van Rusland is door deze vereeniging ongeloofelijk toegenomen; in Polen

¹⁾ Martens et Cussy, I, 344.

²⁾ Martens n. R., II, 438.

³⁾ Alison, History of Europe, II, 117.

alleen staan zonder moeite ieder oogenblik 150.000 man gereed om op te trekken. Men herinnert zich dat in 1849 161.800 man censklaps de omwenteling in Hongarije bedwongen. ¹⁾

Bekend zijn de omstandigheden, die Polen gebragt hebben tot den toestand, waarin het heden verkeert.

Intusschen had Rusland zijn einddoel niet bereikt, nl. het bezit van Constantinopel, hoe geducht zijne magt ook gestegen was. Een treffend tafereel van de russische grootheid op het einde der regering van Alexander, schetst d'Herbigny talentvol in de volgende bewoordingen:

„La Russie exerce un pouvoir suprême sur le continent: elle a recueilli l'héritage de Napoléon. Ses ordres traversent l'Europe et la remplissent, et ils sont de même poids à Paris qu'à Saint-Pétersbourg. Elle ne les donne pas dans un langage altier; elle défend l'orgueil à ses ambassadeurs; elle ne menace point, ne fait point d'appel à ses armées; on l'entend à peine, on ne voit d'elle que le mouvement de tête de Jupiter. Sous les formes les plus civilisées, elle enseigne la soumission orientale, et, par un mélange de politique, de moeurs européennes et asiatiques, elle donne à tout une physionomie nouvelle.

„On ne peut envisager la Russie sans alarmes et sans surprise. Il y a quelques années, l'Europe l'apercevait

¹⁾ Georgey, Memoirs of the war in Hungary, II, 149.

à peine; elle est comme un nouveau monde découvert. Il semble que ses armées gigantesques soient sorties des nuées du Septentrion. On a vu, de nos jours, l'empereur de Russie signer un traité de paix à Paris avec le roi de France, en même temps qu'il signait un traité de limites avec l'empereur de la Chine; grandeur sans mesure, qui porte avec elle son admiration et son effroi, qui égale en puissance et presque en majesté Rome des consuls et Rome des Césars. Le temps n'est pas encore bien loin où le premier voeu de l'ambition de ses empereurs était la possession de la Turquie et le titre d'empereurs de la Grèce; mais ses destinées se sont portées si haut, depuis la chute de l'empire français, que cette conquête lui paraît être aussi indifférente que facile. Elle a bien mieux à faire sans doute que d'ajouter à son empire une lisière de l'Europe: elle préside les conseils des rois, elle fait mouvoir leur sceptre au gré du sien. L'Europe continentale ne connaît qu'une volonté, c'est la sienne; tout le reste n'a que des voeux à faire. La Russie a atteint la puissance de Rome, et elle en prend la politique; comme elle, elle intervient dans les querelles des rois et des peuples; comme elle, on la prend pour arbitre; comme elle, maintenant la paix entre eux, elle la conseille ou la commande; et comme Rome enfin, elle garde sur tous la souveraine puissance".

Aan Alexanders karakter regt latende wedervaren, zegt

hij; „c'est le vrai caractère de la magnanimité; mais cette magnanimité est la vertu d'un seul homme, et l'homme a son terme. L'empereur n'est pas l'empire, et c'est l'empire qui menace. Le présent est dans les mains d'Alexandre, mais l'avenir est à ses successeurs. Ainsi, demain, un successeur d'Alexandre peut jeter sur l'Europe quinze cent mille combattants et y fonder un empire sur le modèle des empires d'Orient.”¹⁾

Na 1815, veranderde Ruslands staatkunde in geen deele. Het is aan zijn volhardenden invloed toe te schrijven, dat de Grieken zoowel als de Egyptenaren de banier des opstands omhoog hieven.²⁾ Kwam in 1821 Alexander den edelen Ypsilanti niet te hulp, het was omdat hij den revolutionairen geest, die de europesche staten beroerde, niet in de hand kon werken. Spanje en Italie hielden het Congres van Laybach te zeer bezig dan dat hij eenigen tegenstand behoefde te duchten, zoo hij de Turken uit ons werelddeel had willen verdrijven; maar hij had dan zijne beginselen verloochend en gevaar geloopt, dat de vrijheidsstormen tot zijne eigene onderdanen overgewaaid waren. Duidelijk gaf hij dit op het Congres te Verona in 1823 aan Chateaubriand te kennen. „Je suis bien aise, sprak

¹⁾ Revue politique de l'Europe, en 1825.

²⁾ De Pouqueville, Hist. de la régénération de la Grèce comprenant le précis des évènements depuis 1740—1824; Gervinus, Gesch. des neunzehnten Jahrhunderts seit den Wiener Verträgen, V, VI, VII.

hij tot hem, que vous soyez venu à Vérone, afin de rendre témoignage à la vérité. Auriez-vous cru, comme le disent nos ennemis, que l'alliance n'est qu'un mot qui ne sert qu'à couvrir des ambitions? Cela eut pu être vrai dans l'ancien état des choses; mais il s'agit bien aujourd'hui de quelques intérêts particuliers, quand le monde civilisé est en péril. Il ne peut plus y avoir de Politique Anglaise, Française, Prussienne, Autrichienne. Il n'y a plus qu'une politique générale qui doit, pour le salut de tous, être admise en commun par les peuples et les rois. C'est à moi de me montrer le premier convaincu des principes, sur lesquels j'ai fondé l'Alliance. Une occasion s'est présentée, le soulèvement de la Grèce. Rien sans doute ne paraissait être plus dans mes intérêts, dans ceux de mon peuple, dans l'opinion de mon pays qu'une guerre religieuse contre la Turquie, mais j'ai cru remarquer dans les troubles du Péloponèse, le signe révolutionnaire; dès lors je me suis abstenu. Que n'a-t-on fait pour rompre l'alliance? On a cherché tour à tour à me donner des provocations, ou à blesser mon amour-propre; on m'a outragé ouvertement. On me connaissait bien mal, si l'on a cru que mes principes ne tenaient qu'à des vanités, ou pouvaient céder à des ressentiments. Non, je ne me séparerai jamais des monarques auxquels je me suis uni. Il doit être permis aux Rois, d'avoir des alliances publiques, pour se défendre contre les sociétés secrètes. Qu'est-

ce qui pourrait me tenter? Qu'ai-je besoin d'accroître mon empire? La Providence n'a pas mis à mes ordres huit cent mille soldats, pour satisfaire mon ambition; mais pour protéger la religion, la morale, la justice; et pour faire régner ces principes d'ordre, sur lesquels repose la société humaine." ¹⁾

Inderdaad Alexander begreep zijne pligten en zijne belangen, toen hij deze woorden uitte. Dit is de taal, die Ruslands keizer past en in hooge mate behartigenswaardig is voor zijne opvolgers. Zoodra een vorst met de geschiedenis, de tractaten en de overlevering breekt, wordt hij de grootste vijand van zich zelf.

De groote mogendheden weigerden eerst zich met de Grieksche aangelegenheden te bemoeijen, maar weldra verklaarde zich de openbare meening zoo zeer ten gunste der Grieken, dat zij tusschen beide kwamen. En het was tijd. De Porte toch was met den pacha van Egypte overeengekomen om hem elk gewest door Ibrahim veroverd, af te staan. Ten einde dan partij te trekken van zijne verovering had de Pacha zich voorgesteld de grieksche bevolking te verplaatsen, door haar in gevangenschap naar Egypte of elders meê te voeren en Griekenland met Mahomedanen te bevolken. ²⁾ Wellington werd naar St.

¹⁾ Chateaubriand, Congrès de Vérone, I, 221.

²⁾ Stapleton. George Canning and his times, p. 473.

Petersburg gezonden en den 4 April 1826 werd het protokol geteekend, waarbij men voorstelde Griekenland vasal der Porte te verklaren en het aan deze eene jaarlijksche schatting te doen betalen. Frankrijk trad toe, Oostenrijk en Pruisen weigerden er aan deel te nemen. Den 7 Oct. werd te Ackermann tusschen Rusland en de Porte een verdrag gesloten betreffende den Donau en de Donau-vorstendommen.¹⁾

Maar de reden van Englands tusschenkomst was nog eene andere geweest. Het was bevreesd, dat Rusland zich alleen met de kwestie bemoeijende er te groot voordeel uit zou trekken. Aan den anderen kant was Engeland beducht een godsdienstoorlog aan te wakkeren, omdat het zelf in zijne bezittingen eene mahomedaansche bevolking van verscheiden millioenen telde.²⁾

De grieksehe opstand echter duurde inmiddels voort. Een onbeschrijfelijke geestdrift voor het land van Pericles maakte zich van Europa meester, en het tractaat van Londen werd gesloten tusschen Rusland, Engeland en Frankrijk over de herstelling van den vrede en de grondlegging van Griekenlands toekomstige onafhankelijkheid.³⁾ Den 20 Oct. 1827 vernietigt de zeeslag van Navarino de turksche vloot, ten gevolge van een eigendunkelijk besluit

¹⁾ Martens et Cussy, IV, 33.

²⁾ Stapleton, Political life of mr. Canning, I, 198.

³⁾ Martens, S. IX, 282, 465.

van den hertog van Clarence, ¹⁾ toen Lord High Admiral, en een aanstaand Grieksch koningrijk wordt denkbaar. ²⁾ Guizot vermeldt, dat het fransche gouvernement door het engelsche verhinderd werd Griekenland nog meer uit te breiden, ten koste der Porte.

Het volgende jaar keert Rusland zich tegen Perzie en het tractaat van Turkmanstehai drukt het zegel op de verovering van een groot deel van Armenie.

Toen Turkije weigerde het tractaat van Ackermann na te komen, verklaarde Rusland aan de Porte weder den oorlog, die de noodlottigste werd, welken Turkije ooit gevoerd heeft en die geeindigd is met het tractaat van Adrianopol. ³⁾

De aanmatigende toon van Rusland in die dagen — keizer Nicolaas had de regering aanvaard — blijkt uit een brief van prins van Lieven, ambassadeur te Londen aan Nesselrode, waarin hij hem mededeelt, dat Wellington en Aberdeen te vergeefs getracht hebben de vredesvoorwaarden bij hem uit te vorschen. „C'est au milieu de notre camp, zegt hij, que la paix doit être signée, et c'est quand elle aura été conclue, que l'Europe doit en

¹⁾ W. Beach Lawrence, Comment. sur les éléments du droit internat. et sur l'hist. du progrès du droit des gens. p. 500.

²⁾ Freiherr von Prokesch-Osten, Gesch. des Abfalls der Griechen vom türkischen Reiche im Jahre 1821 and der Gründung des hellenischen Königreiches aus diplom. Standpunkte.

³⁾ Martens et Cussy, IV, 221.

connaître les conditions. Les réclamations seront tardives alors et on souffrira patiemment ce qu'on ne pourra plus empêcher”.

Het tractaat bepaalde:

- 1°. In Europa blijft de Pruth de grens. Al het veroverde wordt teruggegeven, maar Silistrie geslecht;
- 2°. In Azie heeft eene grenscheidung in dier voege plaats, dat de geheele oostkust der Zwarte Zee van de monding des Kubans tot de haven van St. Nicolaas met de vestingen Anapa, de sleutel van Circassie, en Poti aan Rusland blijft;
- 3°. Moldavie en Walachije worden in hunne regten bevestigd; de Hospodars levenslang benoemd; geen Turken mogen meer daarin wonen;
- 4°. Geheele handelsvrijheid op de Zwarte Zee en vrije doortogt van de Dardanellen voor de handelsschepen der Russen en van alle met de Porte bevriende staten;
- 5°. De Porte betaalt eene later vast te stellen som voor oorlogskosten;
- 6°. De Porte treedt tot de tractaten van Londen toe, die de Grieken betreffen.

Deels door geweld, deels door den invloed der geestelijkheid verjoeg Rusland duizende huisgezinnen uit de turksch-aziatische gewesten om hen op zijn grondgebied te doen overgaan, gelijk het onlangs in Perzie gedaan had, op die wijze geheele streken van bevolking beroovende.

Verder behield het Moldavie, Walachije en Silistrie als onderpand voor de betaling, die Turkije in vele jaren niet kon hopen af te lossen.

Bij gelegenheid van dezen vrede schreef graaf van Nesselrode aan grootvorst Constantijn, 12 Februarij 1830 :

„Le but de nos relations avec la Turquie est celui que nous nous sommes proposé par le traité d'Adrianople lui-même et par le rétablissement de la paix avec le Grand Seigneur. Il ne tenait qu'à nos armées de marcher sur Constantinople et de renverser l'empire turc. Aucune puissance ne s'y serait opposée, aucun danger immédiat ne nous aurait menacés, si nous avions porté le dernier coup à la monarchie Ottomane en Europe. Mais dans l'opinion de l'empereur, cette monarchie, réduite à n'exister que sous la protection de la Russie et à n'exécuter désormais que ses désirs, convenait mieux à nos intérêts politiques et commerciaux, que toute combinaison nouvelle qui nous aurait forcés soit à trop étendre nos domaines par des conquêtes, soit à substituer à l'Empire Ottoman des Etats, qui n'auraient pas tardé à rivaliser avec nous de puissance, de civilisation, d'industrie et de richesse; c'est sur ce principe de S. M. I. que se règlent aujourd'hui nos rapports avec le Divan. Puisque nous n'avons pas voulu la ruine du gouvernement turc, nous cherchons les moyens de le soutenir dans son état actuel; puisque ce gouvernement ne peut nous être utile que par sa

déférence envers nous, nous exigeons de lui l'observation religieuse de ses engagements et la prompte réalisation de tous nos vœux”.

Vindt men in deze dépêche denzelfden aanmatigenden toon niet terug, waarover zich al den 25 Maart 1766 sir G. Macartney, ambassadeur te Petersburg bij zijn hof beklagde. „De handelwijze der russische ministers, schrijft hij, schijnt daarin te bestaan om zonder omweg hunne ruwe denkbeelden als een ultimatum aan te bieden, dat onvoorwaardelijk moet worden aangenomen door al wie met hen onderhandelt. Zij hebben zulk eene overdrevene meening hunner magt en zijn zoo overtuigd niets van andere Staten te vreezen te hebben, dat zij zich verbeelden, dat deze wijze van onderhandelen betaamt aan hunne waardigheid, aan de gesteldheid van hunne zaken en aan hunne belangen”.

De russische kanselier erkent dus dat de Sultan in de oogen van Z. K. M. slechts een vasal is en dat eigenlijk de Czar te Constantinopel regeert.

Het verzwakte rijk zag zich weldra door een ander gevaar bedreigd, toen in 1833 Ibrahim-Pacha, na Syrie en Klein-Azie veroverd te hebben tot op eenige dagreizen van Constantinopel genaderd was. De Porte verzocht dringend de tusschenkomst van Engeland, Frankrijk en Oostenrijk. Maar, terwijl deze mogendheden zich bepaalden om agenten te zenden, die Ibrahim-Pacha aanraadden niet verder voort te

rukken, handelde Rusland krachtadiger. Het wilde het Ottomanische rijk in stand houden zonder het te verzwakken en het door zijne bescherming beheerschen. De Czar zendt den opstandelingen zijne troepen te gemoet en redt Constantinopel. Zonderling verbond, voorwaar, over hetwelk de groote Catharina, „se levant de son cercueil aurait été stupéfaite, émerveillée de ce dernier coup d'habileté de ses petits-fils.”¹⁾ Door het verdrag van Kutayah, stond de sultan aan Mehemed-Ali alle pachaliks van Syrie toe, met het fiscaal beheer van dat van Adana en het bestuur over Egypte en Candia.

Van deze gelegenheid maakte het cabinet van St. Petersburg gebruik om den 8 Julij 1833 een defensief verbond met de Porte te sluiten te Unkiar-Skelessi,²⁾ waarvan de inhoud in den strengen zin des woords niets verontrustends voor Europa bevatte. Een geheim artikel intusschen moest straks bekend worden, waarbij de Porte zich verbond de Dardanellen voor elk vreemd oorlogsenip te sluiten.

De Oostersche kwestie verkreeg een nieuw aanzien. Naanwlijks was dit beding bekend geworden door het feit, dat eene kleine korvet zich den ingang der Zwarte Zee ontzegd zag, of Frankrijk en Engeland eischten opheldering en weldra begreep men den geest van het

¹⁾ Capefigue, L'Europe depuis l'avènement de Louis Philippe.

²⁾ Martens et Cussy, IV, 386.

tractaat bij het vernemen van de werken, die russische ingenieurs in den Bosporus tot stand bragten. De fransche gezant te Petersburg redigeerde eene nota, waarbij verklaard werd dat in geval van eene gewapende russische tusschenkomst in de binnenlandsche zaken van Turkije het fransche gouvernement zich voorbeheld te handelen, alsof het tractaat niet bestond. Het Engelsche Parlement bezorgd voor zijne handelsbelangen, was ten zeerste verontrust, te meer daar de hulp van Groot-Britannie drie maanden voor die van Rusland was ingeroepen en op ouverantwoordelijke wijze door het Whig-ministerie geweigerd.¹⁾ Het conflict had opgehouden het turksch-egyptische te wezen, de kwestie werd eene europesche. Laat ons eens stellen, dat het russisch systeem in het publiek regt van Europa opgenomen ware, wat belette dan den Czar de Sont te sluiten evenals de Dardanellen?

Het russische gouvernement, bewerende dat een misverstand had plaats gegrepen, poogde Europa gerust te stellen, maar een hernieuwde aanval van den Pacha van Egypte kon de russische vloten op nieuw op den Bosporus vocren en Europa in dien stand van zaken kon zich niet langer met eenvoudige verzekeringen vergenoegen.

¹⁾ Men zie de speeches van H. L. Bulwer 11 Julij 1833; van Wellington 4 Febr. 1834; van R. Peel 17 Maart 1834; van R. Peel, Codrington en Mahon 20 April 1836.

Op nieuw brak in 1839 de oorlog uit; het leger des Sultans werd door Ibrahim-Pacha verslagen en de vloot ging tot den vijand over. Turkije bevond zich nu tussehen twee gevaren, de heerschappij van Mehemed-Ali, en het protectoraat van Rusland. Dit laatste was een gevaar voor geheel Europa, waarom de Westersche mogendheden besloten zich met het Oosten te bemoeijen, verklarende, dat het regt van interventie der vijf groote mogendheden hierop berustte, dat de verwikkeling het evenwigt en den vrede van Europa bedreigde. Intusschen stelde Engeland voor aan Mehemed-Ali het erfelijk bezit van Egypte toe te kennen, als vasal en schatplichtige der Porte en hem de andere gewesten, die hij nog in zijne magt had, aan den Sultan te doen terug geven. Hiermede vereenigden zich Oostenrijk, Rusland en Pruissen, terwijl Frankrijk aan den Pacha het erfelijk bezit van Egypte en Syrie wilde verzekeren onder het opperleenheerschap der Porte ten einde op die wijze het status quo in het Oosten vast te stellen. ¹⁾

Eveneens stelde de britsche regering in den loop der onderhandelingen voor, dat de groote mogendheden de onschendbaarheid van het Ottomanische rijk zouden waarborgen, waartegen zich Rusland verzette op grond dat

¹⁾ Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps. IV, ch. 22; Hist. parlementaire de France. Recueil complet des discours prononcés dans les chambres de 1819 à 1848 par M. Guizot, III.

zulk eene verbindtenis te bezwaarlijk was, dewijl men zich dan verplichtte de Porte tegen elken oproerigen pacha te verdedigen. De Porte deed later hetzelfde voorstel, maar Oostenrijk meende, dat een Staat geen diensten moet aannemen, die het op zijne beurt niet bewijzen kan en dat eene mogendheid geplaatsd onder de garantie van eene andere hierdoor eene gemediatiseerde wordt, die zich aan den wil van den beschermer moet onderwerpen. Het stelde dus voor een defensief verbond te sluiten. Engeland daarentegen beweerde, dat Oostenrijks redenering niet opging, wanneer een staat onder de bescherming van meerdere staten vereenigd, geplaatsd is; maar het wilde ook niet de onschendbaarheid van het Ottomanisch grondgebied waarborgen na de ten uitvoerlegging van het aangaande tractaat, want nu de Sultan Syrie en zijne vloot terug kreeg, meende het britsche gouvernement dat hij zonder moeite, Mehemed-Ali naar Egypte teruggedrongen, kon in bedwang houden. Turkije en de overige europesche magten moesten daarom onder elkander de betrekkingen handhaven, die tusschen onafhankelijke staten bestaan.

De russische regering wierp de mogelijkheid op, dat terwijl de mogendheden met geweld Mehemed-Ali trachten tot zijn pligt te brengen, Ibrahim-Pacha op Constantinopel aanrukte, en stelde in dat geval voor om met eene russische vloot den Bosporus en met een russisch leger de aziatische kusten te bezetten, niet krachteus

het tractaat van 1833, maar in overleg met de verbondene mogendheden en de Porte. Verder werd voorgesteld, dat in vreedetijd de Dardanellen en de Bosporus voor alle vreemde oorlogschepen zouden gesloten zijn en dat, indien dit werd aangenomen, Rusland het tractaat van Unkiar-Skelessi niet zou hernieuwen.

De britsche regering antwoordde, dat de Porte het regt had elk oorlogschip de zeeengte te ontzeggen; dat Engeland in 1809, dit regt erkennende, beloofd had hetzelve te zullen handhaven en het dus billijk was dat Rusland hetzelfde deed. Ook gaf het britsche gouvernement den wensch te kennen om in geval het noodzakelijk ware de zeeengte voor de eene mogendheid open te stellen, dit voor allen te doen en dat wanneer eene russische vloot den Bosporus binnenzeilde, eene engelsche de Dardanellen kon bezetten. De russische regering schonk hieraan hare goedkeuring. ¹⁾

Den 15 Julij 1840 werd te Londen een viervoudig verbond gesloten. ²⁾ Frankrijk toch of liever Lodewijk Philips had zich van het concert européen afgezonderd om de zaak van den pacha voor te staan. Guizot, op voorstel van Thiers, die van een lastig mededinger bevrijd wilde zijn, tot ambassadeur bij het hof van St. James benoemd,

¹⁾ Correspondence relative to the affairs of the Levant, part I en III.

²⁾ Martens, N. R. G., I, 156 en v.

werd misleid door Palmerston en vernam eerst vier dagen na het tot stand komen van het tractaat, wat geschied was. ¹⁾ Thiers nam het miskennen van Frankrijk zeer hoog op en had volstrekt den oorlog doorgedreven, zoo Guizot hem niet ware opgevolgd. Frankrijk was intusschen voor een tijd tot eene mogendheid van den tweeden rang gedaald. „Louis Philippe ne sentait pas l'honneur de la France comme le sentaient les aînés des Bourbons”. ²⁾ Lord Palmerston handhaafde het regt der Porte door den pacha tot zijn pligt te roepen en onttrok de Porte aan Ruslands overheersching door de turksche zaken met goedvinden van het Cabinet van Petersburg onder het toezigt van het concert européen te plaatsen. Intusschen zegevierde de fransche staatkunde in zoover dat Mehemed-Ali als pacha van Egypte hersteld werd.

Turkye was voor de eerste maal op eene europesche vergadering vertegenwoordigd geworden. Tot dusver had men dáár alleen onderhandeld met de staten van de Christenheid.

Mehemed-Ali verkreeg voor zich en zijne opvolgers het

¹⁾ Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps V, ch. 28 en 31; Hist. parlementaire de France. Recueil complet des discours prononcés dans les chambres de 1819 à 1848 par M. Guizot, III.

Over den grooten politieken misslag van het ministerie van 1 Maart zie: Vues, discours et articles sur la question d'Orient par A. de Lamartine.

²⁾ Chateaubriand, Mémoires d'outre-tombe, XX, 24.

bestuur over het pachalik van Egypte. Het zuidelijk gedeelte van Syrie en de vesting St. Jean d' Acre zouden hem ook zijn toegestaan, indien hij zich dadelijk onderworpen had. Hij werd verpligt eene jaarlijksche schatting te betalen.

Den 13 Julij 1841 kwam het verdrag der Dardanellen tot stand te Londen, ¹⁾ tot bevestiging van het oude beginsel, waarbij de doortogt van die zeeengte en van den Bosporus in vreedetijd aan vreemde oorlogschepen verboden werd, behoudens het regt van den Sultan om aan kleine gewapende vaartuigen, ten dienste der bevriende legatien firmans daartoe te verleenen. Op die wijze bevond Rusland zich op een voet van gelijkheid met de andere staten, terwijl Turkije voortaan in de gemeenschap zou deelen, die de natiën van Europa onderling verbindt en in de veiligheid, die daaruit voortvloeit.

Zoo zijn wij genaderd tot de gebeurtenissen, die Frankrijk en Engeland noodzaakten zich tegen Rusland te vereenigen, om den Krim-oorlog te voeren. Gedurig ontmoeten wij dezelfde handelwijze van Rusland, met ophief het protectoraat eischende over de christenen van den griekschen ritus, om zoo doende tot de staatkundige overheersching te geraken.

De geschiedenis toont ons duidelijk welk voortref-

¹⁾ Martens, N. R. II, p. 128.

felijk veroveringsmiddel Rusland heeft weten te maken van zijn beweerd „regt van protectoraat.” De beschermelingen van gisteren zijn altijd de onderdanen van heden geworden. Waartoe leidde het protectoraat van Catharina over Polen? Tot de verovering en onderdrukking van Polen. Welk was het gevolg van het protectoraat over de khans van de Krim? Bij ukase van 8 April 1783 kwam de Krim onder de moskovitische heerschappij.

Ten laatste verbeeldde zich Czar Nicolaas, dat het oogenblik gekomen was om evenzoo het protectoraat over de schismatieke Grieken uit te oefenen, die zich bij miljoenen over het Ottomanische rijk verspreid bevinden. Het terrein, wel is waar, scheen gebaad: gelukkig was de diplomatie scherpzinnig en voorzigtig, niet begeerende wederom misleid te worden door de behendige traditionele politiek der Czaren en de oorlog van 1854 heeft, voor een tijd ten minste, de inlijving van Turkije verhinderd.

Het is hier de plaats, eene vergelijking te trekken tusschen de figuren van Napoleon I en Alexander I, van Nicolaas I en Napoleon III.

Napoleon I na te vergeefs beproefd te hebben met Alexander de heerschappij over het vaste land te deelen, besluit zijn tegenstander te verpletteren. Het tegendeel heeft plaats; Alexander blijft meester en verklaart in 1814 bij zijn intogt in Parijs, dat Europa met geen der leden van de familie Bonaparte voortaan iets te doen wil hebben.

Van Alexander gaat het staatkundig overwigt op het vaste land in handen van Nicolaas over, maar nagenoeg in het oogenblik, dat hij Constantinopel wil veroveren, om gemakkelijker in het westen zijn invloed te doen gelden, wordt het besluit van de uitsluiting der Bonapartes verbroken en het fransche keizerrijk ten voordeele van Napoleon III hersteld. Dit was het teeken der reactie tegen Ruslands overwigt en gelijk in 1813 en 1814 de stem van Alexander Europa had doen ontwaken, was het in 1853 de stem van Napoleon III.

III.

De Krim-oorlog. Het tractaat van Parijs.

De klagten der fransche regering bij de Porte waren, naar het schijnt, zeer onschuldig de eerste aanleiding tot de groote verwikkeling, die in 1856 door den vrede van Parijs een einde nam. ¹⁾

Men kan de kwestie der Heilige Plaatsen zamenvatten, door de woorden te vermelden eener depêche van sir Stratford de Redcliffe, den 20 Mei 1850 aan lord Palmerston gerigt.

„Het punt in geschil is het regt van bezit op eenige gedeelten der kerk van het Heilige Graf te Jeruzalem. Men beschuldigt de Grieken de eigendommen, die regtens den Catholicken toebehooren, te hebben aangerand en met opzet de kapellen en voornamelijk de graven te hebben

¹⁾ Gourdon, Histoire du Congrès de Paris; Forcade, Hist. des causes de la guerre d'Orient d'après les documents français et anglais.

laten vervallen van Godfried van Bouillon en van Guy van Lusignan. De fransche Legatie acht zich krachtens een tractaat (art. 33 der capitulatiën van 1740) gerechtigd de aanspraken der latijnsche kerk te handhaven." 1)

De klagten van Frankrijk bij de Verhevene Porte bevatten niets ongewoons. De Catholieken van den Levant zijn inderdaad door oude tractaten onder de bescherming dezer mogendheid geplaatst, zoowel hunne politieke als hunne godsdienstige belangen. De diplomatieke protesten handhaafden reeds sinds lang het bestaan dezer regten, of liever dezer door den sultan verleende concessien." 2)

Intusschen waren sedert vele jaren voortdurend klagten van de geestelijken in het Heilige Land opgegaan. De Grieken en Armeniers hadden hun verscheiden heiligdommen ontweldigd, er was onophoudelijk tusschen de belijders der verschillende godsdiensten gestreden en de openbare magt was niet in staat de twisten te beslechten.

De heiligdommen, waarvan hier sprake is, waren sinds onheugelijke tijden het eigendom der Catholieken. De Ottomanen zelve hadden ze geeerbiedigd door de monniken in het bezit der Heilige Plaatsen te bevestigen. Later behielden de capitulatiën van 1673 en 1740 tusschen Frankrijk en de Porte de plaatsen „der Visitatie”, anders

1) Correspondence respecting the rights and privileges of the Latin and Greek churches in Turkey. part. I no. I.

2) Flassan, t. a. p. I. 225.

gezegd de heiligdommen, uitdrukkelijk voor de Catholieken.

Generaal Aupick en spoedig daarop de markies de Lavalette, ambassadeurs van Frankrijk te Constantinopel beklaagden zich in 1851 over de schennis van dit regt, zoowel door de overlevering als door de tractaten erkend. Onmiddellijk gaf de russische ambassadeur Titoff aan zijne regering van deze onderhandelingen kennis en beweerde over de Grieken en Armeniers, de onregtmatige bezitters der heiligdommen het russisch protectoraat uit mogen oefenen, waarvan wij de beteekenis kennen. Uitmuntende gelegenheid inderdaad om de Oostersche kwestie te doen herleven! De omwenteling van 1848 was ter naauwernood bedwongen. De westersche regeringen werden in eigen boezem nog te zeer bezig gehouden, om aandachtig de gebeurtenissen in het Oosten gade te kunnen slaan. Lodewijk Napoleon was het gelukt zich tot president te doen verkiezen, maar kon hij er aan denken alliantien aan te knopen? Rusland vreesde eigenlijk alleen Engeland, maar zou deze mogendheid er toe besluiten zich te vereenigen met den neef van den gehaten vijand, dien het naar St. Helena gebannen had? De keizer van Rusland kon niet gelooven, dat een verbond tusschen de overwinnaars en de overwonnene van Waterloo mogelijk ware. Zijn gezant te Parijs, de heer Kisseleff, een verstandig man, maar te oppervlakkig beoordeelaar der toestanden, versterkte hem in dezen droom en droeg op die wijze veel

bij tot het ongeluk van zijnen vorst.⁴⁾ Oostenrijk had pligten van erkentelijkheid jegens den Czar te vervullen, het zou zijne plannen niet in den weg staan. Pruisen was aan Ruslands belangen verbonden. Turkije eindelijk, aan zijne eigene krachten overgeleverd, zou niet lang weerstand kunnen bieden. Waarschijnlijk overwogen de ministers te Petersburg dezen staat van zaken en zag Nicolaas in zijne verbeelding meer dan eens den Bosporus en Constantinopel aan zijne voeten.

Rusland was dus bijzonder tevreden een voorwendsel te vinden om met Turkije twist te zoeken. Het begon met te kennen te geven, dat het ongaarne eenige concessie zou zien aan Frankrijk gedaan. Men moet bekennen, de tegenwoordigheid der russische legers in de Donauvorstendommen, waar zij in 1849 gekomen waren om hunne geloofsgenooten te beschermen, oefende een merkbaaren invloed uit op de besluiten van den divan. Desniettenstaande gelukte het de Lavalette zich in October met Ali-Pacha te verstaan en de Catholieken werden in het bezit hersteld van al hetgeen hun sedert het tractaat van 1740 ontnomen was.

De President der Fransche Republiek verkondigde deze heugelijke tijding op den 4 November 1851 in eene Bood-

⁴⁾ Taxile Delord, Hist. du second Empire I, 452; Kinglake, Invasion of the Crimea.

schap aan de volksvertegenwoordiging. Te Constantinopel, zeide hij, heeft de bescherming der godsdienstige belangen, sedert een jaar, de werkzame tusschenkomst van Frankrijk vereischt. Men heeft opgerezen bezwaren moeten uit den weg ruimen en zich met eene dading bezig gehouden, die een einde maakte aan de treurige geschillen te dikwijls ontstaan uit het bezit der Heilige Plaatsen. Zoo alle mogendheden met denzelfden geest van verzoening bezielde waren, meende hij, dat deze ongelukkige twisten voor goed zouden hebben opgehouden.

Maar deze geest van verzoening kon het Hof van Petersburg niet welkom zijn. Men gispte er het besluit der Porte en de Czar was vertoornd. Hij schreef onmiddellijk aan den Sultan, om hem hunne onderlinge vriendschapsbetrekkingen te herinneren. Hij riep zijne hoedanigheid in van hoofd der grieksche orthodoxie en verlangde dat men volstrekt niet in Frankrijks eischen zou treden.

De verlegenheid des Sultans was groot. Titoff maakte zich deze ten nutte om op nieuw met aandrang te verklaren, dat de Grieken op de Heilige Plaatsen oudere regten bezaten dan de Catholieken. Kortom hij eischte het status quo en stond zoo op zijn stuk, dat de Porte de zwakheid had met Rusland in eene schikking te treden, die den zin van het onlangs met Frankrijk gesloten verdrag wijzigde. (Maart 1852.) Zoo verergerde hoe lang

zoo meer de wond, die zoo ligt te helen ware geweest.

Weldra kwetsten andere feiten Frankrijks gevoeligheid. De minister van Marine in Turkije had het verlangen te kennen gegeven om de schroefstoomboot, de Charlemagne, te bezigtigen, die te regt als model geroemd werd. De engelsche ambassadeur en de russische zaakgelastigde deden alle moeite, om de Porte over te halen op het verlangen des ministers terug te komen en krachtens het tractaat van 13 Julij 1841 aan de Charlemagne den ingang der Dardanellen te ontzeggen. In de Tuilerien was men zeer verstoord, men nam de zaak hoog op en alleen de bedreiging van het afbreken der diplomatieke betrekkingen vermogt den firman te verkrijgen, die vereischt werd om den Bosporus in te varen. Bij dit feit herinnert men zich een ander: de volledige voldoening door de Porte aan de Latijnen in de Heilige Plaatsen verleend en de terugroeping van den griekschen patriarch uit Jeruzalem door het cabinet van Petersburg.

Toen het jaar 1852 ten einde spoedde, was de toestand dus zeer gespannen. Europa had het voorgevoel van belangrijke gebeurtenissen in het Oosten en begon zich de zaak aan te trekken. Spanje, Sardinie en Napels handelden te Constantinopel in den franschen geest; Belgie en Oostenrijk toonden zich gunstig aan de zaak der Latijnen. Engeland, voorzigtigheidshalve, bleef vooreerst onzijdig en trad toen tusschen beide om eene schikking te treffen

tusschen Frankrijk en Rusland. Er bestaat eene geheime en vertrouwelijke briefwisseling van sir Hamilton Seymour, ambassadeur te Petersburg, die bewijst dat Englands toenmalige tusschenkomst, Januarij 1853, niet zoo geheel en al belangeloos was, noch overeenkomstig de goede staatkunde, die het sedert met Frankrijk volgde.

Den 11 Januarij 1853 schreef die diplomaat naar Londen:

„Den 9 dezer maand had ik de eer bij den Keizer van Rusland toegelaten te worden. De Keizer kwam tot mij en sprak op den meest innemenden toon: „gij kent mijne welwillende gevoelens jegens Engeland..., het is noodzakelijk dat beide regeringen in de beste verstandhouding staan.... De zaken van Turkije zijn in een staat van zichtbare ontbinding. Dit rijk dreigt in een te storten. Zijn val zal eene groote ramp zijn; het is van belang, dat Engeland en Rusland elkander volkomen verstaan en dat geen van beide mogendheden een beslissenden stap onderneme buiten weten van de andere. Zie, vervolgde de Keizer, wij hebben een zieken man, een zeer zieken man op de schouders: ik moet ronduit bekennen, dat het een groot ongeluk zou zijn, indien hij ons een dezer dagen ontviel”.

Den 23 Januarij schreef sir Seymour aan lord John Russell:

„Den 14 Januarij had ik de eer van een zeer belangrijk onderhoud met den Keizer. Z. M. heeft gezegd: „In het Turksche rijk zijn verscheiden millioenen christenen

over wier belangen ik geroepen ben te waken, terwijl aan den anderen kant, het regt daartoe mij door de tractaten gewaarborgd is.... Ik wensch tot U te spreken als vriend en als gentleman: indien het ons gelukt elkander in deze zaak te verstaan, Engeland en mij, het is overigens onverschillig, wat anderen doen en denken....”

En den 23 Februarij:

„De vorstendommen zijn facto, zeide mij de Keizer, een onafhankelijke staat onder mijne bescherming. Dit kan zoo voortduren. Servie kan den zelfden regeringsvorm aannemen. Bulgarije eveneens. Er bestaat geene reden, dunkt mij, waarom dit geweest geen onafhankelijken staat zou kunnen uitmaken. Wat Egypte betreft, ik begrijp volkomen de beteekenis van dit land voor Engeland. Ik kan dan alleen zeggen, dat indien, in het geval eener verdeeling van de ottomanische nalatenschap, bij den val van dit rijk, gij Egypte in bezit neemt, ik niets zal hebben aan te merken. Ik zal hetzelfde zeggen met betrekking tot Candia. Dit eiland kan U te pas komen en ik weet niet waarom het geene engelsche bezitting zou worden”, enz.

Het was van belang deze zinsneden aan te halen, niet alleen om Engelands houding destijds te doen opmerken, maar ook om nog eenmaal de overmoedige en achtelooze handelwijze der Czaren te kenschetsen, met welke zij zich het regt aanmatigen om over de europesche aangelegenheden te beschikken.

Engeland echter begreep met zijne beleidvolle staatkunde, dat de ontbinding van het Ottomanische rijk vooral zijn ontzaggelijken nabuur tot voordeel zou strekken en dat het zich in geval het programma des Czars vervuld wierd, aan zijne genade zou zien overgeleverd in de betrekkingen met Egypte en Indie. De overmoedige zending van prins Menschikoff naar Constantinopel zou weldra Engeland en alle cabinetten van Europa duidelijker de ware bedoelingen van het russische hof doen inzien.

Voor het vertrek van prins Menschikoff uit St. Petersburg, werd het bevel afgekondigd om de russische troepen aan de grenzen van Moldavie en Walachije zamen te trekken en alle havens van de Zwarte Zee te wapenen.

Den 2 Maart, begaf de prins zich tot de Porte in eene houding, die wel geschikt was den groot-vizier te verontrusten. Tegen alle gebruiken verscheen hij in een ongekleeden jas, met een hoed, die niet nieuw scheen, en een wandelstok in de hand. Hij weigerde bij den minister van Buitenlandsche Zaken een bezoek afteleggen. Zijne instructien waren de volgende: hij moest namens zijne regering verzoeken, dat de Keizer van Rusland voortaan als beschermheer der grieksche christenen zou worden erkend, die onderdanen van Turkije waren, gelijk Frankrijk het sints eeuwen was van de Catholieken in den Levant; dat de verkiesing des patriarchs van Constantinopel voortaan zou geschieden door de geloovi-

gen en door den Keizer van Rusland, met uitsluiting des Sultans, zou worden bevestigd.

De zending van prins Menschikoff was het onderwerp aller gesprekken in Europa. De cabinetten der Tuilerien en van St. James verstonden elkander terstond over de maatregelen, die tegen Rusland genomen moesten worden.

De minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk, de heer Drouyn de Lhuys haast zich den Generaal de Castelbajac, ambassadeur te St. Petersburg te herinneren, dat door het tractaat van 13 July 1841 Turkije onder de bescherming gesteld was van Frankrijk, Engeland, Rusland, Oostenrijk en Pruissen; dat Rusland dus geen regt heeft afzonderlijk op Turkije zijn invloed te doen gelden. „L'attitude du prince Menschikoff, schrijft Drouyn de Lhuys, indique assez qu'il est moins venu pour négocier que pour poser un ultimatum, et la concentration de trois corps d'armée dans la Russe méridionale, jointe aux préparatifs extraordinaires qui se font à Sébastopol, ne nous permet plus de douter que le cabinet de St. Petersbourg n'ait accepté comme possible l'éventualité d'une guerre avec la Porte.

„Le mystère dont il a entouré ses résolutions autorise toutes les conjectures, et la simple prudence commandait au gouvernement de S. M. I. de surveiller les évènements. C'est dans ce but que notre escadre d'évolutions quitte

demain Toulon pour se rendre dans les mers de Grèce.....

„La Turquie n'est pas seule en cause dans ce débat; nous y sommes partie comme elle, et nous devons croire, après les communications récentes échangées entre nous et le cabinet de St. Pétersbourg, que les choses ne prendraient pas une tournure aussi vive et aussi brusque, et que la Russie n'aurait pas la prétention d'imposer par la menace à un gouvernement indépendant, la violation de ses engagements vis à vis de nous.....

„En 1841, les cinq grandes puissances ont signé une convention qui rétablissait leur concert, et dont l'esprit ne saurait être méconnu. Les cabinets avaient été frappés des dangers que leur divergence avait failli entraîner, et l'acte auquel ils ont tous concouru, le 13 juillet, signifiait, au moment de sa conclusion, que le statu quo en Orient se trouvait placé sous la garantie la plus puissante qui ait jamais été donnée à un Etat faible, et dont la dissolution, provoquée par des moyens violents, serait la cause d'une perturbation générale.”

De minister van Frankrijk eindigde met den last, dat de gezant aan den graaf van Nesselrode zou vragen of Rusland bepaald voornemens was de eensgezindheid der vijf mogendheden op te zeggen, om zich op geweldadige wijze alleen in de zaken van Turkije te mengen. De fransche vloot stevende intusschen naar den Levant, weldra door de engelsche gevolgd. Beide vloten

moesten voor den ingang der Dardanellen post vatten en den loop der omstandigheden afwachten.

De Porte had vastberaden Ruslands eischen weerstand geboden. Op raad van Engeland had zij de kwestie der Heilige Plaatsen met Frankrijk besproken, zorgvuldig afgescheiden van die van het Protectoraat, waarover Rusland onderhandelde. Frankrijk gedroeg zich zoo gematigd mogelijk, om den Czar alle voorwendsel tot den oorlog te ontnemen. Schijnbaar gelukte het elkander te verstaan, dank zij eene dading door twee firmans den 2 Mei bevestigd. Maar het masker van Rusland moest vallen. Eene vredelievende schikking kwam voorzeker volstrekt niet met zijne staatkunde overeen. Den 5, stelde het cabinet van St. Petersburg weder eene soort van ultimatum waarin alles, om zoo te zeggen, opgerakeld werd. Het antwoord van den Divan was afwijzend en den 21 Mei verliet prins Menschikoff met de legatie Constantinoepel. Eene maand later trokken de russische legers den Pruth over.

Er was maar een gevoelen in Europa om het aanmatigend gedrag van Rusland af te keuren. Van die algemeene denkwijze maakte Frankrijk gebruik om nog aan Engeland voor te stellen eene conferentie te openen met Rusland en Oostenrijk. Terwijl Turkije zich dus met warmte tot de worsteling gereed maakte, zocht de diplomatie nog eene verzoening te beproeven. De vier mogendheden ver-

eenigden zich te Weenen en stelden den 24 Julij eene nota op, bijna geheel geschoeid op het ontwerp van het fransch bewind ¹⁾. De belangen van Rusland werden met omzigtigheid behandeld, evenals die der Porte. Maar Rusland toonde wel, door de uitlegging die het aan de nota van Weenen gaf, dat het niets van zijne vorderingen, door prins Menschikoff voorgedragen, had terug genomen.

Op hetzelfde tijdstip, 15 Julij 1853, vatte de heer Drouyn de Lhuys in eene dépêche aan generaal de Casteljajac den toestand voortreffelijk zamen. Van den 10 Mei af, schreef hij, was de kwestie der Heilige Plaatsen tot eene europesche geworden: vandaar dat „les puissances engagées par leurs traditions et leurs intérêts à maintenir l'intégrité de la Turquie ont eu à se tracer une ligne de conduite. Le Gouvernement de S. M. I. d'accord avec celui de S. M. Britannique, a pensé que la situation était trop menaçante pour ne pas être surveillée de près; et les escadres de France et de l'Angleterre reçurent bientôt l'ordre d'aller mouiller dans la baie de Besika, où elles arrivèrent au milieu du mois de Juin.

„Cette mesure, toute de prévoyance, n'avait aucun caractère hostile à l'égard de la Russie; elle était impérieusement commandée par la gravité des circonstances et amplement justifiée par les préparatifs de guerre qui,

¹⁾ Parliamentary Papers, 1854. Part. II, 25.

depuis plusieurs mois, se faisaient en Bessarabie et dans la rade de Sébastopol.

„Le motif de la rupture entre le cabinet de St. Pétersbourg et la Porte avait, pour ainsi dire, disparu; la question qui pouvait se poser à l'improviste à Constantinople, c'était celle de l'existence même de l'Empire ottoman, et jamais le Gouvernement de S. M. I. n'admettra que de si vastes intérêts se trouvent en jeu, sans revendiquer aussitôt la part d'influence et d'action qui convient à sa puissance et à son rang dans le monde....

„Les forces anglaises et françaises ne portent, par leur présence en dehors des Dardanelles, aucune atteinte aux traités existants. L'occupation de la Valachie et de la Moldavie, au contraire, constitue une violation manifeste de ces mêmes traités”....

Den 17 September, schreef de heer Drouyn de Lhuys aan den baron de Bourqueney:

„Entre l'interprétation que M. le comte de Nesselrode fait de la note de Vienne et les exigences de la note de M. le prince Menschikoff, qui ont été reconnues exorbitantes par tout le monde, la différence est insaisissable”.

De vijandelijkheden, die nog geen aanvang genomen hadden ondanks de bezetting der Donau-vorstendommen, kregen een meer dreigend karakter. Geheel Europa was opmerkzaam, want het betrof hier hare oude staatkunde, de handhaving van het staatkundig evenwigt

„A côté de l'intérêt qui s'attache à la réconciliation de la Russie avec la Turquie, schreef Drouyn de Lhuys, den 4 October aan Graaf Walewski te Londen, vient aujourd'hui se placer une autre préoccupation non moins sérieuse: je veux parler des dangers qui menacent un empire dont l'existence est indispensable à l'équilibre de l'Europe”.

Daarop volgde de bijeenkomst van den Keizer van Oostenrijk en Czar Nicolaas te Olmütz, waar eene nieuwe nota het licht zag, die onder een anderen vorm, slechts herhaalde wat men zoo dikwijls te St. Petersburg gezegd had. Ruslands eischen om zich met de Ottomanische aangelegenheden te bemoeijen, bleven bestaan. Frankrijk en Engeland sloegen het voorstel van Olmütz geheel af.

Alles liet dus spoedig eenen bloedigen afloop te gemoet zien. In de eerste October-dagen zeilden de verbonden eskaders de Dardanellen binnen en wierpen het anker onder de muren van Constantinopel, terwijl Omer-Pacha alle strijdkrachten uitrustte om de Russen uit de Vorstendommen te verdrijven. Den 23 November verklaarde de Sultan den oorlog aan Rusland. Aan prins Gortchakoff werden veertien dagen toegestaan om de Vorstendommen te ontruimen. Op deze aanmaning antwoordde de prins dat zijn meester niet in oorlog was met Turkije; dat men alleen eene zedelijke voldoening verlangde, zullende de Vorstendommen ontruimd worden den dag nadat deze verkregen was.

Intusschen verloor de diplomatie den moed niet en de conferentie te Weenen stelde den 5 December nogmaals vredelievende middelen voor. De vier mogendheden boden hare goede diensten aan de oorlogvoerende partijen aan, verklarende dat zij boven alles de onschendbaarheid van het Ottomanische rijk, het bestaan van Turkije verlangden binnen de grenzen, welke de tractaten hetzelfde hadden aangewezen, daar het een noodzakelijk toevoegsel geworden was tot het europeesch evenwigt.

Het is duidelijk dat in dien staat van zaken, deze laatste poging geen gevolg kon hebben op de russische hardnekkigheid. Een treurig feit kwam de gebeurtenissen verhaasten, namelijk het voorval te Sinope. „Indien mij het turksche leger aanvalt, zal ik mij tot het afslaan van dit geweld bepalen”, schreef de russische bevelhebber aan Omer-Pacha. Intusschen had een russisch admiraal in de haven van Sinope eene kleine ottomanische vloot aangevallen en binnen een uur tijds zeven fregatten, twee korvetten, een stoomschip en drie transportschepen vernield, den 30 November. Vier duizend man Turken waren hierbij omgekomen.

Een fregat, dat ontsnapt was, bragt de tijding van deze ramp naar Constantinopel. De vernieling van het turksch eskader had ten gevolge, dat de fransche en engelsche de Zwarte Zee opvoeren. Dit was het eerste oorlogsbedrijf der Verbondenenen.

Weinige dagen later schreef de heer Drouyn de Lhuys

aan den generaal Baraguey-d'Hilliers, fransk ambassadeur te Constantinopel:

«Nos alliés ont subi un échec dans des circonstances et sur un élément où la démonstration commune de la France et de l'Angleterre avait précisément pour objet de les protéger, et nous ne saurions nous dissimuler que le coup hardi et heureux que la Russie vient de frapper, n'atteint pas seulement la Turquie.» (13 December).

Den 15 December, schreef dezelfde staatsman aan graaf Walewski te Londen:

„Nos dernières informations de St. Petersbourg nous représentaient encore la Russie comme disposée à traiter, et décidée surtout à ne prendre nulle part l'offensive. Cette confiance expliquait l'immobilité de nos flottes..... Nous admettions, sans le dire cependant, que la flotte de Sébastopol protégeât le littoral asiatique de l'Empire Russe, en éclairât les approches, en ravitaillât les garnisons; et dans aucune de ces circonstances, nous n'aurions eu à intervenir pour gêner ses mouvements. C'eût été attaquer la Russie, et nous n'avions franchi les Dardanelles que pour défendre la Turquie. L'expédition dirigée contre Sinope a donc dépassé toutes nos prévisions: ce fait modifie également le rôle que nous aurions désiré pouvoir garder jusqu'au bout. A l'usage que nous lui laissons de la mer, dans l'intérêt de sa défense, la Russie a substitué comme une sorte d'abus de sa position pour attaquer

notre allié dans ses ports; et, non contente d'exercer une souveraineté illégale dans les Principautés du Danube, elle semble vouloir encore étendre avec toutes les horreurs de la guerre, sa domination absolue sur l'Euxin..... Je propose donc d'ordonner à M. M. les vice-amiraux Hamelin et Dundas de déclarer à M. le prince Menschikoff ou à M. le vice-amiral Korniloff que les gouvernements de France et d'Angleterre sont résolus à prévenir la répétition de l'évènement de Sinope; que tout bâtiment russe rencontré en mer par les nôtres sera dorénavant invité à rentrer dans le port de Sébastopol, et que toute agression tentée, malgré cet avertissement, contre le territoire ou le pavillon ottoman, sera repoussée par la force..... A l'occupation de la Moldavie et de la Valachie, nous opposerons, tant qu'elle durera, une occupation correspondante..... Ou l'armée commandée par M. le général Gortchakoff repassera le Pruth, ou nos vaisseaux, autant que la saison le permettra, croiseront dans l'Euxin et intercepteront toutes communications maritimes de la Russie avec ses provinces asiatiques. Nous conserverions ainsi la Mer Noire comme gage, jusqu'à l'évacuation des Principautés et le rétablissement de la paix."

Deze waren de gebeurtenissen van 1853. Het nieuwe jaar zou zich door nog ernstigere kenmerken.

Den 29 Januarij 1854, meende Napoleon III zich onmiddellijk tot den Czar te moeten wenden, ten gunste

van den vrede. De kwestie ware eene cabinetszaak gebleven, zeide de Keizer, zoo de bezetting der Vorstendommen haar niet eensklaps van het gebied der discussie op dat der feiten had overgebracht. En toch, het binnenrukken der Russen in Walachye was nog niet als casus belli beschouwd geworden, maar Rusland had geweigerd de diplomatieke notas aantemen en Frankrijk en Engeland hadden de zaak van Turkije moeten behartigen. Hunne houding was berschermend, maar lijdend. Daarentegen bleef Rusland zich defensief houden, toen het voorval te Sinope de Franschen noodzaakte eene meer beslissende houding aan te nemen. Eenmaal zoover gekomen, moesten de feiten weldra tot eene eindschikking of tot eene bepaalde vredebreuk leiden. Napoleon eindigde met den Ozar te raden een wapenstilstand met Turkije te teekenen, zich uit de Vorstendommen terug te trekken, terwijl de Gallicerden de Zwarte Zee zouden verlaten; aan de zaak eene diplomatieke wending te geven, en door de rede en het regt de oplossing der hangende moeilijkheden met de Porte te doen beslissen.

Terwijl de Keizer dezen laatsten stap tot het behoud van den vrede deed, ontving Kisseleff, ambassadeur van Rusland te Parijs, stipte bevelen. Hij moest aan Frankrijk opheldering vragen omtrent het binnenzeilen der vloot in de Zwarte Zee.

Op de officiele russische nota stelde Drouyn de Lhuys,

den 1 February een categorisch antwoord, terwijl bij de bevelen handhaafde, die aan de vloot gezonden waren. Dien ten gevolge kondigde den 4 February Kisseleff aan Drouyn de Lhuys zijn vertrek uit Parijs aan met dat van het personeel van het gezantschap. Weinige dagen later verliet de heer van Brunnow Londen, terwijl de engelsche en fransche ambassadeurs uit St. Petersburg vertrokken. De diplomatieke betrekkingen van Frankrijk en Engeland met Rusland werden aldus afgebroken. De oorlog in het Oosten nam een aanvang.

Den 9 Februarij, ontving Napoleon een antwoord van den Czar. Rusland eischte, hetgeen niet kon worden ingewilligd, de ontruiming der Zwarte Zee.

Den 28 Februarij vertrokken twee koeriers uit Parijs en uit Londen naar St. Petersburg met eene plegtige in verzuim stelling tot den Keizer van Rusland gerigt. Hij moest, binnen zes dagen, zich verbinden de Donau-vorstendommen te ontruimen, bij gebreke waarvan Frankrijk en Engeland den oorlog aanzeyden.

De koeriers hadden bevel om in het voorbijgaan, van dien eisch te Weenen en te Berlijn kennis te geven en Pruissen en Oostenrijk uit te noodigen, tot een verbond der vier groote mogendheden toe te treden. Het antwoord van Oostenrijk was duidelijk en standvastig; het keurde de in verzuim stelling goed. Pruissen alleen weigerde volstrekt deel te nemen aan de maatregelen der overige

mogendheden en zonderde zich aldus van de algemeene europesche politiek af. In deze dagen echter woog Pruisen niet zoo zwaar als thans in den Raad van Europa en men bekommerde zich niet zoo zeer over zijne medewerking. De bondgenooten, daarenboven, hadden vriendschapsbetrekkingen van meer waarde. De tractaten van 1815, het drievoudig verbond, het publiek regt door het Weener congres tegen Frankrijk destijds noodwendig in het leven geroepen, maakten plaats voor nieuwe betrekkingen, die minder op den wil der vorsten berustten dan wel op de overeenkomst van beginselen, op de noodzakelijkheid om het evenwigt te handhaven. Oostenrijk was dus van Rusland gescheiden, tot grooten spijt van Nicolaas, die alle moeite had aangewend sedert den Hongaarschen oorlog, om de broederschap der wapenen tusschen Oostenrijk en Rusland aan te houden. Den 29 Januarij was graaf Orloff nog naar Weenen gezonden om Oostenrijks onzijdigheid te bewerken tusschen Rusland en Turkije, en tusschen Rusland en de zeemogendheden. Maar nu de Donau-vorstendommen bezet waren was dit voor Oostenrijk niet meer mogelijk. 1) Duitschland, welks handelsbelangen naauw verbonden waren met de vrije vaart op den Donau koesterde slechts eene flauwe genegen-

1) Taxile Delord, t. a. p. p. 547.

heid jegens Rusland. Pruisen zelf verbond weldra zijne staatkunde met die van Oostenrijk.

Den 2 Maart, zeide Napoleon III, bij de opening van de Wetgevende Vergadering, over deze gebeurtenissen :

„Il a suffi d'une prétention mal fondée à Constantinople, pour réveiller l'Europe endormie. Nous avons vu en effet, en Orient, au milieu d'une paix profonde, un souverain exiger tout-à-coup de son voisin plus faible des avantages nouveaux et parcequ'il ne les obtenait pas, envahir deux de ses provinces. Seul, ce fait devait mettre les armes aux mains de ceux que l'iniquité révolte. Mais nous avons aussi d'autres raisons d'appuyer la Turquie. La France a autant et peut-être plus d'intérêt que l'Angleterre, à ce que l'influence de la Russie ne s'étende pas indéfiniment sur Constantinople, car régner sur Constantinople, c'est régner sur la Méditerranée, et personne de vous, Messieurs, je le pense, ne dira que l'Angleterre seule a de grands intérêts dans cette mer qui baigne trois cents lieues de nos côtes. D'ailleurs cette politique ne date pas d'hier; depuis des siècles, tout gouvernement national, en France, l'a soutenue: je ne la désertai pas.

«Qu'on ne vienne donc plus nous dire: qu'allez-vous faire à Constantinople? Nous y allons avec l'Angleterre pour défendre la cause du Sultan, et néanmoins pour protéger les droits des chrétiens; nous y allons pour défendre

la liberté des mers et notre juste influence dans la Méditerranée; nous y allons avec l'Allemagne pour l'aider à conserver le rang dont on semblait vouloir la faire descendre, pour assurer ses frontières contre la prépondérance d'un voisin trop puissant; nous y allons enfin avec tous ceux qui veulent le triomphe du bon droit, de la justice, de la civilisation."

Den 12 Maart was te Constantinopel een formeel alliantie-tractaat tusschen Frankrijk, Engeland en de Porte gesloten ¹⁾. Art. 5 der conventie van 10 April tusschen Frankrijk en Engeland verklaarde, dat men gaarne andere mogendheden daarin zou opnemen, die tot het doel eenparig wenschten zamen te werken. Europa werd nu in gebreke gesteld zich categorisch te verklaren. Intusschen liet het zich aanzien dat elke mogendheid, hoezeer daartoe genegen, niet dadelijk daarmede voor den dag zou durven komen, nog minder tot feitelijkheden wagen over te gaan. De openbare meening, gelijk wij zagen, was voor den grooten oorlog, die zou beginnen; de antwoorden echter op art. 5 verschilden nog al onderling. Napels, Denemarken, Zweden, Nederland en Belgie bleven onzijdig, maar het hof van Stokholm liet genoeg blijken, dat zij den Geallieerden genegen was. Sardinie, Spanje en Portugal lieten onderstellen dat zij, op een gegeven

¹⁾ Martens, N. R. XV, 565.

oogenblik, met hen zouden oprukken. De Vereenigde Staten van Noord-Amerika hielden eer tot Rusland over en maakten zich het europesche conflict ten nutte om hunne vergrootingsplannen door te zetten. Wat Griekenland betreft, het werd natuurlijk het brandpunt der russische kuiperijen. Vele grieksche legerhoofden zonden den koning hun ontslag en wierpen zich in de noordelijke provincien, die de vaan der revolutie op de turksche grenzen omhoog hieven. Het was altijd de Heilige Oorlog!

De 20 April zag de toenadering van Oostenrijk en Pruisen. Zij namen een stelsel aan, dat wel niet het anglo-fransche was, maar evenmin dat der onzijdigheid. Onderling waarborgden beide staten elkander het bezit hunner duitsche en niet-duitsche landen en kwamen zij overeen de regten van den Bond te beschermen en hunne oorlogsmagt op den voet van marschvaardigheid te brengen. Eene additionnele akte verklaarde, dat de bezetting der Vorstendommen vooral een gevaar voor Duitschland was en dat men dien ten gevolge bij den Czar pogingen tot ontruiming zou aanwenden. De conventie van 14 Junij 1854 te Bojadschi-Köy, bij Constantinopel gesloten tusschen Oostenrijk en de Porte erkende onbewimpeld, dat de onschendbaarheid van het Ottomanische rijk voor het staatkundig evenwigt van Europa noodzakelijk was.

Het St. Petersburgsche cabinet begreep het gewigt zijner handelingen en het moldo-walachijsch legercorps kreeg

bevel eene achterwaartsche beweging te volvoeren, maar met des te meer hevigheid droegen zich de zaken in Griekenland toe.

Inderdaad koesterde destijds het hof van Athene eene dwaze verwachting, welke Rusland alle belang had levendig te houden om de Grieken meer dan ooit op zijne hand te hebben. Koning Otto en zijne gemalin vooral, spiegelde zich het herstel voor van een Byzantijnsch rijk onder den Helleenschen schepter. Het is klaar voor een iegelijk, dat de Czar geenszins de bedoeling had zulk eene hervorming tot stand te brengen, maar zij werd hem nu eenmaal toegeschreven en dit was den Grieken voldoende om zich met eene slaafsche toegeeflijkheid jegens hem te gedragen. Athene nam dus op zijnen aandrang voor de regtzinnige kerk partij, tegen hetgeen men de musulmansche onderdrukking noemde. In Epirus werd de opstand aangewakkerd, die weldra zich over gansch Griekenland uitbreidde.

De diplomatie trachtte nog altijd de beweging tegen te houden, die zooveel kwaad zou stichten. Het cabinet der Seine was overtuigd dat eene demonstratie van Duitschland Rusland zou doen aarzelen. Men vergde niet van de hoven van den Bond om zich stellig tegen den gemeenschappelijken vijand te vereenigen, maar eenvoudig eene vastberaden houding aan te nemen. Den 8 Augustus werd door de cabinetten van Weenen, Parijs en Londen eene nota vastgesteld, die aan Rusland de voorwaarden

opgaf, waarop de vrede zou kunnen hersteld worden. Men eischte „*vier garantien*”. Want de vrede kon niet duurzaam zijn, naar men meende, zoo niet:

- 1°. Het russisch protectoraat in Moldavie, Walachye en Servie ophield, om plaats te maken voor de gezamentlijke garantie der mogendheden;
- 2°. Indien de vaart op den Donau niet vrij werd van alle belemmeringen;
- 3°. Indien het tractaat van 13 Julij 1841 niet herzien werd in het belang van het staatkundig evenwigt;
- 4°. Indien Rusland niet ophield het regt te eischen tot de uitoefening van een officieel protectoraat over de ottomanische onderdanen van den griekschen ritus. Verder kwam men overeen zich hieromtrent met den Sultan te verstaan, in dier voege, dat de waardigheid en onafhankelijkheid zijner kroon geëerbiedigd bleven. ¹⁾

Met fierheid antwoordde Rusland dat deze voorwaarden alleen na een noodlottigen oorlog konden gesteld worden.

De hoop op vrede was verdwenen, de Krim-oorlog, trouwens reeds begonnen, werd doorgezet. Wij zullen dezen strijd niet beschrijven, maar slechts herinneren aan de namen van Bomarsund, Odessa, Alma, Balaklava, Inkermann, om zoo het einde van 1854 te bereiken.

¹⁾ Martens, N. R. XV, 634—635.

Oostenrijk, Frankrijk en Engeland hervatten de onderhandelingen en ditmaal schonk Rusland zijne goedkeuring aan de *vier garantien*. Door verschillende omstandigheden werd de conferentie te Weenen eerst den 15 Maart 1855 geopend.

Den 2 Maart intusschen was Czar Nicolaas plotseling overleden. Welke zou de staatkunde zijn van zijnen opvolger, die, gelijk men beweerde, een zeer zachtzinnig karakter bezat?

Het sprak van zelf, dat hij niet terstond voor de westersehe staatkunde kon bukken, hetgeen eene bloedige krenking ware geweest van de nagedachtenis zijns vaders en het nationaal gevoel zijner onderdanen zou hebben verbitterd. De conferentie van Weenen zou de wezentlijke bedoelingen des Czars aan Europa verklaren.

Frankrijk, Engeland, Oostenrijk, Rusland en Turkije waren daar alleen vertegenwoordigd; te weten door de gezanten: de Bourqueney; Russell en Westmoreland; von Buol en von Prokesch; Gortchakoff en van Titoff; en Aariff-Effendi. Pruissen, dat zich niet wilde blootstellen aan een strijd ingeval de conferentie niet vredelievend afliep, had zich terug getrokken.

De beide eerste punten der vier garantien werden zonder bezwaar door Rusland aangenomen; het derde en vierde punt evenwel vormden den eigentlichen knoop der moeilijkheid. Het derde, dat het Ottomanische rijk aan het

politiek evenwigt verbond, ontnam natuurlijk aan Rusland zijn overwigt in de Zwarte Zee en brak de brug af, waarover het eenmaal van Sebastopol naar Constantinopel hoopte te trekken.

Napolcon III vaardigde zijn minister van Buitenslandsche Zaken ter conferentie af.

De heer Drouyn de Lhuys stelde twee middelen van beslechting voor: neutralisatie van de Zwarte Zee of vermindering der russische strijdkrachten in die wateren.

Oostenrijk had een midden-systeem, waarbij aan de Geallieerden het regt gegeven werd in de Zwarte Zee een voldoende aantal schepen te doen verblijven om hun overwigt te verzekeren, ingeval Rusland het werkelijk cijfer zijner vloot op dat oogenblik vermeerderde.

De russische gevolmagtigden verwierpen de fransche voorstellen als niet overeenkomende met de waardigheid van hunnen Czar en formuleerden een tegenvoorstel, dat onaannemelijk was, want de Porte zou door hetzelfde de vrije doorvaart der Dardanellen aan alle natien hebben toegestaan. Even goed ware geweest te zeggen, dat eene dading onmogelijk was; de russische vloten toch zouden het regt gehad hebben vrij in de Middellandsche Zee en dagelijks voorbij Constantinopel te stevenen!

Drouyn de Lhuys en russell, zonder volstrekt het oostenrijksche evenwigts-systeem aan te nemen, zagen er toch het waarschijnlijke voordeel in van een gewapenden

bijstand van het cabinet van Weenen, in geval van Russlands weigering. Onder deze schikking liet zich het denkbeeld eener permanente alliantie van Oostenrijk en de westersche hoven voorzien, ten opzichte van de onschendbaarheid van Turkije en het evenwigt van Europa. Zij kwamen overeen aan hunne hoven deze combinatie medetedeelen, maar zoowel het fransche als het britsche bewind sloeg die af en Drouyn de Lhuys werd door graaf Walewski vervangen.

De Weener conferentie mislukte. Frankrijk en Engeland min of meer verlaten door Oostenrijk, vervolgden vastberaden den voorgenomen weg. De oorlog duurde voort. De Geallieerden door piemontecsche troepen versterkt, die hun in den oorlog tegen Oostenrijk getaanden krijgsroem moesten doen herleven, behaalden, gelijk men weet, de schitterende overwinningen, die Eupatoria, de groene Mamelon, Tchernaja, Malakoff en eindelijk Sebastopol heten. (8 en 9 September 1855.)

Twec maanden voor deze zegepraal, die aan den oorlog in het Oosten een einde zou maken, had Napoleon den toestand in de volgende woorden zamengevat, bij de opening der Kamers:

«Nous nous sommes bornés à demander, dans l'intérêt de l'Allemagne la libre navigation du Danube et une digue contre le flot russe, qui vient sans cesse obstruer l'embouchure de ce grand fleuve; dans l'intérêt de la

Turquie et de l'Autriche, une meilleure constitution des Principautés, afin qu'elle servent de rempart contre les invasions sans cesse renaissantes du Nord; dans l'intérêt de l'humanité et de la justice, les mêmes garanties pour les Chrétiens de toutes les communions sous la protection exclusive du Sultan; dans l'intérêt de la Porte comme dans celui de l'Europe, nous avons demandé que la Russie limitât à un chiffre raisonnable le nombre des vaisseaux qu'elle entretient à l'abri de toute attaque dans la Mer Noire, et qu'elle ne peut entretenir que dans un but d'agression. Eh bien, toutes ces propositions, que j'appellerai magnanimes par leur désintéressement et qui avaient été approuvées en principe par l'Autriche, par la Prusse et par la Russie elle-même, se sont évanouies dans les conférences. La Russie qui avait consenti théoriquement à mettre fin à sa prépondérance dans la Mer Noire, a refusé toute limitation de ses forces rivales, et nous en sommes encore à attendre que l'Autriche exécute ses engagements, qui consistaient à rendre notre traité d'alliance offensif et défensif si les négociations n'aboutissaient pas. L'Autriche, il est vrai, nous a proposé de garantir avec elle par un traité l'indépendance de la Turquie et de considérer à l'avenir comme *casus belli* le cas où le nombre des vaisseaux de la Russie aurait dépassé celui, qui existait avant la guerre. Accepter une semblable proposition était impossible, car elle ne liait en rien la Russie, et au con-

traire nous paraissions sanctionner sa prépondérance dans la Mer Noire par une convention. La guerre a dû suivre son cours."

De verovering van Sebastopol was het antwoord op deze staatkunde en deed wat de diplomatie niet vermogt had. Inderdaad, het derde punt van garantie was voortaan materieel opgelost. Sebastopol eenmaal verwoest, kon de russische vloot het in de Zwarte Zee niet langer uithouden en het moskovitisch evenwigt aldaar was gefnuikt. Of was het waarschijnlijk, dat Czar Alexander de vijandelijkheden zou voortzetten, wanneer de verbonden vloten zulk een onderpand in handen hadden?

De redevoering door Keizer Napoleon uitgesproken bij de prijsuitdeeling voor de wereldtentoonstelling, 16 Nov. 1855, verhaastte de vreedzame oplossing, door de europesche kabinetten te verplichten hunne wenschen te St. Petersburg mede te deelen. Rusland daarenboven was ten laatste gemakkelijk te overreden, want de Czar had bij zijn togt in de Krim de rampen des oorlogs kunnen gadeslaan.

Den 23 December, schreef graaf van Nesselrode aan de diplomatieke agenten van Rusland:

„Le cabinet impérial constate d'abord, que l'interruption momentanée des hostilités, par suite de la mauvaise saison, a provoqué nécessairement l'espoir général qu'on en profiterait pour le rétablissement de la paix, et déclare n'avoir pas été le dernier à partager ce sentiment et a y

vouer sa juste sollicitude. Il avoue franchement que le désir exprimé par l'Empereur des Français dans une solennité publique en faveur d'une paix prompte et durable était en même temps et est encore le voeu le plus cher de l'empereur Alexandre..... Il se confie au jugement impartial des puissances qui sont restées étrangères à la lutte, et attend la décision de ses ennemis avec calme et confiance."

In deze dépêche bediende Rusland zich het eerst van het woord neutralisatie, op die wijze zeer handig zijne waardigheid dekkende. Dit staatsstuk werd door Frankrijk met voldoening ontvangen, want het bevatte de kiem van den vrede. De Geallieerden verlangden niets liever en het kwam bij hen niet op Rusland te vernederen of te verdeelen.

Graaf Esterhazy werd belast, in naam van Oostenrijk, ditmaal volkomen in den geest der europesche mogendheden handelende, de voorwaarden der vredesonderhandelingen naar St. Petersburg over te brengen. Het ultimatum bevatte de vier punten van garantie bij de conferentie van Weenen bedongen, maar strenger uitgelegd. De zending van den oostenrijkschen graaf ondervond, wel is waar, eenige bezwaren, maar het Weener cabinet hield zich vast besloten en zijne houding bragt het hof van Berlijn tot nadenken, zoodat het weder tot het europeesch „concert" toetrad. Eindelijk gaf Rusland toe en nam het oostenrijksche voorstel den 17 Jan. 1856 gereedelijk aan.

De vredes-preliminairen waren dus gesteld en Parijs werd gekozen voor de bijeenkomst van het Congres. De eerste zitting had den 25 Februarij plaats in het hotel van Buitenlandsche Zaken. Sardinie was er ook vertegenwoordigd.

Het zou overbodig zijn het vredestractaat hier te vermelden, dat den 30 Maart tot vreugde van Europa ondertceekend werd. Dit stuk is in ieders handen en wij bepalen ons daarom met er den geest van te doen uitkomen:

De Keizer van Rusland verbond zich den Sultan alle gedeelten van het Ottomanische rijk op dat oogenblik bezet, terug te geven; van hunnen kant beloofden de Geallieerden Sebastopol, Balaklava, Kamiesch enz..... ten behoeve van den Czar te ontruimen.

De Verhevene Porte werd deelgenoot aan het staats- en volkenregt en het „concert européen”; terwijl de souverainen op het congres vertegenwoordigd, zich verbonden «à respecter l'indépendance et l'intégrité territoriale de l'Empire Ottoman, garantissant en commun la stricte observation de cet engagement, et considérant, en conséquence, tout acte de nature à y porter atteinte, comme une question d'intérêt général”;

Mogt in de toekomst tusschen de Porte en de mogendheden ondertceekenaars onverhoopt een geschil rijzen, zoo verbond men zich, over en weder, alvorens zijne toevlugt tot de wapenen te nemen, de contracterende partijen in staat te stellen dit uiterste te voorkomen;

De Sultan verleende een firman, die zonder onderscheid van godsdienst of volksstam het lot van al zijne onderdanen verbeterde. Het bleef bepaald, dat de mogendheden onderteekenaars nimmer het regt zouden hebben zich, hetzij gezamentlijk, hetzij afzonderlijk in de betrekkingen van den Sultan met zijne onderdanen of in het inwendig bestuur van zijn rijk te mengen;

De Zwarte Zee werd neutraal verklaard. Hare wateren en havens werden aan de oorlogsschepen ontzegd, behoudens het regt van de oeverstaten om voor de kustdienst ligte vaartuigen te onderhouden, waarvan het aantal en de sterkte door een bijzonder verdrag zouden worden vastgesteld; behoudens nog het regt om twee ligte vaartuigen aan de monding van den Donau te doen post vatten;

De Keizer van Rusland en de Sultan verbonden zich om op hunne oevers geene werven en tuighuizen voor de marine te behouden of op te rigten;

De Donau-scheepvaart zou aan geene schatting onderheven zijn, die niet uitdrukkelijk bij het tractaat voorzien ware;

Ten einde de vrije vaart te verzekeren, stemde de Ozar toe in eene nadere grensbepaling van Bessarabie; het door Rusland afgestane grondgebied werd bij Moldavie gevoegd onder de hoogheid der Porte;

De vorstendommen Moldavie en Walachye zouden onder de hoogheid der Porte en de garantie der contracte-

rende staten de voorregten en vrijdommen blijven genieten, die zij bezaten; geene uitsluitende bescherming zou door eene der waarborgende mogendheden worden uitgeoefend;

Servie zou afhankelijk blijven van de Porte, onder de garantie der mogendheden; enz. ¹⁾

Zoo luidden de voornaamste bepalingen van het tractaat van 30 Maart 1856, waaraan een afzonderlijk verdrag, betreffende de zeeengten werd toegevoegd. De Sultan verbond zich om geen oorlogschip in de straat der Dardanellen of van den Bosporus toe te laten, behoudens het regt om evenals vroeger, in bijzondere gevallen firmans te verleen.

Een ander verdrag, betrof de eilanden van Aland in de Oostzee. De Czar verklaarde dat deze niet zouden worden versterkt.

Meermalen vereenigden zich de gevolmagtigden om eene beslissing te nemen met betrekking tot het regt der onzijdige staten. Wij kunnen niet nalaten in eenige regelen deze kwestie aan te roeren, want de verklaring van 16 April 1856 is onmiskenbaar een der meest ver-

¹⁾ Martens, N. R. XV, 633; Annual Register 1855 en 1856.

Over de gesch. der Vorstendommen zie men een geschrift te Parijs in 1854 verschenen: *De la neutralité de l'Autriche dans la guerre d'Orient par un Européen*, waarin herinnerd wordt hoe langzaam en zeker Rusland zijn protectoraat over die landen had weten te vestigen.

blijdende gevolgen van den Oosterschen oorlog en van den vrede van Parijs.

De onzijdigheid is de vrede tegenover den oorlog; het is de handelsvrijheid ten gevolge van het in acht nemen eener volmaakte onpartijdigheid tusschen de oorlogvoerenden. De onzijdigen hebben een volstrekt recht op eerbiediging van persoon en van goed krachtens het volkenrecht. De afscheiding tusschen vrede en oorlog vestigde zich op het vaste land op eene zeer natuurlijke wijze door de grenzen der staten. Op zee daarentegen, het territorium omnium, wordt deze uiterst moeilijk en alles getuigt op dit punt van de aarzelingen van het volkenrecht.

Het vraagstuk was nog niet opgelost en scheen zelfs onoplosbaar, toen in 1854 de Krim-oorlog uitbrak. Het recht der onzijdigen moest noodwendig besproken worden bij gelegenheid der groote europesche verwickeling en door een zonderlingen zamenloop van omstandigheden, viel de beslissing aan Engeland en aan Frankrijk ten deel, dat wil zeggen, aan de twee staten, wier begrippen hieromtrent altijd het meest verschild hadden.¹⁾

De heer Drouyn de Lhuys nam de herziening der traditionele staatkunde van Frankrijk ter harte, om voor goed met de oude barbaarsche stellingen van het zeerecht

¹⁾ Ortolan, Diplomatie de la mer II.

te breken. Het belang der zaak, die Engeland en Frankrijk zich hadden aangetrokken, noopte hen om van het begin der vijandelijkheden af elkander te verstaan over het gedrag, jegens onzijdige mogendheden in acht te nemen. Tot dusver, meende Frankrijk, dat het met de vijandelijke schepen alle waren aan boord kon bemagtigen, zelfs diegene, welke aan onzijdigen toebehoorden; maar het maakte overigens den eigendom zijner vijanden op onzijdige schepen niet buit. Engeland daarentegen, alleen er op uit om vijandelijke waren te treffen, matigde zich het regt van onderzoek aan in volle zee en verklaarde den eigendom van zijn vijand verbeurd, zelfs onder de onzijdige vlag; daarentegen onzijdigen eigendom onder vijandelijke vlag eerbiedigende. Verder ontzeide de Engelsche regering aan de onzijdigen de kust- en de koloniale vaart en daacht er niet aan, om het regt van blokkade door zijne kruisers op te geven.

In het begin van 1854 schetste de fransehe minister aan den engelschen ambassadeur het gewigt, dat hij hechte aan een openlijk bewijs van eensgezindheid. Voorzeker, men kon hier geene volstrekte en algemeen geldige beginselen vaststellen, daar elke natie hare bijzondere had, maar kon men niet voor den duur des oorlogs van de toepassing van sommige afzien, die aan beide landen gemeen waren? Het staatkundig belang vorderde eene spoedige en heusehe overeenstemming. Want Frank-

rijk en Engeland moesten zorgen, dat niets in hun gedrag aan de welgezinde mogendheden, die zij tot eene bepaalde samenwerking begeerden over te halen, aanstoot gaf. De onzijdige staten zouden een grooten invloed uitoefenen op de onderhandelingen betreffende den Krim-oorlog, het was dus van belang de aanvankelijk gunstige stemming, niet te verontrusten door de bezorgdheid over stoffelijke belangen. De voorzigtigheid vorderde vooral om den duitschen handel even als dien van Zweden en Denemarken te ontzien, wier geographische ligging voor beide partijen de vriendschap zoo nuttig en de vijandschap gevaarlijk maakten.

Drouyn de Lhuys dacht evenals de Engelschen over de kaapvaart, eene barbaarsche praktijk ¹⁾, voor welke maar al te dikwijls de glimp van vaderlandsliefde tot dekmantel van het geweld door winstbejag veroorzaakt dienen moest. Hij beschouwde haar als strijdig met de gebruiken der beschaafde natien, die niet kunnen gedoogen, dat particulieren evenals staten met het oorlogsregt gewapend zijn. Bijna dagelijks correspondeerde de minister van Buitenlandsche Zaken met lord Cowley te Parijs, zoowel als met het cabinet van Londen. Hij kon niet dulden, dat men tot een maatregel van dat belang overging zonder zich met Frankrijk te beraden of dat de Geallieerden over theorien verdeeld schenen, terwijl zij te zamen moesten handelen. Het Britsche gouvernement

¹⁾ Letters to B. Vaughan, Esq., Franklin's works, vol. II, p. 448.

trad in deze beschouwingen en deelde weldra een ontwerp mede, krachtens hetwelk Engeland zich verbond de visitatie in volle zee te beperken tot het onderzoek van de nationaliteit van het vaartuig en tot de verbeurdverklaring van oorlogs-sluikwaren. Het ontwerp liet toe, dat naar oud regt, de onzijdige koopwaren onder vijandelijke vlag konden vervoerd worden en als nieuwe toegeeflijkheid van Engeland's zijde zou de onzijdige vlag vijandelijke waar dekken. Verder gaf men het voornemen te kennen om geene kaperbrieven te verleen.

Al de pogingen van den heer Drouyn de Lhuys strekten dus om tusschen Engeland en Frankrijk eene eensluidende redactie te verkrijgen. Het gelukte na veel moeite. Een rapport aan den Keizer, gevolgd door de gemeenschappelijke verklaring verscheen in den *Moniteur* van 30 Maart 1854. De overeenstemming van beide natien, die zoolang mededingsters geweest waren, werd door de onzijdigen als de dageraad eener nieuwe wetgeving begroet.

De onzijdige staten, toch, konden na een dergelijk manifest, bij het einde des oorlogs niet weder tot de barbaarschheid van het oude regt vervallen. De verklaring van 16 April 1856, het zegel drukkende op de beginselen door de oorlogvoerende partijen aangenomen en uitgevoerd, schafte de kaapvaart af; bepaalde dat de onzijdige vlag de vijandelijke koopwaar dekt met uitzondering van verboden oorlogswaren; dat de onzijdige koopwaar niet vat-

baar is om in beslag te worden genomen onder vijandelijke vlag met uitzondering van verboden oorlogswaaren en dat de blokkade om wettig te zijn, daadwerkelijk moet wezen.

Aan deze waarlijk milde bepalingen, die een zoo grooten vooruitgang op het gebied van het volkenregt openbaren, hechtten op Spanje na, alle Europesche en vele Amerikaansche Staten hunnen bijval ¹⁾. Die van Nederland vooral was zeer warm; het zag de beginselen zegepralen, welke zijne vaderlandsche schrijvers sedert twee eeuwen verkondigd hadden.

Waar het de bevordering der belangen van handel en scheepvaart geldt staat Nederland altijd vooraan. Het is bekend, dat toen in 1860 wederom te Parijs een congres geopend was, Nederland met eenige andere vrijheidlievende mogendheden eene gezamentlijke nota indiende, strekkende tot vaststelling van het beginsel, dat in oorlogstijd bijzonder eigendom op zee mogt worden vrij verklaard ²⁾.

Portalis zou na 1856 niet meer hebben kunnen zeggen, dat alleen de wijsbegeerte de vrijheid en de veiligheid van den handel gedurende den oorlog en den eerbied voor het bijzonder eigendom wenscht ³⁾; de staatkunde heeft zich met de conclusien der wijsbegeerte vereenigd. Maar de

¹⁾ Martens, N. R. XVI, part. II—pag. 641.

²⁾ Le Conservateur, Directeur G. G. Vreede, 15 Oct. 1868, p. 286.

³⁾ Procès verbal de l'installation du conseil des prises du 14 Floréal au VIII. Discours de M. Portalis.

vrede was in alle opzichten voor alle partijen eervol en hij kan dus duurzaam zijn ¹⁾.

Alvorens het congres uiteen ging, drukte graaf Clarendon den wensch uit, dat de staten tusschen welke een geschil gerezen was, hunne toevlugt niet oer tot de wapenen mogten nemen, dan na de „bons offices” van eene bevriende mogendheid vruchteloos te hebben ingeroepen. De gevolmagtigden vereenigden zich met dezen wensch, maar hierbij bleef het. Moge eenmaal en weldra deze wensch als volkenregtelijk beginsel worden gehuldigd ²⁾!

Wat de Westersche alliantie tegen Rusland betreft, voortreffelijk is hare beteekenis geschetst door een belgisch staatsman. Frankrijk, zegt hij, behoefde Engeland en Oostenrijk tot dit groote doel. Oostenrijk is het natuurlijk bolwerk tegen het panslavismus van Polen af tot aan de zuidelijke Donau-oevers. Frankrijk is te zwak in het Oosten, om een evenwigt tegen Ruslands invloed op de grieksche en slavische volken te kunnen vormen. De beide catholieke mogendheden moeten daarom in het oosten vereenigd

¹⁾ De vertegenwoordigers op het congres van Parijs waren voor Frankrijk: graaf Walewski en baron de Bourqueney; voor Oostenrijk: graaf von Buol-Schauenstein en baron von Hübnér; voor Engeland: graaf Clarendon en baron Cowley; voor Pruisen: baron von Manteuffel en graaf von Hatzfeldt; voor Rusland: graaf Orloff en baron von Brünnow; voor Sardinie: graaf van Cavour en Markies van Villamarina; voor Turkije: Aali-Pacha en Mehemmed-Djemil-Bey.

²⁾ Le Conservateur, Janvier et Février, 1868, p. 106.

blijven en haar protectoraat trachten uit te breiden ten gunste der talrijke catholieke bevolking, van den Donau af waar Oostenrijk waakt, tot aan Syrie en Jeruzalem, waar Frankrijk moet waken. Engeland daarentegen is de natuurlijke muur tegen Ruslands plannen in het geheele Oosten. Het bezit alle versterkte plaatsen in het Zuiden van Azie, gelijk Rusland in het Noorden. Engeland bewaart de Middellandsche Zee en bewaakt den Bosporus en de Zwarte Zee; het betwist Perzie aan Rusland; het houdt te Aden en te Perim de sleutels der Perzische Zee en van Arabie; Indie is engelsch en de britsche vloot heeft Zuidelijk China bemagtigd te Canton, op het oogenblik dat de noordelijke streken in russische handen vielen. Oostenrijk en Engeland zijn dus natuurlijke en noodzakelijke bondgenooten in het Oosten tegen Rusland. De eerste houdt Rusland in bedwang van Polen af tot aan de Donau-provincien; de andere mogendheid van de Middellandsche en de Roode Zee tot aan Calcutta en Canton. Achter deze onmetelijke verdedigingslinie staat Frankrijk met een aanzienlijk leger gereed. Ziedaar de beteekenis der Westersche alliantie ¹⁾.

¹⁾ A. Dechamps, le second Empire I, 34.

BESLUIT.

IV.

Het Europeesch Evenwigt.

Wij zijn aan het einde onzer taak gekomen.

Wat konden wij beter doen, dan verhalen? En wat rijke stof tot nadenken biedt niet elke rustpunt in ons verhaal aan?

Eig. is, hetgeen de Oostersche kwestie heet, eene vrij eenvoudige kwestie. Europa bevindt zich tegenover een staat met eene onbegrensde eerezucht bezield, die aan niets minder denkt dan om aan de wereld te gebieden; de daden der Russen te allen tijde staven deze bewering.

Sedert Peter den Groote staat Rusland zoowel tegenover Azie als tegenover Europa, maar indien het vernuft van dien buitengewonen vorst deze dubbele rigting heeft aange-
wezen, zeker is het dat het Oosten het cabinet van St. Petersburg het meest bezig houdt in onzen tijd en dat eenmaal Rusland en Engeland in die verre landen

elkander zullen ontmoeten. De heerschappij dezer laatste mogendheid in Indie is onbeperkt over eene bevolking van 151.000.000 ¹⁾ zielen; maar het behoud dier magt zal moeilijker zijn, dan het verkrijgen daarvan. Want niettegenstaande den grootsten voorspoed berust het geheele gebouw op het leger en eischt het de grootste omzigtigheid om staande te blijven ²⁾. Warren Hastings, een der voornaamste grondleggers der Britsche magt in Indie in de XVIII eeuw bekend, dat dit gebied met een zijden draad aan Engeland gehecht is, die niet veel behoeft om verbroken te worden.

In 1821 heeft Rusland zich eene uitgestrektheid van grondgebied toegeeigend op de N. W. kust van Amerika, tegenover Kamschatka, tweemaal zoo groot als Frankrijk. Noch de Vereenigde Staten, noch Engeland hebben het verhinderd. Behield alzo de toekomst ons welligt het schouwspel voor eener botsing tusschen den Brit en den Rus op de kusten der Zuidzee? Maar bij het tractaat van 30 Maart 1867, te Washington gesloten, heeft Rusland tegen eene geldelijke schadevergoeding, al zijn gebied op het vaste land van Amerika en op de omliggende eilanden aan de Vereenigde Staten afgestaan. Europa en Azie schijnen aan Rusland een beter veld toe voor zijne plannen. Een verbond met Amerika daarentegen is van Rusland voor het hoogste

¹⁾ Alm. de Gotha, 1869.

²⁾ Malcolm, Polit. hist., II. p. 64, 226.

belang en kwestien van grensscheiding verbreken zoo spoedig de goede verstandhouding. Engeland is op die wijze de nabuur geworden der Vereenigde Staten aan de Zuidzee.

Engeland heeft er dubbel belang bij de russische inzigten in het Oosten en het Westen tegen te gaan, zoo het blijven wil wat het is. Daarom wekt het bevreemding dat de kwestie van Circassie, wier bevolking de bondgenoot was der Westersche mogendheden, niet meer het Congres van Parijs heeft bezig gehouden. In plaats van het aan Ruslands wraak over te laten, had men voor dat land hetzelfde behooren te doen als voor de Donauvorstendommen. Men had aldus een muur gevormd tusschen Rusland en de Turksch-Aziatische gewesten.

Immers, na den Kaukasus te zijn overgetrokken, keert Rusland zich tegen Perzie, aan welken kant zijne magt reeds geducht is. Lord Aberdeen schreef 31 Oct. 1829, bij gelegenheid van den vrede van Adrianopel, aan lord Heytesbury, ambassadeur te St. Peterburg:

„De afstand der sterkten in Azie en der naburige streken waarborgt niet alleen aan Rusland de onafgebroken bezetting van de kust der Zwarte Zee, maar stelt het lot van Klein-Azie in zijne handen. Terwijl het tot in het Midden van Armenie onder eene christelijke bevolking doordringt, houdt Rusland te gelijker tijd de sleutels der Perzische en der Turksche provincien en naarmate het zijne veroveringen naar het Oosten of het Westen, naar Teheran

of Constantinopel zal willen uitbreiden, kan geen ernstige hinderpaal zijn gang stuiten." Daarom moet dit stilzwijgen in 1856 der Engelsche onderhandelaren evenzeer als voorheen dat der Fransche met betrekking tot Polen onverklaarbaar voorkomen. ¹⁾

Engeland werd reeds meer dan eens misleid door de oudmoskovitische politiek, het is officieel erkend. In de Declaration of Westminster, 18 December 1807, welke het Russische oorlogsmanifest beantwoordde, leest men, dat de oorlog tegen de Turken in 1807 geweest was „a war undertaken by Great Britain at the instigation of Russia and solely for the purpose of maintaining Russian interests against the influence of France." Adair in zijne voorrede van „The negotiations for the peace of the Dardanelles", zegt hetzelfde. Een weinig verder leest men: „and the Emperor of Russia cannot fail to remember that the last negotiation between Great Britain and France was broken off, upon points immediately affecting, not His Majesty's own interests, but those of His Imperial Ally ²⁾."

¹⁾ C. F. B^{ou} Sirtema de Grovestins, La Russie ramenée à l'ordre et l'Europe en 1857.

²⁾ In diezelfde declaration verwijt Engeland aan Rusland, „the complete abandonment of the interests of the King of Prussia, (who had twice rejected proposals of separate peace, from a strict adherence to his engagements with His Imperial ally), and the character of those provisions which the Emperor of Russia was contented to make for His own interests in the negotiations of Tilsit, presented no encouraging

Engeland vooral zij dus op zijne hoede ¹⁾. Rusland bedreigt Europa door het panslavismus en door zijn griekschen invloed, ten N. en ten Z.; het bedreigt geheel Azie van den Kaukasus en Perzie af tot aan het N. van den Indus en van China langs de boorden des Amours; het staat gereed om naar den Indus en den Ganges op te rukken, wanneer het uur zal geslagen hebben van den grooten worstelstrijd tusschen Rusland en Engeland, of liever tusschen het Oosten en het Westen.

Het is bekend dat Leibnitz, verschrikt over de magtsontwikkeling van Lodewijk XIV, dezen monarch de verovering van Egypte voorhield, als waardig om zijne grootsche inzigten en middelen bezig te houden. Zou hij aan het hedendaagsche Rusland niet China hebben gewezen, om eene afleiding te geven aan zijne europesche bemoeizucht?

Peter de Grootte dacht er reeds aan eene gemeenschap te vestigen tusschen Petersburg en Peking ²⁾.

Wat het Ottomanische rijk betreft, het heeft zijn verval overleefd. Sedert den vrede van Carlowitz was zijne magt

prospect of the result of any exertions which His Imperial Majesty might be disposed to employ in favour of Great Britain," — en „while the power of France is exercised over Prussia with such shameless tyranny, under the eyes of the Emperor of Russia, and without His interference on behalf of His ally."

¹⁾ Langen tijd heeft de engelsche staatkunde de plannen van Rusland in de hand gewerkt. Men vergel. het geschrift: *De la neutralité de l'Autriche dans la guerre d'Orient par un Européen*, p. 117.

²⁾ Mably, *Droit public de l'Europe*, II, 209.

gebroken en noch de door den vrede van Belgrado her-
 kregen gewesten, noch de pogingen tot hervorming van
 Mahmoud II of de welmeenende Hatti-sjerif van Gül-
 hané van Abdul-Medjid, noch de opneming des Sultans in
 het concert européen hebben zijne dagelijks meer zichtbare
 vernedering kunnen tegenhouden. Algiers en Griekenland
 zijn geheel verloren gegaan; Egypte is een erfelijk pachalik
 geworden; Montenegro tracht zich als zelfstandige staat te
 doen gelden; de Donau-vorstendommen Moldavie, Walachye
 en Servie, die de Porte tot betaling der bij het tractaat van
 Adrianopel bedongen schuld reeds geheel zou hebben afge-
 staan aan Rusland, zoo het drievoudig verbond van Frankrijk
 en Engeland met Rusland het niet destijds had belet, ¹⁾
 hebben wel is waar niet opgehouden schatplichtige gewesten
 van de Ottomanische Porte te zijn, maar zijn ten ge-
 volge der hun door de Sultans verleende en door de euro-
 pesche mogendheden gewaarborgde autonomie in het
 binnenlandsch bestuur, van de Porte geheel onafhankelijk;
 Creta is opgestaan om bij het Grieksche koninkrijk te
 worden ingelijfd; Tunis eindelijk tracht zich nog meer
 onafhankelijk te maken. Alle deze landen worden slechts
 door de godsdienstige gehoorzaamheid aan het hoofd van
 het islamismus bij elkander gehouden, maar zijn veeleer

¹⁾ Gen. Cte de Ficquelmont, *La politique de la Russie et les prin-
 cipautés Danubiennes*, p. 6.

als vasallen dan als onderworpen wingewesten te beschouwen. „Nature has said it, sprak Burke, in zijn „speech on conciliation with America,” the Turk cannot govern Egypt and Arabia and Curdistan as he governs Thrace; nor has he the same dominion in Crimea which he has at Brusa and Smyrna. Despotism itself is obliged to truckle and huckster. The Sultan gets such obedience as he can. He governs with a loose rein that he may govern at all.”

Het congres van Parijs heeft het geheel ineen storten van het Ottomanische rijk verhinderd. De Porte neemt zeer gebrekkig langzamerhand de beginselen over, welke de betrekkingen der christen-staten onderling beheerschen ¹⁾ en Abdul-Aziz tracht eenigzins de europesche gewoonten in te voeren. Maar wie vermag de toekomst van Turkije te voorspellen? Zeer te regt, sprak den 2 Julij 1839, Guizot in de fransche Kamer het volgende: „La Providence, qui ne partage pas les impatiences et les précipitations de l'esprit humain a fait durer un empire, l'empire grec, non pas des années, mais des siècles, après que les gens d'esprit du temps avaient prédit sa ruine et dans des circonstances bien moins favorables à

¹⁾ Embrechts. Over den invloed van het europesche volkenregt op de internationale betrekkingen der Ottomanische Porte. Utrecht 1858.

la prolongation de sa durée que celles où se trouve aujourd'hui l'empire ottoman." ¹⁾

Rusland nu wil eene uitbreiding naar het Oosten: het is de wensch van den soeverein en van de natie. Op twee wijzen verraden zich deze bedoelingen: door voortdurende woelingen onder de grieksche bevolking te bewerken, aan de Porte onderworpen, hetgeen de Czar noemt, het protectoraat over zijne geloofsgenooten uitoefenen; door gewelddadige veroveringen onder den naam van «heiligen oorlog», nu eens door list en zamenzwering, dan weder openlijk en plegtig onder het masker van godsdienst, in de cathedraal van Moscou of van St. Petersburg afgekondigd, met hulp der geestelijkheid, slaafsche dienaressen auctoraats, die tevens den titel van opperpriester voert. Wat staat Europa in deze omstandigheden te doen?

O. i. tweeerlei: den gewaanden godsdienstijver der Caesarpapae te matigen en het protectoraat der Heilige Plaatsen aan Frankrijk toebehoorende, te handhaven; ten andere krachtig vast te houden aan de getrouwe nakoming van het tractaat van 1856 en op nieuw, des vereischt, geweld

¹⁾ Histoire parlementaire de France. Recueil complet des discours prononcés dans les Chambres de 1819 à 1848 par M. Guizot. III, 269.

tegen geweld over te stellen, want het behoud van Europa is in deze kwestie betrokken.

Ongelukkig, hebben de Russen, in schijn aan de letter van het tractaat van Parijs getrouw, niet opgehouden de gisting, die altijd in de provincien van Turkije heerscht, aan te stoken. Sedert de bestorming van Sebastopol is geen jaar verlopen, dat niet geheime opstanden zich hier en daar openbaarden in dikwijls zeer ernstige gebeurtenissen, die de werkzame tusschenkomst der diplomatie vereischten. Rusland is hier niet alleen schuld aan, maar ook de Porte. Wij werpen ons hier, inderdaad, niet op om de Turksche regering te verdedigen; maar men moet bekennen, dat de Sultan, in 1856 zijne intrede in het „concert européen” ten koste van een Hatti-humayoun gekocht heeft, welken zijne ministers het grootste verlangen hadden, niet na te leven.

Dit stuk is facto, evenals de Hatti-sherif van Gulhané in 1839, ongeveer eene doode letter gebleven en heeft den toestand niet genoegzaam gewaarborgd dier „ellendige rajahs”, welke de geloovige discipelen des Korans tot dusver slechts als vee beschouwd hadden.

De moord der Maronieten door de Drusen in tegenwoordigheid der magtelooze, misschien medepligtige Turksche overheden en troepen, staven de waarheid dezer bewering. De drie laatste Sultans, Abdul-Aziz niet uitgezonderd, hebben alles gedaan wat van hen persoonlijk

afhing, om het lot der rajahs te verbeteren, doch het heeft weinig gebaat en hun toestand is waarlijk allertreurigst ¹⁾.

Men verwondere zich dus niet, wanneer de christenbevolking van het Turksche rijk, uit een deels godsdienstig, deels staatkundig streven getracht heeft, zelfs sedert 1856, een geheimen dikwijls tot geweld overslaanden opstand tegen de Porte gaande te houden.

Maar men vergete niet, dat Rusland in deze vijandelijkheden altijd betrokken is, zoo al niet opentlijk, ten einde zich de regtmatige verwijten van Europa niet op den hals te halen; nimmer verliest het zijn verlangen uit het oog. Blijkbaar heeft Rusland in de Heilige Plaatsen, sedert 1856 een onrustbarenden invloed verkregen. Het had de vergunning ontvangen te Jeruzalem een gebouw voor zijne consuls op te rigten. Van dit gebouw heeft het tegelijk eene wezentlijke verschansing gemaakt én eene plaats van bedevaart. In vergelijking van den Russischen consul genieten de vertegenwoordigers der andere natien uiterlijk al zeer weinig aanzien; hij alleen treft de bevolking door den glans van zijn paleis en van zijne omgeving, zamengesteld uit leden der hooge schismatieke geestelijkheid. In deze inrigting vinden 5000 Russen gedurende de heilige week verblijf en onderhoud. Wie

¹⁾ Actualités politiques. Vienne 1868. p. 81.

kan verzekeren, dat deze vrome bedevaartgangers niet eenmaal zullen oprukken met het geweer onder den mantel?

Het is van belang, zeiden wij, in deze zaak Griekenland van Rusland niet af te scheiden. In elken griekschen opstand, in elk atheensch oproer, in elke onrustige beweging in het gebergte, en zij zijn niet zeldzaam, zou men na onderzoek een Russischen agent kunnen bespeuren. Een ieder weet dit. ¹⁾ Het geliefkoosde denkbeeld van koning Otto is ook dat van den Deenschen Vorst, die tot heden het lot der Grieken bestuurd heeft. Gemeenschap van godsdienst doet aan beide landen de hand reiken over Turkije heen; er behoeft zich slechts de gelegenheid voor te doen om het Turksche rijk in deze omarming te vernietigen.

De laatste gebeurtenissen van Candia en de houding van graaf von Stackelberg, ambassadeur des Czars, in de onlangs te Parijs gehouden conferentie toonen overtuigend, dat Rusland zijn protectoraat niet heeft laten varen evenmin als de hoop om zich met Griekenland te vereenigen, ten einde eenmaal te Constantinopel te heerschen.

¹⁾ Deze handelwijze van Rusland dagteekent niet van gisteren. Opmerkelijk is het, dat den 14 Augustus 1805 de generaal Dupont Chaumont in eene nota aan de regering der Bataafsche Republiek, de zienswijze van Keizer Napoleon I over de uitbreiding van Rusland naar het Oosten mededeelende, (het voorteeken van den veldtogt van Austerlitz), reeds van dezelfde kuiperijen en oproerige maatregelen van Rusland tegen Turkije gewaagt. Men zie Mr. G. W. Vreede, *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, II, Bijlage X.

Of liever Rusland is overtuigd den Bosporus en de St. Sophia kerk eenmaal te zullen bemagtigen. Of heeft niet reeds Czar Nicolaas gezegd: „ik verlang Constantinopel niet, mijn rijk is reeds te groot; maar dit weet ik, dat ik of mijne opvolgers deze stad moeten hebben; men kan even goed het neerstorten eener rivier van het gebergte tegenhouden als de Russen in hunne vaart naar den Hellespont”¹⁾

In den loop van 1866 barstte een opstand in Candia uit tegen de Porte, die weldra een zeer ernstig karakter aannam. De bevolking verlangde hare onafhankelijkheid en vond natuurlijk belangstelling bij de Hellenen. Den 20 Augustus rigtte prins Gortchakoff aan de Russische ambassadeurs te Londen en te Parijs eene dépêche, ten einde aan de hoven, bij welke zij geaccrediteerd waren, voor te stellen om tot eene vredelievende uitkomst meê te werken. Van de gebeurtenissen van 1830 gewagende, toen Engeland volstrekt Candia bij Turkije had willen laten, herinnerde hij, dat destijds de teruggave van dit eiland niet onvoorwaardelijk was geschied, maar dat den 30 April 1830 door de drie verbonden hoven eene nota aan de Porte overreikt was, met het doel om de Candioten tegen willekeurige maatregelen te beschermen. Hij wilde thans de aandacht der Porte vestigen op de noodzakelijkheid

¹⁾ Alison, History of Europe, II. 147.

om aan de wettige grieven der inwoners te gemoet te komen. ¹⁾ Den 12 September 1866 ontving de Russische ambassadeur te Londen wederom een dépêche van den kanselier, waarin gezegd werd, dat Rusland het lijden zijner geloofsgenooten niet onverschillig zou aanzien, indien er bloed vergoten werd; dat deze inzigten slechts de overlevering waren der Russische politiek, waarvan men geen geheim maakte. Den 23 November schreef Gortchakoff nogmaals, dat de cabinetten, wien de algemeene rust ter harte ging, niet konden volstaan met den wensch te niten tot bevrediging, maar dat, aldus waren zijne woorden: „le terrain sur lequel nous nous sommes toujours placés, et où le cabinet de Vienne paraît aujourd’hui vouloir nous rejoindre, c’est-à-dire le développement du bien-être intérieur des populations chrétiennes sous la domination du Sultan, et même leur autonomie avec un lien de vasselage, cette autonomie étant la seule garantie qui inspirerait de la confiance à ces populations, nous a toujours semblé la meilleure voie pratique pour résoudre le problème oriental sans conflit, sans conflagration générale et en même temps sur une base d’humanité et d’équité.” ²⁾

¹⁾ Mémorial diplomatique. 1867. p. 255; Commentaire sur les éléments du droit international et sur l’histoire du progrès du droit des gens de H. Wheaton, par W. Beach Lawrence, II, 451.

²⁾ Mem. dipl., 1867, p. 256.

De markies de Moustier, tot minister van Buitenlandsche Zaken benoemd, vestigde in verschillende dépêches de aandacht des Sultans op den staat van zaken en op de noodlottige gevolgen, die voort zouden kunnen vloeijen uit onvoorzigtige stappen der Porte. ¹⁾

Den 15 Februarij 1867 zeide lord Stanley in het Lagerhuis, dat hij in de aanhangige kwestie niet alleen zag eene poging tot het doen ophouden van plaatselijke misbruiken, maar dat het eene godsdienstige en nationale beweging was, om zich van Turkije los te rukken. Van beide kanten waren wreedheden gepleegd. Maar hij had het aanzoek om bijstand te verleen en afgeslagen, dewijl deze als eene gewapende tusshenkomst der Europesche staten zou beschouwd worden en den strijd zou verlengen. Naar zijn oordeel waren er drie middelen van beslechting, 1° door bepaald niet te intervenieren; 2° de Porte aan te raden Candia aan Griekenland af te staan; 3° bij de Porte streng en te dringen ten voordeele der christenen, hare onderdanen aan welke het tractaat van 1856 regten had geschonken. Wat het tweede punt betrof, zeide hij, zou de Porte natuurlijk evenmin als elke andere Europesche staat den raad volgen; en ten opzichte van het derde meende hij, dat het tractaat wel eene verpligting aan Engeland had opleegd, maar dat deze zoover niet ging, om een afzonderlijk

¹⁾ Mem. dipl., 1867, p. 188.

bestuur voor Candia te vragen, want de tractaten doelden alleen op de verdraagzaamheid jegens de christenen en op hunne regtsbedeeling.⁴⁾

Engeland en Frankrijk kwamen dus te regt den bewoners van Candia niet te hulp. Ook verklaarde baron von Beust in eene Circulaire aan de keizerlijke missien van 3 Febr. 1867, dat Oostenrijk vreemd moest blijven aan de oostersehe aangelegenheden en zich slechts bemoeijen met de belangen der Romanen en Slaven. De staatslieden herinnerden zich gewis, dat de tusschenkomst van Rusland, Engeland en Frankrijk in de eerste grieksche omwenteling aan elke mogendheid 20.000.000 fr. had gekost. Het was geene misdaad, maar erger, het was eene fout, zou Talleyrand hebben uitgeroepen.

Daarentegen ondervonden de Candioten belangstelling bij Noord-Amerika. Den 27 Maart 1867 werd door den secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken in de Kamer der Vertegenwoordiging een besluit voorgesteld, om de Candioten van de deelneming der Vereenigde Staten te verzekeren in hunnen onafhankelijkheidsstrijd, hetgeen door de beide Kamers en den President werd bekrachtigd. Het is van belang gade te slaan, hoe de Vereenigde Staten de staatkunde van Monroe langzamerhand vaarwel zeggen, om

⁴⁾ Beach Lawrence, t. a. p., II, 458.

zich in europesche aangelegenheden te mengen. Hun gedrag in Havana en in Mexico, hunne onderhandelingen met Rusland moeten de vraag doen opkomen, in hoever het voor de europesche staten wenschelijk is deze bemoeijingen van Noord-Amerika te dulden, dat uit den aard der zaak aan de europesche orde vijandig is.

Wat den opstand der Candioten betreft, zoo mag men gelooven dat de ware geesel van dit eiland niet het islamismus is, hetwelk de bewoners met rust laat, wanneer zij zich vreedzaam betoonen, maar de godsdienstige gisting, die men bij hen gaande houdt en die hun alle rampen berokkent van de onderdrukking en den burgeroorlog. Niet lang geleden heeft een fransch vrijwilliger in Creta zijn dagboek uitgegeven. Vertrokken met den diepsten haat tegen de Turken, keert hij weder zoo niet bekeerd tot het islamismus, dan toch tot de Ottomanische staatkunde en aarzelt niet den Candioten, voor wier vrijheid hij gestreden heeft, aan te raden den Sultan getrouw te blijven, omdat zij hunne autonomie toch niet kunnen verwerven. „Les Chrétiens d'Orient, les libéraux, les philhellènes même, sont-ils donc si aveuglés qu'on ne puisse les convertir et leur montrer qu'en se laissant entraîner par leurs sympathies, en se laissant jouer par les fourberies orthodoxes de l'ennemi commun, ils travaillent pour lui; qu'en croyant servir leurs coreligionnaires, leurs frères, en les délivrant

du sceptre ottoman, ils les livrent au jong moscovite".¹⁾

Nevens deze opmerkingen is het van belang de houding van den russischen ambassadeur in de Parijsche conferentie gade te slaan. De protokollen zijn juist in het licht verschenen in het Livre Jaune aan de Fransche Kamers meêgedeeld, (Maart 1869). Wij zullen ze even doorbladeren.

Men weet dat de heer Rangabé, minister van Griekenland te Parijs, slechts eene raadgevende stem mogt hebben onder de vereenigde gevolmagtigden. Inde irae. De minister wil opheldering en leest eene nota van protest in de conferentie. Waarom is het juist graaf von Stackelberg, die hem onder zijn patronaat neemt?

„M. Rangabé, zegt protokol n°. 1, ayant été introduit, sur la demande de M. le plénipotentiaire de la Russie . . . etc.” Men leest verder: „le cabinet de Saint Pétersbourg avait, dans le principe, exprimé le désir de voir la position de la Grèce assimilée à celle de la Turquie.” Waarom is dit verlangen eerder door Rusland dan door eene andere mogendheid geuit?

De beraadslagingen worden inmiddels tot den 14 Januarij verdaagd, omdat het antwoord van Athene verwacht werd. „M le comte de Stackelberg, zegt prot. n°. 2, remercie M. le plénipotentiaire de France de cette proposition, en

¹⁾ Hist. de l'insurrection créole par Jules Ballot, Paris 1868.

ajoutant que l'absence d'un représentant de la Grèce modifierait le caractère de la conférence et ne pourrait être considérée par lui comme indifférente pour la suite des délibérations". Vanwaar deze levendige belangstelling in den heer Rangabé?

Den 14 Januarij, geen antwoord uit Athene. De minister van Griekenland verschijnt dus niet ter Conferentie. Wie beklaagt zich over zijne afwezigheid? Wederom graaf von Stackelberg: „son attitude se trouvera modifiée à certains égards par l'absence d'un représentant de la cour d'Athènes, et il pourra se croire obligé de prendre la défense de la Grèce dans les cas où il eût gardé le silence, si le Gouvernement hellénique eût été représenté”.

Geen twijfel dus of Griekenland is de erkende beschermeling van Rusland. Tot in den boezem eener diplomatieke vergadering vervolgt het cabinet van St. Petersburg het denkbeeld van een protectoraat; en altijd met hetzelfde doel, om de schismatieke christen-bevolking te vleijen en tot het bezit van Constantinopel te geraken, dat wil zeggen, tot het uitoefenen van zijn overwigt in de europesche aangelegenheden om later verder te gaan, zoo dit mogelijk is.

De mogendheden onderteekenaars van het tractaat van 1856 mogen dus toezien, wat hun te doen staat! Het Westen kan voor altijd zijn invloed in het Oosten blijven behouden; door de doorgraving van het Suez-kanaal, door

de vrijverklaarde zeeengten en Zwarte Zee, door den duitsch geworden Donau, door de vrijwording der Ottomanische christenen heeft Europa er vasten voet aan wal gekregen.

De staatkunde, die in de Oostersche kwestie de eenig deugdzaam is, heeft men die „van het europeesch evenwigt” genoemd, „ad formandam, stabiliendamque pacem ac tranquillitatem christiani orbis justo potentiae aequilibrio,” gelijk het tractaat van Utrecht luidde. Het is eene verouderde staatkunde, zal men uitroepen, (het woord is in het Wetgevend Ligchaaam den heer Thiers voorge- worpen; men zegge liever, het is eene oude staatkunde, want bij de Grieken schijnt zij reeds gegolden te hebben,) ¹⁾ maar niets bewijst tot dusver, dat zij niet de ware zou zijn, al strijdt zij ook met de in onze dagen uitgevonden hersenschimmige theorien van het regt der nationaliteiten ²⁾, van de staatkundige agglomeratien ³⁾, of van de natuurlijke grenzen. ⁴⁾ Het is een beginsel van de positieve

¹⁾ Wheaton, Hist. des progrès du droit des gens en Europe et en Amérique etc., I, 13.

Over den toestand van het volkenregt in de oudheid raadplege men: E. Egger, Mémoire historique sur les traités publics dans l'antiquité, depuis les temps héroïques de la Grèce jusqu'aux premiers siècles de l'ère Chrétienne. Paris 1860.

²⁾ de Cavour, Maximin Deloche, Du principe des nationalités.

Redevoering van Prof. Mancini, Della Nazionalità come fondamento dell' dritto del Genti. Torino 1851; F. Laurent, Les nationalités.

³⁾ de Lavalette, Circul. 16 Sept. 1866; Napoléon, Mém. de St. Hélène, 6 Nov. 1816.

⁴⁾ A. le Masson, Les limites de la France, 1853. p. 208 en v.

wet, die Europa regeert en door een tal belangrijke internationale handelingen te allen tijde bekrachtigd is ¹⁾. Het is de staatkunde, die een enkelen staat behoort te belletten zich, ten koste der andere, uit te breiden ²⁾. Tot voor weinige jaren heeft Europa haar gehandhaafd, het heeft voorzeker geene reden haar op te geven: Europa kan het niet, want het staatkundig evenwigt is het voetstuk, waarop het statenstelsel rust; rukt men dit weg, dan is hetzelfde blootgesteld aan de willekeur van alle heerschzuchtigen.

Laat ons de schoone taal vernemen van iemand, die wel is waar op dit oogenblik het gezag niet in handen heeft, maar wiens grijze ondervinding, wiens scherpe, ruime en in dit opzigt onbenevelde blik toch altijd groote waarde moet doen hechten aan de gevoelens door hem uitgebragt, laat ons Thiers hooren:

„Autrefois, lorsqu'une puissance menaçait l'un des grands intérêts de l'Europe, on lui opposait immédiatement le grand intérêt de l'équilibre européen. C'était l'argument que, dans les temps passés, on opposait à la maison

¹⁾ Travers Twiss, *The law of nations*, I p. 152.

²⁾ Gabinus de Wal, *Inleiding tot de kennis van het Europeesch volkenregt*, Groningen 1835, p. 61.

Von Herzberg, *Diss. sur la véritable richesse des Etats*, etc, Berlin. 1786; Heffler, *Europ. Völkerrecht der Gegenwart*, § 5.

Ancillon, *Tableau des révolutions*, III, 5 en V.

Pölitz, *Die Staatswissenschaft im Lichte unsrer Zeit*, V, 40

d'Autriche lorsque, réunissant l'Allemagne et l'Espagne, elle menaçait l'indépendance de tous les États. C'était l'argument qu'on opposait à Louis XIV lorsque, par ses hauteurs, il blessait l'Europe, et l'inquiétait par ses entreprises. C'est l'argument que, dans le dernier siècle, on opposait à l'Angleterre, lorsqu'elle refusait de reconnaître les droits du pavillon neutre. C'est l'argument qu'on opposait à Napoléon lorsque, d'un pas si rapide, il parcourait l'Europe entière. C'est l'argument enfin que, il y a quelques années, nous avons opposé nous-mêmes à la Russie, lorsqu'il a fallu détruire ce grand établissement de Sébastopol, si menaçant pour Constantinople.

„Aujourd'hui, Messieurs, aux yeux des nouveaux réformateurs de la politique européenne, cet argument est devenu ridicule. Il les fait sourire, et pourquoi ce dédain? Parce que, disent-ils, la vieille Europe croule de toutes parts et qu'il n'y a pas lieu de parler d'équilibre au milieu des ruines. Et en cela ils ne me semblent pas bien comprendre le sujet qu'ils traitent si légèrement. L'équilibre de l'Europe n'est pas une situation, il est un principe. C'est le principe de l'intérêt général opposé à l'intérêt particulier, de l'intérêt de toutes les nations opposé à l'intérêt d'une seule.”¹⁾

¹⁾ Discours prononcé au corps législatif, 14 Mars 1867.

Le Conservateur, Directeur G. G. Vreede, I „De l'esprit de conquête et d'annexion et de la puissance du droit”, 1867.

Dit evenwigt, hetwelk reeds de staten van Griekenland in de oudheid en die van Italië in de Midden-Eeuwen huldigden; hetwelk Hendrik IV, Richelieu, Mazarin, Willem III en de verbonden europesche legers tegen Lodewijk XIV en tegen Napoleon onwrikbaar hebben vastgehouden, heeft Rusland te allen tijde pogen te verbreken ¹⁾.

Door het tractaat van 1856 heeft men zich gewis niet kunnen inbeelden, voor goed aan Ruslands veroveringszucht grenzen te hebben gesteld. De Czaren zijn steeds gereed de gelegenheid aan te grijpen, ten einde dit evenwigt omver te werpen en men bedenke het, den dag waarop hetzij een Rus, hetzij een Griek, vasal van St. Petersburg, zijn zetel te Constantinopel zou vestigen, zal dit evenwigt hebben opgehouden te bestaan. Dan *summum jus, summa injuria!* ²⁾

En „qui pourrait calculer la durée des guerres, le

¹⁾ Men verg. G. W. Vreede, *Nederlands vroegere alliantien*. Utrecht 1856.

²⁾ Van welk nitnemend belang het voor het heil van alle Staten is, voor het staatkundig evenwigt te waken, is voorheen met veel talent en groote juistheid uiteengezet door de la Mothe-Fénélon in zijn „*Examen de la conscience sur les devoirs de la royauté*,” geschreven ter onderrigting van zijn leerling, den hertog van Bourgogne; en door von Gentz, *Fragmente aus der neuesten Geschichte des politischen Gleichgewichts*. (1806).

Aan de redevoering van H. von Arnim in het Huis der Afgevaardigden, 12 Mei 1859, over het staatkundig evenwigt, ontleenen wij de volgende treffende zinsneden: „Die Gleichgewichtstheorie ist aber auch eine trügerische Lehre, weil eben die Momente im Leben der Völker und Staaten, welche nicht wägbar sind, sich oft als die wichtigsten und den Ausschlag gebenden erweisen. Vor Allem aber, dürfen wir nicht vergessen dasz die Hand, welche die Waage des Gleichgewichts hält, die Hand über den Wolken ist, und dasz es nur der geringsten Bewegung dieser allmächtigen

nombre des campagnes qu'il faudrait faire un jour, pour réparer les malheurs qui résulteraient de la perte de Constantinople, si l'amour d'un lâche repos et des délices de la grande ville, l'emportaient sur les conseils d'une sage prévoyance? Nous laisserions à nos neveux un long héritage de guerres et de malheurs. La tiare Grecque relevée et triomphante depuis la Baltique jusqu'à la Méditerranée, on verrait de nos jours nos provinces attaquées par une nuée de fanatiques et de barbares; et si dans cette lutte trop tardive, l'Europe civilisée venait à périr, notre coupable indifférence exciterait justement les plaintes de la postérité, et serait un titre d'opprobre dans l'histoire". 1)

Thiers drukt dezelfde gedachte uit: „Quand le colosse russe, zegt hij, aura un pied aux Dardanelles, un autre sur le Sund, le vieux monde sera esclave, la liberté aura fui en Amérique: chimère aujourd'hui pour les esprits bornés, ces tristes prévisions seront un jour, cruellement réalisées; car l'Europe, maladroitement divisée, comme les villes de la Grèce devant les rois de Macédoine, aura probablement le même sort". 2)

Hand bedarf, um die mit menschlicher Klugheit gleich beschwerten Schaaalen sinken oder fallen zu machen."

J. J. van Doornick, De Staatkunde der Nederlandsche Republiek van 1697—1795 in betrekking tot het evenwigt van Europa. Utrecht 1866.

1) Message de Napoléon I au Sénat, 29 Janv. 1807.

2) Thiers, Hist. du Cons. et de l'Emp. VIII, 448.

Inderdaad, de verlichtste staatslieden van Europa zijn doordrongen van de noodzakelijkheid om het Ottomanische rijk in stand te houden en toen de groote lord Chatham het eene kwestie van leven of dood voor Engeland noemde, had hij er gewis kunnen bijvoegen „en voor Europa”. Want wat zou geschieden, indien Europa ooit onder het moskovitisch overwigt geraakte?

Dat er in den tegenwoordigen toestand van Europa geen sprake kan zijn van de alleenheerschappij van eene mogendheid, spreekt van zelf. De Bielfeld noemt zulk een plan teregt hersenschimmig ¹⁾. Maar het overwigt van Rusland waarop wij doelen, is het diplomatiek overwigt in de europesche aangelegenheden, een al te groote invloed in den raad van Europa. Wij bedoelen wat Schmauss in de volgende woorden uitdrukt: „er kan eene ware alleenheerschappij en een wezentlijk opperbestuur bestaan over vele rijken te gelijk, al staan deze niet onmiddellijk onder één hoofd en al behoudt ieder koningrijk zijn bijzonderen regent”. ²⁾

En wat zou het lot zijn der landen, die de moskovitische heerschappij zouden moeten dragen? De behandeling der catholicken in Polen geeft een welsprekend antwoord. Minder bekend is de verachting, die Czar Nicolaas zijnen

¹⁾ De Bielfeld, *Institutions politiques*, II, ch. IV, § 19, p. 88.

²⁾ Schmauss, *Einleitung zur Staatswissenschaft*, I. Anhang: *Raisonnement über den gegenwärtigen Zustand der Balance von Europa*.

hervormden of lutherschen onderdanen deed ondervinden. De adel van Koerland, die den Czar een smeekschrift aanbod om zijne godsdienst te willen eerbiedigen, ontving het volgende antwoord in een officieel rescript: „geen russisch onderdaan bezit eenig regt, zelfs niet van beklag; de Czar zou, zoo zulks hem goed dacht, deze bede als verraad kunnen beschouwen, maar ditmaal verkoos hij genadig te blijven en niet te straffen. ¹⁾

De geheele kwestie laat zich hiertoe terugbrengen: nl. tot de oplossing van het individu in den staat. En hoe kan het anders met het regeringsstelsel, dat de Keizers van Rusland hebben aangenomen en niet genegen schijnen te laten varen, ²⁾ want men moet het erkennen, het despotisme is eene onloochenbare magt, wanneer de geest eener natie zoo diep gezonken is, dat zij haar eigen ongeluk niet begrijpt.

„Dans les états despotiques, zegt Montesquieu, la nature du gouvernement demande une obéissance extrême: et la volonté du prince, une fois connue, doit avoir aussi infailliblement son effet qu'une boule jetée contre une autre doit avoir le sien. Il n'y a point de tempérament, de modification, d'accommodemens, de termes, d'équivalents, de pourparlers, de remontrances, rien d'égal ou de

¹⁾ C. T. Bon Sirtema de Grovestins, *La Russie ramenée à l'ordre et l'Europe en 1857.* p. 235.

²⁾ Schnitzler, *Hist. intime de la Russie.*

meilleur à proposer. L'homme est une créature qui obéit à une créature qui veut. On n'y peut pas plus représenter ses craintes sur un évènement futur qu'excuser ses mauvais succès sur le caprice de la fortune. Le partage des hommes comme des bêtes, y est l'instinct, l'obéissance, le châtement".¹⁾

De graaf de Ségur zegt ergens: „pour maintenir le respect du pouvoir absolu, il faut qu'il brille de l'éclat de la victoire; et la gloire militaire est ce qui fait le plus d'illusions sur la perte de la liberté"; en verder „une nation qui cède le pouvoir absolu à un homme, lui donne le droit de tout ôser et s'impose la nécessité de tout souffrir”.

Ziedaar het lot, dat de europesche staten verbeidt, die onder de russische heerschappij vervallen. De Czaren hebben alle belang hun gezag te behouden, om uit de gedachte hunner onderdanen het denkbeeld verwijderd te houden, dat een betere staatsvorm kan bestaan. En hoe meer de Russen hun rijk uitbreiden, hoe meer zij in dit stelsel van onderdrukking zullen moeten volharden. „La monarchie universelle, zegt Thiers, est de toutes les formes de despotisme la pire. Obligée d'augmenter l'énergie de son pouvoir en proportion de l'étendue de sa domination, elle devient forcément absolue; courbant tous

¹⁾ Esprit des lois, III. ch. X.

les peuples sous un même joug, elle étouffe leur génie naturel; par l'instinct pervers du despotisme, elle devient bientôt l'assemblage de tous leurs vices, représentée par une cour folle et cruelle. Et quand le maître a suffisamment dépravé les sujets, et qu'en retour les sujets ont suffisamment dépravé le maître, la monarchie universelle finit comme Rome sous les barbares, comme Constantinople sous le sabre des Turcs".¹⁾ De alleenheerschappij is de zedelijke dood voor de Staten.²⁾

De godsdienst voornamelijk moet hare onafhankelijkheid verliezen over de geheele oppervlakte der landen, die aan de russische heerschappij gehoorzamen. Het is voorzeker het krachtigste middel van Rusland om alle zelfstandigheid te vernietigen. In Rusland, zegt graaf de Maistre, is de Keizer de patriarch en zijn de bisschoppen slechts gemijterde boeren.³⁾ Overal waar de russische magt zich vestigt, er bestaat geen twijfel, zal de geestelijkheid een der raderen worden van het regeringsstelsel, de gewetensvrijheid moet bezwijken.⁴⁾

Deze zijn Ruslands oogmerken. Van hare magt bewust,

¹⁾ Discours prononcé au corps législatif, 14 Mars 1867.

²⁾ A. von Feuerbach, Die Weltherrschaft das Grab der Menschheit. (1813); E. M. Arndt, Raadgevingen aan het Congres te Weenen.

³⁾ Mémoires politiques et correspondance diplomatique du Cte de Maistre.

⁴⁾ Bon Sirtema de Grovestins, Tableau politique et moral de la Russie aux XVI et XIX siècles, Paris 1854;

Alison, History of Europe, II. 134, 154.

gaat de russische diplomatie altijd beleidvol en vastberaden ¹⁾ te werk, gesteund door een leger van dappere krijgslieden en woeste volksstammen, altijd bereid om op te trekken. Men herinnert zich het gezegde eener in Europa beroemd geworden russische vrouw: „il suffit d'enformer un désir russe sous une place forte pour la faire sauter.” ²⁾ Deze staatkunde moet Europa tot het uiterste in hare laatste verschansingen bestrijden, zoo het de godsdienst- en handelsvrijheid wil bewaren.

Bedoelen wij nu, dat er voor de handhaving van het evenwigt, geene andere oplossing bestaat dan die, welke er toe leidt Turkije, „dien zieken man,” gelijk Czar Nicolaas zich uitdrukte, dien doode, wiens overlijden men niet waagt te constateren, staande te houden? Het is mogelijk, dat de gordijn der toekomst andere oplossingen verborgen houdt, men moet het wenschen,

¹⁾ Het zij ons vergund te herinneren, hoe nog niet lang geleden een onzer nederlandsche bewindslieden door den russischen gezant Maltitz misleid is geworden, nadat er bij negen ministers van Buitenlandsche Zaken vergeefsche pogingen tot dat doel waren aangewend, nl. met betrekking tot eene schuld, waarmede wij niets te maken hadden na de scheiding van België. Men zie G. W. Vreede, De Russische schuld. Bedenkingen tegen de conventie van 30/18 Aug. 1850; en van denzelfden publicist, Een twintigjarige strijd, p. 73. In laatstgenoemd werk, p. 76, herinnert de schrijver, hoe zonder den opstand van Nov. 1813, ons vaderland den smaad welligt niet ontgaan ware, den schoonbroeder van keizer Alexander, den hertog van Oldenburg als vorst te hebben moeten huldigen.

²⁾ Mme Swetchine, Vie et oeuvres publiées par le Cte de Falloux. I.

want het is klaar dat het Turksche rijk, ondanks de hervormingen, die er dagelijks in het leven geroepen worden, aan het christelijk Europa geen fraai schouwspel aanbiedt. Doch er bestaan in de geschiedenis der volken, evenals in die der menschen, tweeërlei gevolgtrekkingen, de onmiddellijke, die men aanstonds waarneemt en de verwijderde, die voor onzen blik verborgen ligt. Deze gevolgtrekkingen weerspreken elkander menigmaal en natuurlijk, de eene vloeit voort uit onze kortzigtigheid, de andere uit de eeuwigdurende wijsheid der Voorzienigheid. ¹⁾

Men kan de geschiedenis niet vooruit loopen. Wie weet, hoe het geslacht van Osman zijn val nabij is. Had Mahomed II geen voorgevoel, dat ook zijn werk niet eeuwig kon duren, toen hij uit het verlaten paleis der Caesaren over stroomen bloeds op Byzantium starende, uitriep: „de spin heeft haar web in het paleis der vorsten geweven en de uil zijn wachtlied op den toren van Efrasijab gezongen.” Wat beteekende deze droefgeestige verwijzing naar de vergankelijkheid van allen aardschen roem in den mond des geweldigen veroveraars?

Er zijn beoefenaren der politiek, die voorstellen een wezentlijk Grieksch rijk te stichten, o. a. de Pradt, de gewezen

¹⁾ Chateaubriand, Mémoires d'outre-tombe, XX, 119.

Aartsbisschop van Mechelen, die zoover ging van te bewerken, dat tot bereiking van dit doel, men den opstand van Griekenland zou moeten te voorschijn roepen, indien hij niet daar was. ¹⁾ Deze jeugdige staat moest onder de garantie der groote europesche mogendheden geplaatst moeten worden en alsdan — zoo waant men — zou het islamismus naar Azie teruggedrongen en een bolwerk tegen Rusland gevormd worden. Ongelukkig zou eene dergelijke hervorming onder den meest uitmuntenden vorst, dien men denken kan, geen werkelijk nut aanbieden uit het oogpunt van het staatkundig evenwigt, dan in zoover, dat de gewesten door de Zwarte en door de Adriatische Zee bespoeld uit godsdienstig antagonismus innig zouden verdeeld zijn, onderling zoowel als met Rusland. Doch in de gevolgen kon juist het omgekeerde van hetgeen men verwachtte, het geval zijn. Het scheppen van een nieuwen staat zou, indien men niet op gewelddadige wijze het godsdienstig geloof der bevolkingen veranderde, hetgeen schandelijk zou wezen, zoo het mogelijk ware, niets anders uitwerken, dan Ruslands bemoeijingen met dien staat nog meer uit te lokken en nog spoediger Constantinopel in russische handen te leveren ²⁾, en wat zou dit voor Europa beteekenen?

¹⁾ De Pradt, *De la Grèce dans ses rapports avec l'Europe*. Bruxelles. 1822. p. 49.

²⁾ Lord Brougham, *House of Commons*. 4 Febr. 1823.

Emile de Girardin, *Solutions de la question d'Orient*. p. 16.

„Ce serait Rome franchissant les Alpes et se débordant sur la Gaule et la Germanie.”¹⁾

„Le rêve, riep de Lamartine den 1 Julij 1839 in de Kamer der Afgevaardigden uit, „c'est de croire que des populations chrétiennes, disséminées et faibles, vont se constituer dans l'Orient en fédération solide et puissante contre la Russie. Le réveil! c'est la Russie à Constantinople et saisissant toute la Perse et toute l'Asie Mineure.”²⁾. Een Grieksch rijk is onmogelijk. Het Turksche rijk telt 9 of 10.000.000 christenen, waarvan 2.000.000 Hellenen genoemd worden; 4.000.000 zijn van latijnschen stam, de Roumanen; en verder zijn er nog eenige millioenen Slaven, Serven, Bulgaren en Bosniaken: en van al die christelijke volksstammen is er geen, die door de andere beheerscht zou willen worden. De onderlinge verdeeldheid der christenen is ook eene reden, dat men de Turken te Constantinopel moet handhaven, omdat deze er nu eenmaal zijn.

Zeer waar is het gevoelen door lord John Russell in het Huis der Gemeenten uitgedrukt, den 3 Maart 1853: „ik meen, dat er voor Europa geene grootere ramp kan zijn, dan wanneer men zou moeten beraadslagen, wat aan te vangen bij eene verdeling van Turkije.”

¹⁾ De Pradt, t. a. p. p. 65.

²⁾ Vues, discours et articles sur la question d'Orient par A. de Lamartine, p. 70.

In een onzer meest geachte dagbladen werd onlangs volkomen juist het volgende opgemerkt: „Onze eeuw telt onder hare vele illusien ook deze, dat koningen en monarchien kant en klaar door de eene of andere constituerende of wetgevende vergadering kunnen geschapen worden, en voorts dat zulke vergaderingen door hare besluiten met een volk kunnen doen wat zij willen. Noch de leerzame geschiedenis van Napoleon I, van Otto van Griekenland, van Lodewijk Philips, van Maximiliaan, noch ook het aantal fransche, spaansche en andere grondwotten, die met alle plegtigheid vastgesteld en afgekondigd werden, maar nooit of slechts gedurende korten tijd in werking kwamen, hebben haar van dien bespottelijken waan genezen.”¹⁾

Met het tegenwoordige Grieksche rijk schijnt het te moeten gaan evenals weleer met Polen. Men mag het betwijfelen of de Grieken meer dan de Polen voor een zelfstandig bestuur geschikt zijn; alle bijstand van de europesche mogendheden schijnt om niet. Het laaghartig verraad jegens Ypsilanti en de moord van den graaf Capo d'Istria zullen immer donkere bladzijden in de geschiedenis van Griekenland blijven. Kleingeestige eerzucht en onderlinge verdeeldheid zullen hetzelfde ten val brengen, want in plaats van aan de europesche orde en rust nuttig te zijn, is Griekenland, hetgeen Polen geweest is, eene

¹⁾ de Tijd, 24 Mei.

oorzaak van voortdurende bezorgdheid en eene bedreiging met den algemeenen oorlog. ¹⁾ Intusschen moet men erkennen dat de mogendheden, welke het koningrijk Griekenland in het leven hebben geroepen, dikwijls al te zware pligten van dankbaarheid van hetzelfde verlangd hebben. ²⁾ Een ieder weet b. v. hoe buitensporig de britsche regering zich in de zaak Pacifico gedroeg en hoe zij hare waardigheid uit het oog verliezende, op de meest onregtvaardige wijze dit weerlooze rijk behandelde; ³⁾ hetgeen den invloed van Rusland niet weinig vermeerderd heeft. Wanneer Griekenland zich eenmaal door een wijs en beleidzaam

¹⁾ Hoe onvermijdelijk de toekomstige val van Polen onder koning Sobieski scheen en hoe deze natie zich jegens dien held gedroeg, is met eene meesterlijke pen beschreven door Marius Topin, *L'Europe et les Bourbons sous Louis XIV.*

Honderd jaar te voren had reeds de jesuit Scarga, hofprediker van Sigismund III zijne waarschuwende stem doen hooren tegen de misbruiken, die Polen zouden doen verloren gaan; zie de „*Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jésus par J. Crétineau-Joly*, II, 303.

Frédéric Smitt, *La clef de la question Polonoise ou pourquoi la Pologne n'a pu et ne peut exister comme état indépendant.* Bruxelles 1866.

²⁾ Guizot, *Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps.* VI en VII; Dr. C. F. Wurm, *Die Orientalische Frage in ihrer geschichtlichen Entwicklung.* Leipzig 1856.

³⁾ Phillimore, *International law*, III, 29 en V.

Bon de Cussy. *Phases et causes célèbres du droit maritime des nations*, II, 487 en V. Men verg. de dépêche van den graaf von Nesselrode aan den baron von Brunnnow van 19 Febr. 1850 en de speeches van de lords Stanley en Aberdeen over het afkeurenswaardig benemen van het Whig-ministerie.

bestuur uit het gareel der bemoeijingen van de beschermende Westersche mogendheden met zijne inwendige aangelegenheden wist los te maken en op verstandige wijze zijne rijke bronnen van welvaart 1) wist te benutten, zoude voorzeker nog eene schoone toekomst voor de Hellenen kunnen aanbreken.

Wat Rusland betreft, zegt een geacht publicist, „het is een bij uitstek veroverde staat. Het heeft nooit een gebied, dat eens ingelijfd was, weder teruggegeven, met uitzondering van eenige landstreken in Perzie, waarvan het moordend klimaat de Moskovieten afschrikte. Daarenboven bezat de Schach geene zeemagt en de Kaspische Zee werd reeds sedert lang eene binnenlandsche russische zee. De Czar heeft sedert de verwoesting van het rijk der Tartaren van Kasan, alzoo sedert driehonderd jaren, al zijne naburen achtereenvolgens overweldigd en aan allen zonder uitzondering landen afgenomen. Het einddoel in het Z. O. moeten Constantinopel en de kusten der Adriatische Zee zijn; in het W. wordt de Weichsel met Dantzig als de natuurlijke grens voor het heilige Rusland beschouwd. Of is dit niet de beteekenis der overeenkomst tusschen Karel X en Nicolaas, tusschen la Ferronnays en Nesselrode?“ 2)

1) La Grèce et ses ressources financières et commerciales, te vinden in „La Revue Nouvelle,” XV. 1847; N. T. Bulgari, Les sept-îles Ioniennes et les traités qui les concernent. Paris 1859.

2) Das neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte, Berlin 1859. I, 26 en 57.

Deze schrijver heeft in zijn werk een staatsstuk opgenomen, dat de buitenlandsche russische staatkunde van het standpunt der oud-moskovitische staatsbeschouwingen doet kennen. Het is eene memorie voor Czar Nicolaas in 1837 opgesteld; de inhoud is inderdaad echt moskovitisch en kan tot waardigen tegenhanger strekken van het verzonnen testament van Peter den Grooten.

De beste staatkunde, voor dit oogenblik, schijnt dan ook van zelf aangewezen. Europa heeft er belang bij, de onschendbaarheid van het Turksche rijk te handhaven en niet de minste ontleding te dulden. Men is reeds te ver gegaan: Griekenland, de Donau-vorstendommen, Montenegro, enz.; zijn allen ten voordeele van Rusland aan de Porte ontscheurde landen. ¹⁾

Men moet trachten den zieken man te verplegen, den doode te doen herleven. Niet door Turkije met spoorwegen en stoombooten te verrijken, noch door de musulmansche legers en vloeten in de europesche krijgskunde in te wijden; dit is eene onvruchtbare, stoffelijke beschaving, die de speelbal wordt van de wisselvalligheid aller menschelijke instellingen. Alleen de zedelijke beschaving op de christelijke godsdienst gegrond kan een nieuw volk doen ge-

Men verg. de memorie van Chateaubriand den 30 Nov. 1828 uit Rome aan den graaf de la Ferronnays gerigt, te vinden in zijne Mémoires d'outre-tombe, XIV, 20.

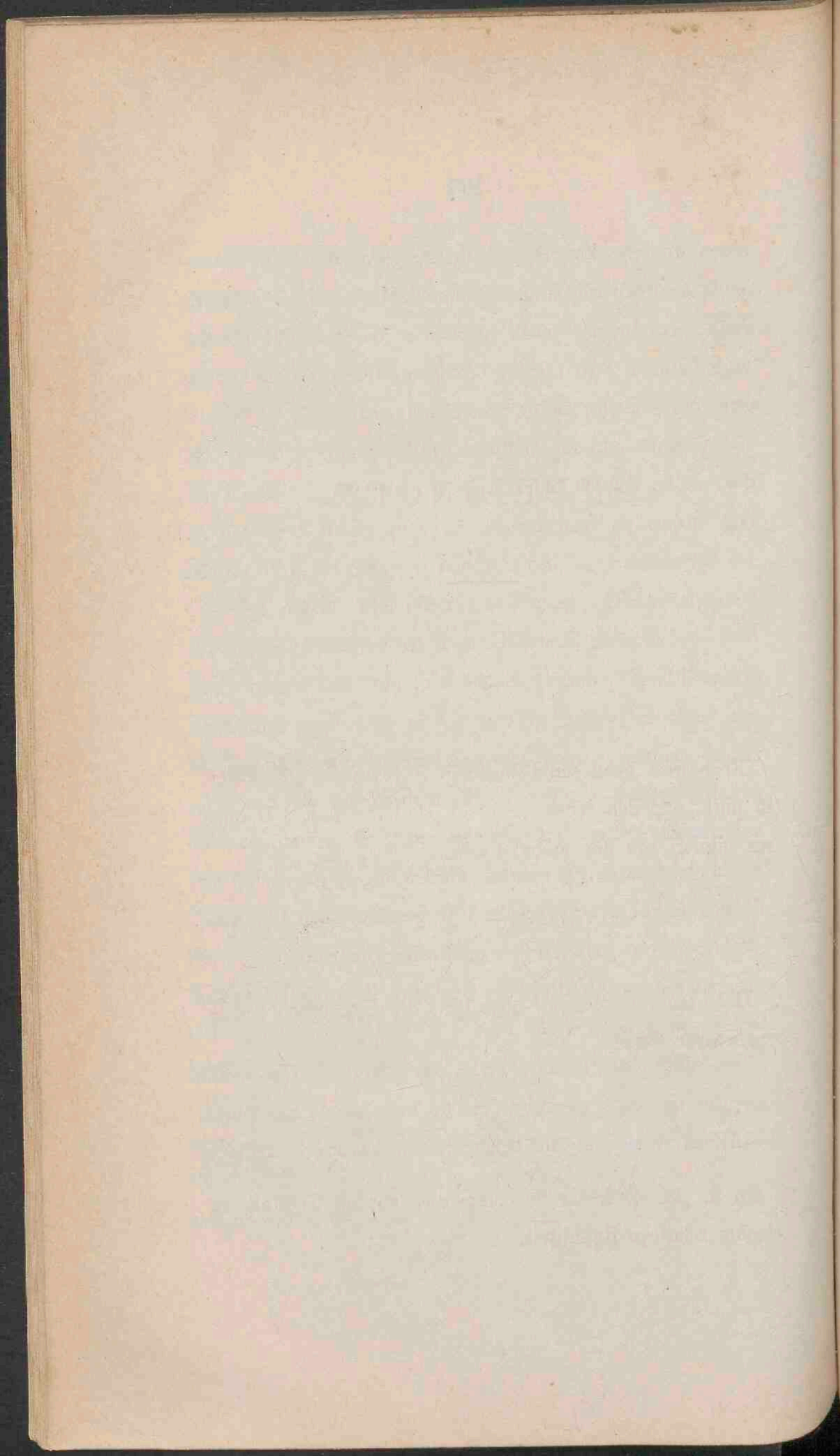
¹⁾ Over de zonderlinge politiek op dit punt van Napoleon III, zie men: Dechamps, Le second Empire I. p. 47.

boren worden. Zonder godsdienst: geene orde, geene vrijheid, geen vooruitgang. Indien de beschaving, welke de godsdienst in het leven roept, met de stoffelijke beschaving gelijken tred houdt, bestaat er tegenwigt en kan het een volk waarlijk en duurzaam wèl gaan.

De staatkunde van het evenwigt der mogendheden was die, welke Europa sedert vele eeuwen gevolgd en in 1856 nog door het tractaat van Parijs op nieuw bevestigd en als beginsel erkend heeft. Dien weg zal het gewis blijven bewandelen. Op de meeste troonen zijn vorsten gezeten, die het zwaard, hetwelk hun is toevertrouwd, alleen tot de veiligheid hunner volken en niet tot verderf hunner naburen willen gebruiken; in de meeste cabinetten zitten mannen, wars van rampzalige omwentelingen en onheilvolle ondernemingen. Deze begrijpen, dat door eene vooruitziende en eendrachtige staatkunde, de bedoelingen van Rusland gemakkelijk kunnen worden tegen gegaan en dat de onzinnige, aan Napoleon I toegeschreven voorspelling: „l'Europe un jour sera républicaine ou cosaque”, voor goed aan de minachting der openbare meening behoort te worden prijsgegeven.

De éénige staatkunde, welke ons ook in de Oostersche kwestie de echte toeschijnt, is de behoudende staatkunde.

Alleen deze kan de belangen van Europa bevredigen.

STELLINGEN.

I.

Er bestaat geen strijd tusschen l. 1 pr. D. qui potior. in pign. aan den eenen en l. 11 D. l. l. en l. 4 D. quae res pignori aan den anderen kant.

II.

Het pactum reservati dominii stelt eene opschortende voorwaarde daar.

III.

In l. 14 § 1 C. de compensat. vordert Justinianus slechts relatieve liquiditeit.

IV.

De met geweld ontzette bezitter kan met de actie van art. 619 B. W. tegen iederen bezitter ageren.

V.

De verkooper eener onroerende zaak is verplicht den koper het bezit daarvan te leveren.

VI.

De veroordeeling tot eene onteerende straf door een buitenlandsch vonnis levert geen grond tot echtscheiding op.

VII.

De naamlooze vennootschappen behoorden vrij te kunnen worden opgericht.

VIII.

De oed van art. 13 W. v. K. is een suppletoire.

IX.

Wanneer verzuimd is het O. M. te hooren in de ge-

vallen bij de wet bepaald, moet er cassatie wegens schennis der wet plaats hebben.

X.

Teregt zegt Mr. O. van Rees: „De volkswelvaart wordt bevorderd door hooge loonen, waarbij de arbeider meer ontvangt dan noodig is, om volgens de gewoonten van zijnen stand te leven.”

XI.

De vrees voor eene steeds klimmende en al meer en meer rampzalige overbevolking, zoo als hij wel eens geuit wordt, is ongegrond.

XII.

De inrigting der Anglikaansche kerk in Ierland is een onregt jegens de meerderheid.

XIII.

Eene landverhuizing op groote schaal, dikwijls tot heil van Ierland voorgesteld, is eene utopie.

XIV.

Het schip, hetwelk oorlogscontrebande vervoert, kan alleen worden verbeurd verklaard, wanneer het in flagranti delicto genomen is.

XV.

Eene stellige strafwetgeving en eene regelmatige procesorde op het stuk van zee-rooverij en van onwettige kaapvaart blijven, ook na 1856, eene wezentlijke behoefte van onze wetgeving.

XVI.

Uit een staatkundig en welligt tevens uit een militair oogpunt is het wenschelijk om in tijd van vrede de voornaamste forten, die onze sluizen beschermen, te bezetten.

XVII.

Het staatkundig evenwigt was reeds aan de staatslieden van het oude Griekenland niet onbekend en werd meer dan eens door hen betracht.

XVIII.

Het beginsel van het staatkundig evenwigt is een der grondslagen van de onafhankelijkheid der staten.

XIX.

De verdeeling van het Turksche rijk mag geene oplossing der Oostersche kwestie zijn.

XX.

De schepping van een Grieksch Keizerrijk zoude de Oostersche kwestie niet beslechten.

XXI.

De schepping van een Oosterschen Bond, met Constantinopel als vrije stad, is geene oplossing der Oostersche kwestie.

XXII.

Het behoud van den status quo in het Oosten, gelijk de vrede van Parijs dien heeft vastgesteld, is noodzakelijk.

